

CEMİL
SAİT
BARLAS

sosyalistlik
yolları
ve
türkiye
gerçekleri

2003
SA
8081

1962
i s t a n b u l

CEMİL
SAİT
BARLAS

sosyalistlik
yolları
ve
türkiye
gerçekleri

1962

istanbul

Istanbul matbaasında şubat 1962 de basılmıştır.

03 SA 8081

Dağıtım yeri : İstanbul Matbaası
Nuruosmaniye cad. 90, İstanbul — Tel. : 22 85 87

Kapak kompozisyonu : SAN ORGANİZASYON

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

A. SOSYALİSTLİK

- I. Terim
- II. Tarifleri
- III. Sosyalistliğin Hedefi ve Gayesi
- IV. Devletçilik Veya Devlet Sosyalistliği
- V. Sosyalistliği Doğuran Sebep ve Fikirler
  1. İdeal Sosyalistlik
    - a) Dini Sosyalistlik
    - b) Etik Sosyalistlik
  2. Evrimci Sosyalistlik - Marksizm
    - a) Marks'ın Dünya Görüşü
    - b) Marks'ın Ekonomik Nazariyesi
    - c) Marks'ın Devlet ve Cemiyet Nazariyesi
    - d) Marksızmin Tenkidi
    - e) Marks'ın Hayatı

B. DÜNYADA SOSYALİSTLİK

- I. Fransa
  1. Fransız İhtilâline Kadar
  2. Büyük Fransız İhtilâlinden Şubat İhtilâline Kadar
  3. Komünden 1893'e Kadar
  4. 1893'den Bugüne Kadar
- II. İngiltere
  1. Başlangıcından Bugüne Kadar
  2. Zamanımızda İngiliz Sosyalizmi

- III. Almanya
- IV. Avusturya
- V. İsveç
- VI. İsrail
- VII. Enternasyonal
  - 1. Genel Olarak Tanımı
  - 2. Demokratik Sosyalistliğin Hedef ve Ödevleri
- VIII. Netice

C. TÜRKİYE GERÇEĞİ

- I. Üretim Dâvası
  - 1. Devlet İşletmeciliği
  - 2. Kooperatiflerin Kurulması ve Geliştirilmesi
  - 3. Oranlı Vergi Sistemi Tesisi.
- II. Cumhuriyet Türkiye'sinin Ekonomik Durumu
  - 1. 1923 - 1933 Devresinde
  - 2. 1933 - 1938 »
  - 3. 1938 - 1948 »
  - 4. 1948 - 1950 »
  - 5. 1950 - 1958 »
  - 6. 1958'den Bugüne Kadar
- III. Tutulması Gereken Yol
- IV. Türkiye'de Devletçilik Nasıl Olmalı ?
  - 1. Sanayide
  - 2. Toprakaltı Servetlerinde
  - 3. Hayvancılıkta
  - 4. Tarımda
- V. Genel Olarak Mali ve Ticari Politika
- VI. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Adalet
- VII. Demokrasi Anlayışı
- VIII. Son.

Ö N S Ö Z

Bu kitap bir ilmî eser olmak iddiasında değildir.

Kitabın yazılış sebebi, her şeyden önce memleketin yaşadığı şu siyasî oluş devresinde faydalı olmaktır.

Özellikle son zamanlarda, sosyalistlik kelimesi çeşitli vesilelerle kullanılmaktadır. Memlekette aydınların büyük çoğunluğu sosyalist bir partiye ihtiyaç olduğu fikrindedir. Fakat her aydın, sosyalistliği kendi hayaline göre anlamakta ve sosyalistliği bu anlayışın inhisarına almak istemektedir.

Bazı politikacılar, sosyalistliği bolşeviklikle bir tutmakta ve onu millî varlığa karşı bir görüş olarak kabul etmektedir. Bunların içinde bazıları bilgisizliklerinden bolşeviklikle, İsrail'deki Kibbutz sistemi komünistliği de karıştırmaktadırlar. Bu çeşit politikacılar bilerek bilme-yerek irtica ile elele yürümektedirler.

Birçok sermayedarlar, sosyalistliği servet düşmanlığı anlamına çekmekte ve mallarını hattâ bazan da canlarını tehlikede görmektedirler.

Tembel bazı insanlarsa, sosyalistliği çalışmadan, emek harcamadan yaşamak anlamına almaktadırlar.

Bu kitapta, altı memleketteki sosyalist cereyanlar ile sosyalist partilerin tarihi ve görüşleri gösterilmiştir.

Bilhassa sosyolojik bakımdan Fransa'nın, sanayi bakımından İngiltere'nin ve metodlaştırması bakımından Almanya'nın sosyalist fikir cereyanlarını geniş ölçüde göstermeye çalıştık.

Fransa ile İngiltere'nin etik esasa dayanan sosyalistlikleri ile Almanların «tarihî maddecilik» sosyalistliğinin karşılaştırılmasını istedik. İsveç sosyalizmi ile Avusturya ve İsrail'de sosyalist görüş ve tatbikat farklarını ortaya koyduk.

Bir memleketteki sosyalistlik ötekine benzememektedir. Ancak bütün memleketlerde sosyalistler gaye bakımından birleşmektedirler. O gaye de, hürriyet, adalet ve sosyal güvenliktir.

Türkiye, bu gayeye erişmek için ayrıca çağdaş uygarlık düzenine ulaşmak zorundadır. Bu bakımdan gerek sosyalistlik ve gerekse demokrasi anlamı ve tatbikati, çağdaş uygarlık düzenine ulaşmak için bu devletlerden farklı olacaktır.

Gene bu kitapta Batı sosyalist partilerinin katı doktrinci olmadıklarını gösterdik ve bunun için 5 inci Enternasyonalin beyannamesini koyduk.

Gene anlatmak istedik ki, devletçilikle (veya yeni devletçilik) sosyalistlik aynı şey değildir. Devletçilik, sosyalistlikte bir parçadır.

Kitapta, Avrupa'da sosyalist partilerin, işçi partisi olmaktan çıktığı ve mihverini sendikalar mensupları teşkil etsede (Birçok Avrupa memleketlerinde sendikala-

rin politikayla uğraşması kabul edilmemiştir) milletin partisi olduğu gösterilmiştir.

Türkiye'de işçinin durumu ve derdi diğer vatandaş dertlerinden farksızdır. Bu bakımdan hakiki sosyalist görüşlü parti, bütün milletin ekonomik ve sosyal dertlerine çare arayan parti olacaktır.

Kitapta, Türkiyenin dertleri açıkça gösterilmek ve hâl yolu işaret edilmek istenmiştir. Problemlerin güçleştirilmesinden kaçınılması, basite irca edilmiştir. Unutmamak gerekir ki bu eser bir tatbik plânı değildir.

Bir de bilhassa belirtmek isteriz ki :

Bugün Avrupa'da Bolşevikliğe karşı en çok mücadele eden sosyalist partilerdir.

İngilterede İşçi Partisi N.A.T.O.'nun babasıdır. Batı Berlin, Reuter ve Willi Brandt gibi halef selef iki sosyalist lider tarafından Bolşevikliğe karşı savunulmaktadır. Rus işgalinde Avusturya sosyalist partisi, Bolşevikliğe karşı mukavemet etmiştir. İsveç sosyalist partisi, II. Dünya Savaşında hükümet olarak hem mihver devletlerine, hem Rus'lara mukavemet etmiştir. Sovyetler Birliği bir müddet İsrail ile münasebetini kesti. Gericilerin, sosyalistlere vatansızlık, Bolşeviklik damgası vurmaya kalkması bu vakıalar karşısında ne ile mânalandırılır bilemem.

Bir kelime ile sosyalist partiler en az sağcı partiler kadar «Milli» dir; fakat kör mutaassıf değildir.

Kitabın ufak bir faydası olursa ne mutlu bize.

CEMİL SAİT BARLAS

1 Şubat 1962

Yeniköy

7

A-SOSYALİSTLİK

I. Terim :

Eskiden beri «Sosyalistlik» terimi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Bu, yalnız bizde değil, dünyanın hemen hemen bütün memleketlerinde böyle olmuştur. Meselâ geçen yüzyılın sonlarında Almanya'da bir şehirde fakir talebeye Belediyece sıcak süt verilmesi teklifi, «Sosyalistçe» bir hareket olduğu iddiasıyla geri çevrilmiştir. Yine geçen yüzyılın sonlarında, Liberal bir politikanın takip edildiği İngilterede, veraset vergisinde yapılmak istenen reform da «Sosyalist» bir görüşün ifadesi sayılarak reddedilmiştir. Bu gibi hareketler bugünün anlamıyla yalnız sosyalistçe değil, aynı zamanda sosyal teşebbüslerdir.

«Sosyalist» terimi sanıldığı kadar eski değildir. «Sosyalizm» kelimesini ilk defa Fransa'da Saint-Simon taraftarlarından Juncieres 1832 tarihinde «Globe» dergisinde kullandı. Yazar diyor ki : «Biz ne kişiliği sosyalistliğe, ne de sosyalistliği kişiliğe feda etmek istiyoruz.» Yine 1832 yılında «Sosyalizm» kelimesini Pierre Leroux

da da görüyoruz. Bazıları sosyalistlik kelimesini ilk önce Robert Owen'in kullandığını söylerlerse de, o bu deyi mi ancak 1835 yılında, ikinci defa da 1839 yılında kullanmıştır.

1835 yılında Robert Owen; Sosyalizmi, ekonomik organizasyonun işçi çıkarlarına uygun olarak komünistleşmesi anlamına kullanmıştır. Sonraları bu kelime bazan Demokrasi, bazan da Devletin ekonomik işlere müdahalesi anlamına alınmıştır.

II. Tarifleri :

Sosyalistlik terimi nisbeten yeni olmakla beraber, sosyalistlik kavramı çok eski zamandan beri bilinmekte idi. İnsanlığın ilk zamanlarından beri o kadar çok çeşit Sosyalist görüşler vardır ki, bunları bir tarif altında anlatmak mümkün değildir. Meselâ Proudhon'a göre «Cemiyetin halinin düzeltilmesini isteyen herkes sosyalisttir.» Buna göre Sosyalist olmayan yok gibidir.

Eskiden beri Sosyalizm daha çok sübjektif görüşlerle tarif edilmektedir. Bunun canlı misâlini Neumann'da görüyoruz : «Özel teşebbüsü kamu baskısıyla ortak çıkar uğruna sınırlandırmakta ileri giden her hareket Sosyalistcedir.» Bu, Sosyalistliği yalnız etik (Etique) kaidelere bağlamak olur.

III. Sosyalistliğin hedefi ve gayesi :

Sosyalistliğin mahiyetini anlamak için, onun gerçek hedef ve gayesini gözönünde tutmak en pratik yol olsa gerektir. Bunun için de evvelâ insanların durumuna bakmalıdır. İnsanlar «Toplum» halinde yaşamaktadırlar. Bir

kısım bilginler toplum halinde yaşamanın hukuk baskısıyla mümkün olduğuna inanıyorlar. Bu baskının gereksiz olduğuna inananlar da vardır. Hukuk baskısının gerekli olmadığını söyleyenlere «Anarşist» ve bunların düşüncelerine de «Anarşistlik» denir.

İnsanlığın toplum hayatında iki esas şekil vardır: Hukuk baskısı olan yaşama şekli ile hukuk baskısı olmayan yaşama şekli.

Hukuk baskısı olan yaşama şeklinin ekonomik düzeninde baş problem «Mülkiyet» dir. Hukuk baskısı olan toplumu mülkiyet yönünden iki türlü ekonomik sisteme ayırmak mümkündür :

- 1 — Kollektif (ortak),
- 2 — Endividüalist (ferdiyetçi) iktisat düzenleri.

Kollektif iktisat sistemine bağlananlar, toplumun gelişmesi için ekonomik hukuk nizamı esasının ortak mülkiyete bağlı olmasına inanırlar. Ferdiyetçiler ise Toplumun gelişmesini özel mülkiyet esasında görürler.

Kollektif mülkiyet esası ikiye ayrılır :

- 1 — Sosyalistlik,
- 2 — Komünistlik.

Sosyalistlik bütün üretim araçlarının kollektifleştirilmesi demektir. Üretim araçları deyince, akla, fabrikalar, makinalar, ham maddeler gelir. Kısaca «yeni ürün ve işlenmiş madde meydana getirmeye yarayan her şey üretim aracıdır.»

Aksi bir görüşle Sosyalistlik, toprak mülkiyetine ve sermaye mülkiyetine karşıdır.

Müsbet olarak da Sosyalistliği, şahsi gelirin servet-ten değil, emekten sağlandığı bir sistem olarak kabul etmek mümkündür.

Bazılarına göre, ne olursa olsun Sosyalistliği, mevcut servetlerin paylaşılması anlamına almak yanlıştır. Sosyalistlik «yeni bir üretim nizamı isteyen sistemdir.» Sosyalist cemiyette her çeşit kâr getiren servet edinme sosyalist nazariyeye göre yasaktır. Gelir, faiz, kazanç sağlayan her türlü sermaye ve toprak mülkiyeti menedilmelidir.

Bu sosyalistlere göre; özel mülkiyet, haksızlığı doğurduğu için bertaraf edilmelidir.

Bertrand Russel Sosyalistliği şöyle tarif ediyor: «Sosyalistlik, toprak ve sermayenin demokratik bir hükümet şekli altında ortak mülkiyet halinde olmasıdır.

Sosyalizm üretimi kâra göre değil, ihtiyaca göre ayarlar. Üretimin dağıtımı eşittir. Bu eşitlik ancak kamu çıkarı karşısında ihmal edilebilir.»

Bazılarına göre de ortak (Kollektif) mülkiyet Sosyalizmin bir delili, ifadesi olamaz. Sosyalist cemiyette mülkiyetin «Sosyal olması gereklidir». Sosyal mülkiyet demek, ortak mülkiyetin toplumun hizmetinde olması demektir.

Bu görüşte olanlar, Sosyalist cemiyetin esasını :

1 — Üretim araçlarının sosyal mülkiyet halinde olmasında,

2 — Bu üretim araçlarının demokratik tarzda idaresinde,

3 — Üretimin insanın ihtiyacına göre tanziminde, bulmaktadırlar.

Kollektif mülkiyet sisteminin Komünistlik denilen kısmının sosyalistlikten farkı, yalnız üretim araçlarının değil, istihlâk eşyasının da kollektif oluşudur. Sosyalist sistemde herkes emeğinin meyvesini dilediği gibi kullanır, mübadele yapabilir. Halbuki Komünist cemiyette herkesin giyecek ve yiyeceğinin miktarını toplum tayin eder.

Bir de Ziraî Sosyalistlik vardır ki bunda yalnız toprak mülkiyeti kollektiftir. Burada sermaye mülkiyeti mahfuzdur.

Sosyalizmin Anarşizmden farkına bir başka yönden daha işaret edelim : Birincisi hukuk nizamını değiştirmek isterken ikincisi büsbütün kaldırmaya çalışmaktadır.

IV. *Devletçilik veya devlet sosyalistliği :*

Eskiden Devlet Sosyalizmi dendiği zaman Devletin özel teşebbüse karşı aldığı her türlü tedbir anlaşılırdı. Devletin fiyat denetlemesi yolunda koyduğu nizamlar veya demiryollarının devletçe işletilmesi gibi «Devlet sosyalizminde» umumiyetle Devlet özel mülkiyet prensibine bağlı idi; yalnız istisnai bazı hallerde özel teşebbüse müdahale eder, bazan da işletmecilik yapardı.

Bugünkü anlamda Devlet sosyalizmi, ekonomik kaideler ve sosyal vasıtalarla hayata tesir etmek anlamına geldiği gibi mülkiyetin devletleştirilmesi anlamına da gelmektedir.

Devletin Ekonomik hayata müdahalesi eskiden beri mevcuttur. Fakat bugünü dünden ayıran, bu müdahalenin sürekliliğidir. Devlet kanun yolu ile aldığı sosyal, ekonomik ve mali tedbirlerle mülkiyet hakkını âdeta içi boş bir hale getirmektedir.

Devletin devletleşmesi dediğimiz zaman, yalnız özel kişilere ait mülkü millileştirmesi anlaşılmalıdır. Devletin doğrudan doğruya bir tesis kurması ve işletmecilik yapması da Devletçiliğin «Devletleşme» sistemine uymaktadır.

Devlet sosyalizminin üç belli vasfı vardır :

1 — Üretime yarıyan devlet malı, yavaş yavaş üretime yarıyan özel mülkiyetin yerini almaktadır.

2 — Devlet sosyalizmde esas olan, kâr değil milli ihtiyaçtır.

3 — Sosyalistliği emeğin sömürülmemesi ve değerlendirilmesi anlamına alanlar bu yönden devletçiliği de bir nevi sosyalistlik olarak yorumlamaktadırlar.

Devletçilik iki yönden kendini göstermektedir :

a) Ekonomiye ve sosyal münasebetleri bir takım kaidelere bağlamak,

b) Doğrudan doğruya, yani mülkiyeti millileştirmek.

Devlet aldığı bir takım tedbirlerle mülkiyeti içi boş olan hukuki bir ifade haline getirmektedir. Kiranın tesbiti, imar müsaadesinin bazı şartlara bağlanması, bazı memleketlerde mülk sahibinin bile binasının bir daire-sinden fazlasını ikametgâh olarak elinde tutamayışı gibi haller.

Sosyal bir takım kanunlar da kapitalizmi bir takım

sınırlamalara tâbi tutmaktadırlar. Yevmiyeler ve çalışma şartları, kanunun mecbur tuttuğu kollektif iş anlaşmaları bunun canlı örnekleridir.

Bilhassa II. Dünya Harbinden sonra patron ve işçilerin katılması ile kurulan işletme komiteleri bunun en ileri örneğidir.

Sosyal güvenlik yolunda çıkan kanunlar devletin ekonomik hayatta müdahalelerinin en ilerilerindedir.

İsveç gibi bazı memleketlerde kapitalistlere düşen tek ödev ve haiz buldukları tek hak, kanunun yürütücüsü olmaktan ibarettir. Devletin iktisadî hayata doğrudan doğruya müdahalesinde hâkim olan ruh, kamu çıkarıdır. Kâr çıkarıyla hareket eden kapitalistlerden devletçilik gaye bakımından bu yolda ayrılmaktadır. Zaten son teknik şartlar bazı sahada ekonomik hareket ve hamleler için devletçiliği şart kılmaktadır. Bugün için atom enerjisini devletten başka bir şahsın işletmesi uzak bir hayalden ibarettir. I. Dünya Harbinden sonra Almanya ve İngiltere bilhassa işçilere iş bulmak ve üretimi durdurmamak için devlet müdahalesini zorunlu gördüler.

İngiltere'de kömür madenleri ve sigortalar devletleştirildiği gibi çelik sanayii de devletleşme yolundadır. İngiliz İşçi Partisi bütün taşıma araçlarının devletleştirilmesini gaye edinmiştir.

Geri kalmış memleketlerde devletin ekonomik hayatta müdahalesi bir zorunluk halindedir. Bünyesi tarımsal olan bu memleketlerin ilerlemesi devlet müdahalesiyle bünyenin değişmesine bağlıdır.

Burjuva sınıfı olmayan ve kapitalist bir ekonomi kurulmamış olan bu memleketlerde devlet işletmeciliği yoluyla işletilmesi bir zorunluktur.

Biz, devletin iktisadî hayata gerek vasıtalı, gerek vasitasız olarak müdahalesini Türkiye'de görmekteyiz. Devlet, Demiryolları ve Denizyolları gibi yolculuğa taallük eden taşıma işlerini elinde tutmaktadır.

Toprak Mahsulleri Ofisi fiat tanzimi için olduğu kadar büyük şehirlerin ekmek ihtiyacını temin bakımından da devlet tarafından işletilmektedir. Etibank'ın ve Sümerbank'ın kurduğu madencilik işletmeleri, tekstil sanayii geri kalmış olan memleketlerin gelişmesinde büyük iş görmektedir.

İş Kanunlarıyla işçiye sağlanan haklar devletin iktisadî işlere vasıtalı müdahalesinin örneğidir.

V. *Sosyalistliği doğuran sebep ve fikirler :*

Sosyalizmi iyice anlamak için hangi fikirlerden ve ne sebeple doğduğunu bilmek lâzımdır.

Sosyalist sistemler genel olarak iki gruba ayrılır.

1 — İdeal Sosyalistler,

2 — Evrimci Sosyalistler.

İlk grup, mülkiyetin devletleştirilmesinde, eşitliğe, adalete ve kardeşliğe giden yolu bulur. Bunlar ideal sosyalistlerdir.

İkinci grup sosyalistleri (Evrimci) diye isimlendirebiliriz. Bunlar Sosyalistliğin insan iradesi dışında tabii kanunla gelişecek bir yol olduğunu iddia ederler.

1. *İdeal Sosyalistlik :*

Bu da iki kısma ayrılabilir :

- a) Dinî sosyalistlik,
- b) Etik (Ahlâkî) sosyalistlik.

a) *Dinî Sosyalistler :*

Dinî sosyalistlere göre din, bütün insanların özel mülkiyetleri olmadan bir arada yaşamalarını ister. Hristiyanların ilk zamanlarında Hristiyan cemaati, mallarını aralarında bölüşürlerdi. Bu, bir çok dinî tarikatlara örnek olmuştur. Onların dövizini «Allah bir kişi için hiç bir şey halk etmemiştir. Kendine toplayan Allaha karşı gelir» şeklinde idi.

Hristiyan Sosyalistliğin tipik sözcüsü Pierre Leroux, 1849 da yazdığı yazıda şöyle demektedir : «İnsanlık ideali ayrı bir devlet, tek bir aile, şahsî mülkiyet tanımamıştır. Bu fikiri «Allah» kavramının ifadesi olan «vahdaniyet» (birlik) doğrular. Allahın belli şekillerde kaplanmış fikirleri dindir.»

b) *Etik yahut Ütopyacı sosyalistler :*

Sosyalistlik fikri bazılarına göre «sosyal adaletsizlik» e karşı doğan bir fikirdir. Her cemiyette adaletsizlik, haksızlık vardır. Cemiyetler sınıflaştıkça bu haksızlık kendini daha açık gösterir.

Bu haksızlığa karşı daha iyi sosyal sistemler arıyan insan oğullarına Ütopyacı adı verilir. Bunlar eski Yunan'da olduğu kadar bugün de mevcuttur. İçtimaiyatçı Durkheim bu yeni ve iyi sosyal sistem arıyan insanların

hareketini «kederin feryadı» olarak vasıflandırmaktadır.

Ütopi kelimesi Yunanca «U-topos» dan gelmektedir. «Yeri olmayan» demektir. İşte yeni sosyal nizam arayanlar bütün insan toplumunu saadete lâıyk görmüş ve bunu mümkün gördükleri içindir ki kendilerine «Ütopycacı» denmiştir, Bunlar kapitalist sistemin yerine sosyalistliğin geçmesini doğal bir gerek ve aklın bir neticesi olarak kabul etmektedirler.

Eski Yunanlılardan Eflâtun «Devlet isimli eserinde ilk defa olarak sosyalist bir cemiyet tasvir etmektedir. Ona göre «İlâhlar ve Çocukları için teknil vatandaşlar bir bütün iktisadî çalışma içinde yaşarlar ve kül halinde mülkiyetten faydalanırlar. Devletin birliğı bu suretle sağlanır ve umumi selâmet bu yolda korunur. Ferdî mülkiyet bencilik yaratır ve husumetlere yol açar.»

Daha Orta Çağda Thomas Morus adlı Hollandalı 1516 tarihinde yazdığı «Gerçekten Uzak Dünyayı İyileştirme Projesi» ismiyle tercüme edilebilecek «Ütopya» isimli romanında diyor ki :

«Özel mülkiyet tamamıyla ortadan kalkmadığı müddetçe eşyanın eşit ve âdil dağıtılacağına ve insanların talihinin mesutça tanzim edileceğine inanmıyorum. Özel mülkiyet var oldukça insanların en iyileri ve en büyük kısmı acı bir fakirlik, korkulu zaruret ve kaçınılmaz sıkıntı içinde kalacaktır. Bunlar belki biraz hafifler, fakat tamamıyla ortadan kaldırılamaz. Kanunlarla kötülükleri zayıflatıcı hükümler tıpkı hasta bir vücudun daimi verilen kuvvet ilâçlarıyla kuvvetlendirilmesine benzer.

Fakat özel mülkiyet mevcut olduğu müddetçe tam bir iyiliğe ve düzene imkân yoktur.»

Ütopycacı sosyalistlerden Godwin 1792'de «Political» isimli eserinde uzlaştırıcı bir yoldan insanlığın tekâmülü (Evrimi) fikrini savunuyor ve bunun propaganda yoluyla gerçekleşeceğine inamıyor.

Godwin'e göre mülkiyet, «Doğal hukuk» prensibine dayanmaz, «fayda» dan doğar. Onun fikrinde mülkiyet üç kategoride mütalâa edilir :

- 1) İhtiyaca göre mülkiyet,
- 2) Herkesin kendi ürettiği eşya üzerindeki mülkiyet
- 3) Başkalarının emekleri ile üretilen eşya üzerinde üçüncü şahsın elde ettiği mülkiyet.

Bu üçüncü kategorideki mülkiyette insanlar başkalarının emeklerini zor kullanarak veya kurnazlık yaparak alıp satıyorlar veya kötüye kullanıyorlar. Makineli sanayi insanların sefaletini bu yüzden artırıyor.

Robert Owen'e göre cemiyette ahlâk değil, ekonomik durum esastır. Ahlâk ancak ekonomik bünyede yapılan reformla yükselir. Kapitalistler işçiyi hem üretim, hem de istihlâkte sömürüyorlar. Bu ancak üretim ve istihlâk kooperatifleri kurulmak suretiyle önlenebilir.

Fourier'e göre bilhassa tüccarlar parazit ve ticaret, sömürücüdür. Babeuf «Cemiyet içinde fazla mülk sahibi olmak hırsızlıktır. Cemiyet herkesin aynı zenginlik, aynı kudrette olacağı sveiyeye gelmelidir» diyor.

Siyasi sahada liberal görüşe sahip olan Rodbertus (Johann Karl) ekonomik sahada Eflâtun gibi «Organik Devlet» fikrine inanmaktadır. Rodbertus, kapitalist sistemin kötülüklerinin devletin müdahalesi, çıkaracağı kanunlar ve yapacağı icraatla gideceğine inanmaktadır. Rodbertus ilmi sosyalistliğin kurucusu telâkki edilir.

Yukarıda izah ettiğimiz Ütopyacı sosyalist mektepte isim yapmış olan herkes, toplumdaki huzursuzluğu fert mülkiyetinde görmekte ve bunun kalkmasını istemektedir.

2. Marksizm — Evrimci Sosyalistlik :

Bundan evvelki satırlarda bazılarının sosyalizmin, sosyal adaletsizliğe karşı bir hareket olduğunu söylediklerini belirtmiştik. Bazıları ise sosyalizmi, toplumun belirli, tarihî bir şekli olarak kabul etmektedirler. Bunlar hâdiseleri müşahede etmek, bu hâdiselere tesir eden kanunları aramak ve bundan elde ettikleri neticelere göre sosyalizmi doktrinleştirmek istemekte ve buna ilmi sosyalizm demektedirler.

Bunlara göre bugünkü kapitalist sistemden evvel derebeylik, daha önce de kölelik sisteminin olması gelişigüzel değildir. Bugün yaşadığımız iktisadî nizam tarihi tekâmülün (Evrimin) neticesidir. Derebeylik sisteminin sonra kölelik sistemi olamayacağı gibi kölelik sistemini kapitalist sistem takip edemezdi.

Bunlara göre tarih ebedî bir şekil değiştirmeden ibarettir. Bu değişimin sebebi üretim araçlarının teknik gelişmesidir. Kapitalizm bunun tabii neticesidir.

İşte Karl Marks'ın «Tarihî Maddecilik» dediğimiz doktrinin temeli buna dayanmaktadır.

a) Marks'ın dünya görüşü :

Marksist telâkkiye göre bütün kültür belirtilerinin (politika, sanat, ilim, mahkeme içtihadı) nın sebebi iktisadidir.

Marks, tarih felsefesini Hegel'den alarak işlemiştir. Bu tarih felsefesine «Diyalektik Materyalizm» diyebiliriz. Ancak; Marks, Hegel'in felsefesini tamamen tersine almıştır. Hegel'de öz olan fikirlerdir. Olaylar bu fikirlerden doğar, Marks'ta ise : toplumun varlığı fikirlerden doğmaz; ancak o andaki iktisadî şartlar insanın mânevi varlığını yaratır. Öz olan fikirler değildir. Öz olan ânın-daki üretim durumunun akislerinden ibarettir.

Üretim münasebetleri ve üretim tekniği (insanın çalışma gücü, su ve buhar kuvvetleri, makine v.s. gibi) ideolojik yapının temellerini teşkil ederler.

Üretim münasebetleri aynı zamanda iktisadî münasebetleri de tayin eder. Bundan cemiyet organları arasındaki münasebetler doğar. Bu münasebetlerin hukukî ifadesi mülkiyettir. Üretim vasıtalarına hâkimiyet şekli, sınıfları doğurur. Üretim araçlarına hâkim olan sınıfa karşı mal, mülk sahibi olmayan sınıf çıkmaktadır ki buna proletarya denir. Diyalektik Materyalizme göre derebeyliğin (Tez) yerini kapitalizm (Antitez) kaldı. Bunun yerini de komünist cemiyet (sentez) alacaktır.

Zorbalık, siyasî eşitliği sifra indirmektedir. Bu zorbalık kalkıp iktisadî hürriyet sağlandığı gün insan onuru iade edilecektir.

b) *Marks'ın Ekonomik Nazariyesi :*

Adam Smith ve Ricardo'nun iş kıymeti teorisini alan Marks kıymet nazariyesi ile işçinin sömürüldüğünü söylemektedir.

İşçi üretim araçlarına malik olmadığı için iş gücünü sermayedara satmaktadır.

İş gücü; çalışma gücü, geçim, terbiye ve neslin devamı için vasatı çalışmadan mürekkeptir. Eşyanın kıymeti; mal kıymeti ile çalışma gücü bedelinden mürekkeptir. Eşyanın kullanma kıymeti, işçinin malın imâli için aldığı yevmiyeden fazladır. İş gücünün, mübadele kıymeti ile kullanma kıymeti arasındaki farktan kıymet fazlası doğar. Marks buna «ödenmeyen emek» demekte ve bunu işçinin sömürülen emeği olarak vasıflandırmaktadır. Kapitalist sistemde rekabet ve teknik terakki yüzünden sabit sermaye daha çabuk artar ve işçi rekabetinden sefalet başlar. Rekabet neticesi biriken sermayeler belli ellerde toplanır. Mal çokluğundan ve işsizlikten buhran başlar. İktisadî çöküntüler olur.

İşçinin üretim araçlarını elde etmesi ekonomik bir determinizmdir.

c) *Marks'ın Devlet ve Cemiyet Nazariyesi :*

Devlet, Kapitalistlerin elinde bir baskı vasıtasından ibarettir. Sosyal müdahalelerle işçinin durumu düzelmez. Sosyal revolution yapmak gereklidir. Bütün memleketlerde işçiler aynı sefalette oldukları için dünyadaki teknil işçiler dayanışık olmalıdır.

Proleterya revolution'unun sonunda, üretim araçlarını elde edecek olan işçiler proleterya diktatoryasını kuracaktır. Bu diktatorya sınıfsız cemiyet şartları altında fertleri yetiştirecektir. Bu sınıfsız cemiyet de devlet olacaktır.

Marks'ın kullandığı revolution deyimini sosyal demokratlar inkılâp anlamına, ihtilâlciler sosyalistler ihtilâl anlamında almaktadırlar.

Sosyal demokratlara göre parlâmento yolu ve kanunlar vasıtasıyla sosyal düzen değişmelidir. Bu sosyal düzenin değişmesi bir inkılâptır.

İhtilâlcı sosyalistlere göre ise, sosyal nizam parlâmento yoluyla ve kanun vasıtasıyla değil, grevler ve ayaklanmalarla değişmelidir.

Marks, sosyalist nazariyelerini arkadaşı Engels'le birlikte komünist beyannamesinde belirttiği gibi «Kapitalit» isimli eserinde de anlatmıştır. Engels bir çok yazılarıyla bu fikirlerin anlaşılmasına hizmet etmiştir.

Marksizmin tenkidi :

Marks'ın fikirlerinin yayılmasından beri yüz yıldan fazla zaman geçmiştir. Bu zaman içinde onun kadar işçi sınıfını etkileyen kimse gelmemiştir. Böyle olmakla beraber Batı'da Marks'ın ve Marksizmin etkisi çok azalmıştır.

Marks yaşadığı zaman sonsuz bir kâr hırsında olan kapitalist bir cemiyet vardı. Bu cemiyet I. Dünya Harbinden sonra bünye değiştirmeye başladı. İhtilâl Marks'ın ve Marksistlerin beklediği gibi sanayi memleketi olan İngiltere'de ve Orta Avrupa'da değil, ziraat memleketi olan Rusya'da çıktı.

Batı'da Marks'ın birikme nazariyesi ve ihtilâl gerçekleşmedi. İşçiler ilmi sosyalist Rodbertus'un daha evvel söylediği tarzda sosyal kanunlarla daha iyi duruma geçtiler.

İsveç'de olduğu gibi, proleterya diktatörlüğü yerine, herkes için refah sağlayan bir hale gelindi. Bunun sebebi

işçinin satın alma gücünün artmasıydı. Dünün bir nevi parya muamelesi gören proleterya sınıfından sosyal güvenliği sağlanmış bir işçi sınıfı doğdu.

Bugün Almanya gibi sanayii ilerlemiş liberal bir memlekette işçiler; özel teşebbüste de fabrikaların işletmesinde söz sahibidirler.

Sosyalistliği anlamak için bilhassa 3 memleketteki sosyalist cereyanları ve sosyalist partileri incelemek gerekir. Bu üç memleket Fransa, İngiltere ve Almanya'dır. Biz bu yönden evvelâ Fransa'dan başlayarak İngiltere ve Almanya'daki sosyalist cereyanları ve partileri anlatacağız. Marksist görüşün büyük değişikliğe uğradığı Avusturya'yı, Partinin hâkim olduğu İsveç'i de anlatacağız.

Sosyalist Partileri «Sosyalistlik» ile karıştırmamalıdır. Sosyalist partiler, içinde yaşadıkları devrede o günkü şartlara göre belli bir programın gerçekleştirilmesi için çalışırlar. Onlara göre sosyalistliğin tam anlamı ile gerçekleşmesi yüzyıllar işidir.

Marks'ın Hayatı :

Yukarda marksizm'den ve tenkidinden bahsettik. Marksizm'i kuran Marks'ın hayatından da kısaca bahsetmek yerinde olur.

Marks, 5 Mayıs 1818 de Almanya'da Prier'de doğmuş ve 14 Mart 1883 de Londra'da ölmüştür. Babası Yahudilikten hristiyanlığa geçmiş bir Almandır. Marks, hukuk ve felsefe tahsil etti. 1842 de «Ren» gazetesinin başyazarı oldu ve aşırı fikirlerinden dolayı işinden çıkarıldı. Yenni Vonwestphalen adındaki yüksek dereceli bir memurun kızı ile evlendi. Fransada yerleşti. Bu ara Fran-

sız sosyalistleri ile temasa geçti. Fransız ve İngilizlerin ütöpik sosyalistlerinin ve klâsik İngiliz iktisatçılarının ve Alman filozoflarından Hegel'in etkisinde kalarak Engels ile beraber marksizm'i hazırladı. 1845 de Engels ile birlikte «mukaddes aile» isimli kitapla ve «Alman ideolojisi» isimli eserlerle Hegel'i tenkit ettiler. Marks bu eserlerinde tarihî maddeciliğe işaret etmektedir. Prusya hükümetinin müracaatı ile Fransadan çıkarılan Marks Brüksel'de «Felsefenin sefaleti» isimli eserini ve komünist beyannamesini hazırladı. 1848-49 yıllarında Polonyada «Yeni Rehn» gazetesini çıkaran Marks, «Kapital»ı yazdı. New-York Tribün'e muharrirlik ederek hayatını kazanmaya uğraştı. Geçinmesi için ona daha çok Engels yardım ediyordu. 1859 yılında «Politik Ekonominin tenkidine dair» isimli eserinde tarihî maddeciliği izah ediyordu. 1864 de ilk enternasyonal'i kurmaya çalıştı. «Kapital'in ikinci ve üçüncü ciltleri ölümünden sonra çıktı. Marks'ın 1848 ihtilâline dair çeşitli kitapları ve nazariyelerini anlatan birçok eserleri vardır.

B - DÜNYADA SOSYALİSTLİK

I — F R A N S A

1 — *Fransız İhtilâline Kadar :*

Fransa'yı ilk olarak seçişimizin sebebi sosyalist fikir ve hareketlerinin ilk önce bu memlekette doğmasındandır.

Büyük Fransız İhtilâli bir sosyalist hareket değildi. Birçok sosyalist fikirli adamlar yaşamış olmasına rağmen, ihtilâl hareketi derebeyliği ve lonca sistemini kaldıran ve burjuva sınıfının gelişmesini sağlayan bir hürriyet hareketi idi. Bahis konusu olan sermaye ile el emeği mücadelesi değil, asilzadelerle rahipler sınıfı bir tarafta ve üçüncü sınıf bir tarafta olarak yapılan bir döğüş idi. Bu üçüncü sınıfta zengin fabrikatörler ve tüccarlar bulunduğu gibi, âlimler, memurlar ve köylülerle işçiler de vardı. 1791 Anayasası yalnız sosyal eşitliği değil, hattâ siyasî eşitliği de sağlamamıştı. Vatandaşın oy sahibi olması belli miktar vergi ödemesine bağlı idi. 1793 Anayasası siyasî eşitliği sağladı. Fakat mülkiyeti esas olarak aldı. 1795 Anayasası oy hakkını belli bir mal sahibi olmaya bağladı.

Fransız ihtilâli bir burjuva ihtilâlidir. İşçi ihtilâli değildir. Lonca tahdidinin kalkması ve imtiyazlı lonca ekonomisinin bertaraf edilmesi ile kapitalist bir ekonomi sistemi kuruldu. İşte bu sistemde proleterya sınıfı doğdu.

Küçük ziraat ve el sanatı olduğu için müşterek menfaatleri olan tek işçi sınıfı yoktu. İhtilâl sırasında işçilerin esas derdi günlük ekmek kazançları idi.

Böyle olmakla beraber Fransa ihtilâlinde çok önce özel mülkiyeti ve sosyal nizamı orijinal surette şiddetle tenkit eden Fransız yazarları olmuştur.

Bu yazarların en tipik örneği 1729'da ölen köy papazı Jean Meslier'dir. «Jean Meslier'in Vasiyetnamesi» isimli eserinde köy papazı, hıristiyanlığa ve özel mülkiyete dayanan krallık rejimine şiddetle hücum etmektedir. İnsanların doğal olarak yaşama haklarına dayanan papaz : «Bütün insanların aynı tarzda yaşamaya, aynı suretle dolaşmaya ve doğal hürriyetleri tatmıya, çalışarak ve faydalı şeyleri yaparak dünya nimetlerinden faydalanmaya hakları vardır» demektedir. Ona göre iktisadî eşitsizliğin sebebi, dünya nimetlerinin bazı insanların ellerinde olması dolayısıyla, özel mülkiyettir. Mülkiyeti herkesin iyi dediği bir kötülük olarak kabul etmektedir. Rekabet yüzünden eşitlik yok olmakta ve insanlar mal mülk sahibi ve malsızlar olarak iki tarafa ayrılmaktadır. Ona göre zenginler başkalarının emeği ile yaşayarak kamuya yük olmaktadır. Ancak özel mülkiyet kalkarsa doğal eşitlik ve adalet nizamı kurulur.

Fransız yazarlarından Morelli 1755 de yazdığı «Tabiat Kanunu» isimli eseri ile özel mülkiyete şiddetle hü-

cum etmiştir. Ona göre bütün felâketlerin sebebi mülkiyettir. Çünkü mülkiyet hasıslığı, herşeyin kendinin olma arzusunu doğurur. Özel mülkiyet insan ahlâkını bozar. Malın bölünmesi ister eşit olsun, ister farklı olsun her cemiyet için büyük felâket sebebidir. Bütün siyasi ve ahlâki belirtiler bu yıkıcı sebebin neticesidir. İnsanların ilerlemeleri hakkındaki nazariyeler ve meseleler, esaret, faziletlerin ve günahların sebepleri, insan iradesinin vuzuhsuzluğu hakkındaki hükümler, kanunların ve ilmin tesirsizliği bu sebeple açıklanabilir. Morelli'ye göre toprak bölünmemeli ve ikametgâh müşterek olmalıdır. İşe ve üretime ait araçlardan ortaklaşa faydalanılmalıdır. Herkes okuyabilmelidir. İş güce göre bölünmeli, üretim ise ihtiyaca göre dağıtılmalıdır.

Morelli, eserinde ortak mülkiyetin faydasından bahsetmekte ve insanları şahsî çıkardan çok doğuştan olan doğal içgüdünün çalışmaya götürdüğünü söylemektedir.

Meşhur Girondist Brissot «Mülkiyete ve Hırsızlığa Dair» isimli eserinde mülkiyeti düpedüz hırsızlık olarak vasıflandırmıştır. Brissot, «Servetimiz ancak ihtiyacımız kadar olmalıdır. Tabiat itibariyle hırsız olan zengindir; fazla malı olandır. Halbuki zenginleri soyana hırsız denmektedir. Ne yanlış fikir!.. Hayvanlarla kıyasladığımız zaman insanın da kendi ihtiyacı kadar mal sahibi olması lâzım geldiğine kani oluyoruz.» demektedir.

1789 yılında Jacobin'lerden olan Boissel, İhtilâl Meclisinde yaptığı bir konuşmada, bütün hakların tabiata uygun olması lâzım geldiğini söylemekte ve tabiata uymayan kanunların insanları bağlamıyacağını ifade etmektedir. Hatip «Hürriyet, neslin gelişmesi imkânı, gi-

yinmek ve gıda almak, dünya nimetlerinden faydalanmak esasıdır.» demektedir. Boisse'in tesiri bilhassa Babeuf üzerinde olmuştur. Babeuf, eşitlik isteğini sonuna kadar götürdü ve mülkiyette eşitliği ve bunun şahıslara ait olmamasını istedi. 1795 yılında kurulan Babeuf partisi : 1793 Anayasasının iadesini ve hakikî eşitliğin sağlanmasını istiyordu. Ona göre mülkiyet kalkmalıydı. Mülkiyet tektir ve millete aittir. Babeuf'un fikirlerini anlamamız için, Silvain Maréchal'in kaleminden çıkan «Eşitlerin Beyannamesi»'nden birkaç satırı enteresan olduğu için veriyoruz. Burada eşitlik taassubunu görmekteyiz :

«Eşitlik, tabiatın büyük isteği, insanın ilk ihtiyacı, kanunun hüküm sürdüğü cemiyetin ilk prensibil.. Daima, ta eski zamanlardan beri güzel sözlerle riyakârca insanları aldattılar. 'İnsanlar eşittir.' dediler. İşte şimdi biz doğduğumuz gibi eşit yaşamak ve eşit olmak istiyoruz. Hakikî eşitlik veya ölüm ihtiyacımız olan şeydir.

«Biz hakiki eşitliğe, neye mal olursa olsun erişeceğiz. Bizimle eşitlik arasına girenlerin vay haline!.. Bizim bu yeminimize karşı duranların da vay haline!..

«Fransız ihtilâli daha büyük, daha ciddi bir ihtilâlin öncüsüdür. O ihtilâl son olacaktır. Biz eşitliği yalnız 'insan hakları beyannamesi'nde görmek istemiyoruz. Biz onu kendi aramızda yaşatmak ve çatımızın altında görmek istiyoruz. Kendimizi ona verdik. Bugün mevcut olanları yok etmek ve yalnız onu görmek istiyoruz.

«Hiçbir ferдин hususî toprağı olmamalıdır. Toprak kimsenin değildir. Toprağın meyvelerinden hep beraber faydalanmak istiyoruz. Meyveler herkesindir.

«Zenginlerle fakirler, hükmedenlerle hükmedilenler arasında farklar, yok olun!.. Eşit insanların, herkese kapıları açık Cumhuriyeti kurmaları zamanı gelmiştir. Acı çeken aileler, gelin, tabiatın bütün çocukları için hazırladığı masa başına oturun. Fransız halkı, saadetini görmek için gözlerini aç... Eşitlerin Cumhuriyetini tam ve bizimle beraber ilân et...»

Babeuf ve arkadaşlarının hükümete karşı hazırladıkları isyan bastırıldı ve giyotin altında can verdiler.

François Noel Babeuf, 1760 tarihinde Paris'de doğmuştur. Fransız ihtilâlinde Jakobenlerin «Le Tribun de peuple» isimli gazetesinde Gajjus Grachus takma adıyla, insanların mülkiyette eşitliğini ve sosyal ihtilâli savunan yazılar yazdı. 1797 yılında idam edildi.

2 — *Büyük Fransız İhtilâlinden Şubat İhtilâline Kadar:*

Büyük Fransız İhtilâlinden evvel sosyalistler daha çok eşitlik ve halkın baskı altında olan sınıfına karşı duydukları merhamet ve düşünce tesiri altında kalmışlardı. Bunlarda iktisadî sebepler ve deliller yoktu. Fransız ihtilâlinden sonra gelen Saint-Simon, Fourier, Louis Blanc, Cabet gibi kişiler daha çok nazariyelerini liberal iktisatçıların teorilerini tenkide dayadılar. Karl Marks hariç hiç kimse bunların görüşü kadar sosyalist nazariyelere yeni bir şey getirmemiştir.

Tabiat Kanunlarının yalnız fizikî âlemde değil, ekonomik hayatta da geçer olduğu fikri XV. Lui'nin doktoru liberal iktisatçı Quessney tarafından bilhassa ileri sürülmüştür. O'nun ve arkadaşlarının temsil ettiği ve tabiata dönüş isteği sebebiyle Fizyokrat denilen bu kim-

seler şahıs hürriyeti, serbest mülkiyet ve serbest rekabeti tabii nizamın esasları olarak görüyorlar ve bunların gerçekleştirilmesini, hükümdarın esas ödevi sayıyorlardı.

Bunlara göre her satış bir satın alış, her satın alış da bir satışı. İnsan, satın almak isterse satardı. İthalâtın artması, ihracatın da artması demektir.

Bu rasyonel izaha, bir de metafizik karışıyordu. Tabii nizam, Allahın iradesi olduğuna göre, iktisadî hürriyet de Allahın iradesiydi. O sırada İngiltere'de Adam Smith'in nazariyesi de büyük revaç buldu.

Adam Smith'e göre iktisadî alanda hürriyet esastır. Ancak bu hürriyetler banknotun tedavüle sürülmesinde ve gümrük resminde şartlara, kayıtlara bağlanabilirdi. Ne de olsa ufak mahsurlara rağmen hürriyet esastır.

Tasarruf, çalışma ve beceriklilik hürriyetle birleştirilmeliydi. Adam Smith'in fikri Fransa ve Almanya'da da büyük tepkilere sebep oldu.

Bunun yanında bu devrede Fransa'da büyük sanayi kurulmaya başladı ve çok sayıda yevmiyeli işçi sınıfı ortaya çıktı. Bu suretle sosyal ihtilâl için bütün şartlar hazırlanmıştı.

Gerek iktisat nazariyeleri, gerekse yeni doğan sanayi hareketi karşısında sosyalist sisteme inananlar, düşüncelerini açıklamaya başladılar. Bunların başında Saint Simon gelmektedir.

1820 de yazdığı «Sanayi Sistemi» ve 1875 yılında yazdığı «Yeni Hıristiyanlık» isimli kitapları, talebelerine yol göstermiştir. 1760 da Kont Saint Simon'un oğlu olarak doğan ve 1825 de ölen Saint Simon'un sosyalistliği münakaşa edilebilir.

Saint Simon özel mülkiyete karşı değildi. O, yalnız liberal sisteminin aksine tek ve merkezî bir iktisadî idare istiyordu. Aslında Saint Simon'un mesleğine «Dinî Devlet Sosyalizmi» denilebilir.

Saint Simon politikayı bir ilim olarak almaktadır. Tarihin gelişmesinden, cemiyetin gelecekteki şekilleri çıkarılabilir.

Saint Simon'a göre Fransız ihtilâli yalnız politik yönden alınmamalıydı. Fransız ihtilâlinin anlamının anlaşılabilmesi için iktisadî değişiklikler tetkik edilmeliydi. Ona göre Fransız İhtilâlinde hükümet şekline ehemmiyet verilmiş iktisadî reform yeter derecede yapılmamıştı.

Sanit Simon'a göre politik organizasyon, sosyal organizasyonun temeli değildi. Ona göre mülkiyetin alacağı şekiller, bütün sosyal organizasyonun temeliydi. Saint Simon, «tekmil cemiyet hayatında mülkiyet münasebetleri merkezi teşkil eder» diyordu.

Ona göre cemiyetin yeni gelişmesi yalnız mânevi fikirlerden olmamakta, gerçek iktisadî inkişafın da tesiri altında kalmaktadır. Mülkiyetin gelişmesi bilhassa teknik ve ekonomik bilginin belli bir durumuna bağlıdır. Saint Simon'a göre sanayi ve sanayi mülkiyeti her şeye hükmeden bir faktör olmuştur. Halbuki Saint Simon zamanının siyâsî, içtimaî anayasası sanayiye lâyük olduğu yeri vermemektedir.

Ona göre sanayiin mühim hamleler yapmamakta cemiyet hayatına hâlâ feodal ve askerî çıkarlar hâkim olmaktadır. Siyâsî kudret ruhbanın, askerinin ve asılzadelerin elindedir. En mühim durumda bulunan sanayi ise

kudretsizliğe mahkûm olmuştur. Saint Simon, sanayiye cemiyet içinde lâyük olduğu mevkii vermeği, hayatının en belli başlı vazifesi saymaktaydı.

Saint Simon'a göre sanayi hem işçi hem de işverenler ve verimsiz sınıf denilenlere karşı iş görenler demekti.

Bu fikirden ilhamını alan Saint Simon bir gün Fransa bilginlerini, çiftçilerini, fabrikatörlerini, tüccarlarını, bankacılarını ve sanatkârlarını kaybederse bu alanda yenileri yetişinceye kadar Fransa'nın ruhsuz bir yığına ve düşük kıymetli bir hale düşeceğini söylemektedir. Buna karşılık Fransa'da bir gün kral ailesi, saray memurları, bütün rahipler ve on bin zengin mal sahibi ölse Fransa'nın bundan hiç zarar görmeyeceğini belirtmektedir. Zira bunların yerine yenileri hemen bulunabilecektir. Onun ideali krallıkla sanayinin ittifakı idi.

Endüstrinin teşkilâtlanması için liberal ekonominin «Laisser, faire, laisser passer» politikası bir tedbir değildi. Bu teşkilâta değil, karışıklığa götürürdü. Cemiyetin bütün faydalı vazifelerinin görülebilmesi bütün kuvvetlerin birleşmesine bağlı idi. Saint Simon özel mülkiyetin kalkmasını istemiyor, yalnız herkesin faydalanacağı tarzda bir mülkiyet hakkı yaşamasına çalışıyordu. İşverenler yeni endüstri hayatında hâkim olmak isterlerse işçinin sosyal durumunu gözönünde tutarak düzeltmeli idiler. Saint Simon'un görüşleri daha sonra gelen Karl Marks'ın materyalist tarih felsefesine benzemektedir. Cemiyetin ekonomik faktörlere dayanarak gelişmesi, sınıfların teşekkülü hususunda Marks ile Saint Simon'un görüşleri hemen hemen aynıdır. Ancak Saint Simon ta-

rihte entellektüel faktörün de ayrıca tesiri olduğunu belirtmektedir. Ona göre cemiyet nizamına yeni şekil vermek için dinî bir yenilik yolu bulunmalıdır. Saint Simon, «Orta Çağın dinî sistemine hücum edilmekle hakikatte bir şey ispat edilmiştir. Bu da dinî sistemin ilmin ilerlemesine ayak uydurmamasıdır.» demektedir. Böyle olmakla beraber bundan dinî sistemin büsbütün kaybolacağı neticesini çıkartmak yanlıştır. Dinî sistem ilmin ilerlemesine ayak uydurmalıdır.» demektedir.

Bu ayak uydurmanın nasıl olması gerektiğini Saint Simon «Yeni Hıristiyanlık» isimli eserinde belirtmektedir. Gerçek Hıristiyanlık sosyal bir din olmalı ve bu hıristiyanlıkta bütün ahlâk «insanlar karşılıklı olarak birbirilerini kardeş saymalı prensibine dayanmalıdır. Böylece din fakir sınıfın talihinin en çabuk yoldan iyileşmesine cemiyeti yöneltir.»

Saint Simon'un talebelerinden Bazard ve Enfanten çok daha ileri gittiler. İktisadî nizamı eleştirirken yeni sosyalist kurallar kurdular.

Enfanten 1825 de yayınladığı yazılarında, faiz ve gelirin mal sahipleri tarafından işçiden alınan primler olduğunu söylüyor ve bunları toprak veya mal sahibi kimselere ödedikleri gereksiz vergi sayıyordu. Çalışmasızın kazanılan bu gelir nasıl bertaraf edilebilirdi.?

Bazard 1829 yılında yayınladığı «Saint Simon'un Doktrini» isimli eserinde meseleyi şöyle çözmektedir :

«Bütün üretim araçları millileştirilmelidir. Rekabet bir çoklarını yok eden bir harpten ibarettir. Büyük ihtilâl insanın insan tarafından sömürülmesini önlememiştir. «Esir» den «Köle», «Köle» den «İşçi» olmuştur. Ka-

nun ona boş bir hürriyet vermiştir. Fakat o, sefaletinin, fakirliğinin kölesidir. Hâlâ insanın insan tarafından sömürülmesi vardır. Ancak sosyalist organizasyonla, yani mülkiyetin yeniden taksimiyle işçi hakkına kavuşabilir. Üretimin millileştirildiği cemiyette, herkes istidadının olduğu yerde kullanılmalı ve çalışmasına göre para alınmalıdır. Özel miras hukuku bertaraf edilmelidir. Kötü olan mülkiyet hakkı değil, doğum hakkıdır. Yeryüzünde bütün insanlar bir cemiyet kurmaya çalışmalıdır. Devletler baki kalmalı, fakat bütün üretim ve istihlâk devletler tarafından ayarlanmalıdır. Ancak bu suretle insanın insan tarafından sömürülmesi önlenecektir. Bir merkez bankası kurulmalı, bütün toprağı ve sermayeyi en iyi tarzda kullanacaklara dağıtmalıdır.

«Bankaca bütün üretim dallarındaki ihtiyaç tesbit edilmeli ve üretim buna göre tanzim edilmelidir. Bunun neticesi iş daha iyi sınıflandırılır, üretim araçları daha anlayışlı tarzda taksim edilir, iş daha iyi kıymetlenir ve ücret daha iyi ödenir.

«Bankanın bir vazifesi de ölüm ve üretimden çekilme halinde uygun bir halef bulmaktır. Zira yeni cemiyette şahısların mülkiyet devretme hakları yoktur.»

1831 yılında kırkbin kişi Saint Simonist dine girdi; fakat cemiyet dağıtıldı. Böyle olmakla beraber, geniş halk toplulukları üzerine Saint Simon'un fikirlerinin büyük etkisi oldu.

Saint Simon'un yanında Fourier'in de sosyalist fikirlerin yayılmasında geniş etkisi oldu.

Saint Simon'un sosyalizmine «Dinî Devlet Sosyaliz-

mi» denilebileceği gibi, Fourier'in sosyalistliğine de «Serbest Kooperatifçi Sosyalistlik» diyebiliriz.

1782 yılında zengin bir tüccarın çocuğu olarak doğan ve ömrü boyunca tüccar sınıfında kalan Fourier, kapitalist cemiyet nizamının faydası hakkında daha babasının evindeyken kararsızlığa düştü. Çocukluğunda gördüğü ve yaşadığı bazı ticarî muameleler ve ekonomik haller ticaret işlerinin adaleti hakkında onu şüphelendirdi ve özel mülkiyetin en şiddetli tenkitçilerinden oldu. Yirmi altı yaşındayken yayınladığı «Dört hareketin Teorisi» isimli eserinde sistemini açıkladı.

Bu eserinde kapitalist sistem şiddetle tenkit edildiği gibi yeni sosyal dünyanın temelleri hakkında özel fikirleri görülmektedir.

Bütün insanların mesut olması için Fourier özel ekonomik teşekküllerin kalkmasını istemektedir; zira bu teşkilâtın temeli bozuktur. O müstahsille müstehlik arasına girmiş olan tüccarın sömürücü bir halka olduğunu ve gereksizliğini belirtmektedir.

Fourier'e göre ticaret genel refahı değil, özel çıkarı hedef tuttuğundan yalnız hileye, aldatmaya ve sömürmeye dayanmaktadır. Sanayi, endüstri ve tarım alanı da böyledir.

Büyük bir insan kitlesi monoton bir hayat sürmekte, çalışma bir azap olmaktadır. İşsizlik, iflâslar bugünkü medeniyetin gelişmelerinin bir neticesidir. Eğer insanlar mesut olmak için çalışıyorlarsa, bütün hareketleri ahenk içinde olmalıdır. Bunun için de insanların çalışmaları doğru bir sistem dairesinde yönetilmelidir.

Fourier'in talebelerinden Victor Considerant hocasının nazariyelerini esaslı olarak açıklamıştır.

Victor Considerant «Siyasî Kader» isimli eserinde, insan oğlunun çalıştığı bütün konuları sıralıyarak ve insanın çalışma nizamı için bu sıraya uyması gerektiğini, bunun dışında hareketin tabii nizama aykırı olduğunu söylemektedir. Her sanayi dalı çeşitli özelliklerine göre gruplara ayrılmalı ve işçiler istidatlarına göre bu gruplarda çalıştırılmalıdır.

Fourier'e göre işçiler ister kadın, ister erkek, isterse çocuk olsun, mutlak yukarıda görüldüğü şekilde gruplandırılmalıdır. Bu suretledir ki iş hayatı ahenkli olur.

Bu gruplar «Phalange» denilen büyük ölçüdeki topluluklarla olur. Bu falanj denilen topluluklar sayesinde başta tarım işçilikleri ve ikinci plânda bazı sanayi işleri gelebilir. Falanjlar mesut ve ahenkli bir hayat için zaruri olan ve her türlü ekonomik dallardan toplanmış 1800 - 2000 kişilik gruplar olmalıdır. Bunların işgal edeceği arazi tahminen bir kilometrekare olmalı ve buraya bütün falanj mensuplarının «Falangesterum» denilen binaları yapılmalıdır. Bu çeşit ziraat, sınaî kooperatif teşkilâtı yoluyla; işler zevk haline gelecektir. Çünkü herkes aynı istidatlı gruplarda çalışacak ve işde değişiklikler yapabileceklerdir. İş daha verimli olacak, insanlar bugünkünün üç misli yiyecekleri halde her şey bol bulunacaktır. Paraya ihtiyaç bulunmayacak, üretilmeyen eşyaları üyeler vesika mukabili alacaklardır. Fourier nazariyesinin diğer sosyalist sistemlerden farkı sermaye ve servet mülkiyetinin tamamen kaldırılmamasıdır. Arazi-

lerini falanjlara devredenler yüksek faiz getiren tahvilât alacaklardır. Ücretler arasında da fark vardır.

Fourier'in sosyal hareketler üzerine en çok tesiri olan teorisi «Çalışma Hakkı»dır. Fourier bu nazariyesini gerek ekonomik, gerek felsefî bakımdan açıklamıştır.

«Dört Hareket Nazariyesi» isimli eserinde, çalışmayı insanın doğal hakkı olarak kabul eden Fourier, vahşi adamın yemiş toplamaya, otlamaya, balık tutmaya, avlanmaya hakkı olduğu gibi toplum halinde yaşayan insanın da hiç olmazsa bu kadar saadete hakkı olduğunu söylemektedir. Bu sebeple çalışmak yoluyla geçinmek zorunda olan insana yaşadığı modern cemiyet her vakit iş bulma garantisini sağlamalıdır. Fourier, «Yüzyıllarca insan haklarından bahsettik, fakat bu hakların en esaslı olan çalışma hakkını hiç hatırmıza getirmedi. Bu olmadan diğerlerinin hiç bir kıymeti yoktur.» demektedir.

Ütopik sosyalizmin yeni sistemini kuran ve kooperatif hareketleri üzerine büyük tesiri olan Fourier, 1832 yılında Paris'de öldü.

1813 de Madrit'de doğan Louis Blanc da kooperatifçi olmakla beraber Fourier'den farklı olarak cemiyetin devlet yardımıyla ve devlet kredisıyla ve kooperatifle canlanacağını söylemektedir.

«Çalışma Organizasyonu» isimli 1839'da çıkan eserinde Louis Blanc, bütün sosyal kötülüklerin serbest rekabetten doğduğunu ve işçinin işveren tarafından bu yönden sömürüldüğünü söyledi ve burjuva'lığın bu sebepten yıkılacağını ileri sürdü. Rekabet ancak üretim

araçlarının, mülkiyet ve iş arasındaki ayrılığın kalkmasını, yani işçilerin üretim araçlarına sahip olması yoluyla giderilir. Bunun için de işçiler tarafından üretim kooperatifleri kurulmalı ve devlet buna yardım etmelidir. Louis Blanc'a göre devletin müdahalesi halkın hürriyet isteğine karşı değildir. Zira devletin kendisi hürriyettir. «Demokratik hâkimiyet altında olan hükümet, bütün milletin iktidarındır; hürriyetin iktidarındır.»

Louis Blanc, reformlarını aşağıdaki tedbirlerle sağlamak istiyordu. «İlerleme Bakanlığı» (Çalışma Bakanlığı anlamına) kurulacaktı. Bu bakanlık demiryollarını, madenleri ve ulaştırma araçlarını devletleştirecek, küçük ticaret için pazarlar, büyük ticaret için antrepolar açacaktı. Bu antrepolar depo edilen mallar karşılığı para çıkaracaklardı. Devlet İşletmelerinin kazançlarından işçi üretim kooperatiflerini kuracaklardı.

Çeşitli sanayi şubeleri arasında krizleri önlemek için kooperatifler arası bir merkez kurulacak, fiatları bu merkez tâyin edecekti.

Ziraat ve sınaî işçi organizasyonlarının üstünde de ortak bir idare kurulmalıydı.

Louis Blanc, ücretlerde eşitlik istiyordu. Nisbetli bir ücret sistemi kurulmalı, herkes istidadına göre üretim ihtiyacına görl de istihlâk etmeliydi.

Louis Blanc için, ideal cemiyet herkesin bütün istidadını geliştirdiği ve aynı zamanda bütün ihtiyacını tatmin edebildiği bir cemiyetti.

Louis Blanc kredinin de faizsiz olması taraflısıydı. 1882 yılında Cannes şehrinde öldü.

Fransa'da sosyal fikir hareketlerinin bu tarz yayıl-

masında sanayi gelişmesinin büyük etkisi oldu. Uzun sulh yılları buhar makinesinin geniş çapta kullanılması ve makine sanayiinin doğurduğu kötü haller tepkiler yarattı. Dokuma tezgâhlarında günde on dört saat çalışın çocuklara rastlanıyordu. Sanayicilerden namuslu olanlar da bir şey yapamıyorlardı. Louis Philippe Hükümeti de oy sahibi olacakları iki yüz altın frank gibi yüksek vergiye zorlamakla işçiye oy hakkı tanımamıştı.

Bir Alman tarihçisi devri «Fransız Burjuvazisinin altın günleri» olarak vasıflandırıyor. John Stuart Mill de, Louis Philippe'in maddi çıkarlar ve bankaların etkisi altında hareket ettiğini söylemekte idi.

Louis Philippe Hükümetinin ilk on senesi süresince işçiyi koruyan hiç bir kanun çıkarılmadı. Ancak 1841 yılında çıkan bir kanun 8-12 yaş arasındaki çocukların da 12 saatten fazla çalışmayacaklarını tesbit ediyordu. Bu devir Fransa'da büyük halk topluluklarının ızdırap çektiği devre rastlar.

Paris'deki sosyal vaziyeti gören Mazzini şöyle demektedir :

«Ferdietçi âlem devrini yaşamıştır. Sosyalit bir âlem başlıyor. Avrupa'da yeni şeyler, yeni unsurlar için istek var. Bugün Avrupa'da hâkim olan büyük sosyal düşünce, şu suretle vasıflandırılır : Proleteryanın bertaraf edilmesi işçinin pek az kişinin elinde toplanmış olan sermaye hâkimiyetinden kurtarılması, üretimin emeğe göre dağıtılması.»

Devrin en açık konuşan adamı Alexis de Tocqueville 29 Ocak 1848 de hazır olan ihtilâli şöyle haber vermektedir :

«Bugün sükûnet içinde olduğunu benim de teslim ettiğim işçi sınıfında olanları görüyor musunuz? Bunların eskisi gibi politik bir ihtiras içinde olmadıkları doğrudur. Bunların ihtiraslarının siyasî olmaktan çıkıp sosyal olduğunu görmüyor musunuz? Bunların bir kanunu, bir bakanı, hattâ bir hükümeti değiştirten ve daha ziyade bizim cemiyet nizamımızın temellerini sarsan görüşler ve fikirler yaydıklarını görmüyor musunuz? İşçi muhitinde kendilerini idare edenlerin idare etmiye yetersiz olduklarını söylediklerini duymuyor musunuz? Mülkiyetin temellerinin haksızlığa dayandığını söylediklerini işitmiyor musunuz? Bu fikirlerin kökleştiği, genel olarak yayıldığı, kütlelere nüfuz ettiği zaman er geç en korkunç ihtilâllerin olacağını sanmıyor musunuz?»

Bu korkuda mübalâğa yoktu. İhtilâl oldu. Bu ihtilâl sosyal mahiyetteydi. 24 Şubat 1848 de pathyan ihtilâl bir sosyalist zaferiydi. Krallığın yuvarlanmasından sonra kurulan hükümet, tamamen sosyalistlerden idi. Hükümet işçi sınıfının lehine tedbirler almak zorundaydı. Bu devrede ilk defa olarak kanunen çalışma hakkı tanınıyordu. Hükümetin beyannamesinde Fransız Cumhuriyeti geçici hükümeti işçinin varlığını iş vermek suretiyle garanti eder. Hükümet, bütün vatandaşlara iş sağlamayı taahhüt eder. Hükümet, işçilerin işlerinden doğan, hukuka uygun gelirlerinden faydalanmaları için birbirleriyle anlaşmalarını gerekli sayar.» deniliyordu. Bu ihtilâlden sonra çeşitli sosyalist cereyanları herkes kendi görüşüne göre gerçekleştirmek istiyordu. O vaktin sosyalistleri sınıf mücadelesi bilmiyorlardı. Yalnız işçi sınıfının kurtulması için değil, tekmil insanlığın mesut ol-

ması için çalışıyorlardı. Yeni kurulan hükümete Louis Blanc da girmişti. 25 Şubat'da herkese çalışma hakkı tanıyan hükümet, 27 Şubatta «Millî İmalâthane» ler kurdu. Buna mukabil Louis Blanc'ın istediği «İlerleme Bakanlığı» (Çalışma Bakanlığı) kurulmadı. Hükümet çalışma gününü Paris'de on saat, vilâyetlerde onbir saat olarak kanunlaştırdı.

Kurulan imalâthaneler isteklilerin çokluğundan yürümedi. Altı, yedi bin işçi çalıştırılması mümkün olan yerde işçi sayısı doksan bine çıkınca iş değişti. Çalışanlar da çalışmamak için bahane arıyorlardı. Asıl mesele üretim araçlarında ferdiyetçiliği kabul eden bir rejimde, devlet tarafından bütün mesleklerin organize edilemeyişi idi. Devletin ferde verilen çalışma hakkı karşısında kontrol hakkı da yoktu. Neticede bu iş yürümedi. 29 Ağustos 1848 de parlâmentoya verilen anayasa tasarisında «Vatandaşın Çalışma Hakkı» kalkmıştı.

Louis Blanc'ın işçiler tarafından üretim kooperatifi kurulması düşüncesi de bir netice vermedi. İşçilerin hareketleri tepki yarattı. Seçilen Meclis sosyalistlere karşı idi. Meclis ilk iş olarak imalâthaneleri kapattı. Çalışma müddetini on iki saate çıkarttı.

Şubat ihtilâli ile yapılan sosyalist denemeler muvafak olamayınca halk arasında hayal kırıklığı oldu. İşte bu ara yetişen Proudhon oldu. Proudhon, parada ve kredide yapılacak reformla sosyal dertlere çare bulunacağını sanıyordu.

Proudhon Pierre - Joseph, Fransız sosyalist liderlerindendir. 1809 da Besançon'da doğdu. 1865'de Paris'de öldü. 1840 da heyecan yaratan (Mülkiyet Nedir) ya-

zısı çıktı. Bunun cevabı, mülkiyet hırsızlıktı. 1846'da yazdığı (Sefaletin Felsefesi) adlı eserde sosyalist sistemle klâsik ekonomi arasında bir metod arıyordu. Buna göre mülkiyet zayıfın kuvvetli tarafından, komünistlik ise, kuvvetlinin zayıf tarafından ezilmesi idi. Sosyalist ve ferdiyetçi unsurlardan mürekkep bir ekonomik nizam tek çıkar yoldu. Bu nizamda para ve faiz denilen cemiyet hayatının iki despotu bertaraf ediliyordu. Sosyolojiye «Grup metafiziği» fikrini getirdi. Toplum fertlerin toplamından fazla bir şeydi. Şahsî olmayan «Akıl» da «Ferdî Akıl» dan farklı idi. Toplumun vazifesi ferdin haklarını ve eşitliğini sağlamaktı.

Seine Vilâyetinden milletvekili seçilen Proudhon, fikirlerini gerçekleştirmek için uğraştı. Verdiği bir önerge ile üç sene süre ile bütün gelirlerden üçte bir vergi alınmasını teklif ediyordu. Bu suretle mülkiyet ihtilâle olan borcunu ödemiş olacaktı. Proudhon'un teklifi ikiye karşı altı yüz doksan reyile reddedildi. Red sebebinde teklifin kamu ahlâkına aykırı olduğu belirtiliyordu.

Proudhon mülkiyete karşı değildi. Aksine mülkiyeti korumak için para ve kredi reformu yapmak iddiasındaydı. Proudhon teklifine göre bir banka kurulacaktı. Bu banka bir nevi mübadele bankası olacak ve mübadele bonolarıyla eşya dağıtacaktır. Banka için herşey vardı. Yalnız para yoktu. Bu bankanın kurulmayışından Proudhon ümitsizliğe düşmedi. Azâlarına faizsiz kredi verecek bir halk bankası kurdu. Bankanın tek idarecisi kendisi idi. Bankanın üyeleri daha çok işçilerdi. Bankanın üyeleri on iki bin kişiyi buldu. Banka tam faaliyete

gececeği sırada Proudhon hapis cezasına mahkûm edildi ve banka dağıldı.

1865'de ölen Proudhon'un d6vizi «Hizmete hizmet, emniyete emniyet, hayata hayat» dı. Ona g6re yeni nizam, iş karşılığı iş yapmak suretiyle adaleti sağlıyacaktı. Kilisenin ceza olarak vasıflandırdığı çalışma bir zevk olmalıydı.

Aradan geçen sure içinde İmparator ilân edilen III. Napolyon'un devri, sanayiin gelişmesine rastlar.

III. Napolyon işçiyi koruyucu kanunlar çıkaracağına, işçiye karşı zabıta tedbirleri aldı. ıkan yeni bir kanunla fabrikalarda, maden ocaklarında çalışma on iki saate çıkarıldığı gibi, çocuklar bile bu kayıttan ayrı tutulmadılar. Sendikaların kanunlaştırılması kabul edilmedi.

1864 yılında bir seçim dolayısıyla yayınlanan «Altıncıların Beyannamesi» enteresandır :

«Herkesi seçim hakkı tanınması bizi siyasi alanda reşit yapmıştır. Fakat sosyal bakımdan hâlâ hur değiliz. 1789 dan beri kanun 6nnde bütün Fransızların eşit olduğu s6ylenmektedir. Kollarından başka hiç bir mlk olmayan bizler, sermayenin keyfi şartlarına bağlıyız. Sermayesiz ve bilgisiz olduğu için egoist baskılara karşı hürriyet ve dayanışma yoluyla karşı koyamayan bizler, sermayenin esaretine dşmekteyiz, Yabancı çıkarların esiri olmaktayız.»

Yine bu sıralarda milletlerarası işçi teşekkülleri kurulmaya başladı. 1864'de Londra'da Saint Martin Hall'de toplanan enternasyonal toplantıda Fransız işçileri de bulundular. Bu işçiler İngiltere'de sosyal alanda elde

edilen ilerlemeleri Fransa'da yaydılar ve Fransa'da işçi odalarının, iş mahkemesi ve hakemlik müesseselerinin kurulmasını, sosyal sigortanın meydana getirilmesini, çıraklık mukavelesinin kontrolünü, kooperatiflerin gelişmesini, grev için bir fon tesisini ve işçi teşkilâtı üzerindeki kontrolün kaldırılmasını istediler.

Enternasyonel'le temas eden işçi birliklerinin kapatılması, işçilerin Napolyon'a karşı cephe almasına sebep oldu. İşçiler, Prusya ile olan harp sırasında, imparatorluğu yıktılar ve komünü kurdular. Ancak bu hareket çok sürmedi. Sulhu istemiyen komün hareketi bastırıldı.

3. Komünden 1893'e kadar :

Komün isyanının bastırılmasından sonra, bir müddet işçi hareketi durdu. Ancak genel af çıkıp işçilerin elebaşları döndükten sonra hareket başladı. İşçi hareketlerinde hedefler ve yollar aydınlık değildi. Birbiriyile mücadele eden 6-7 grup vardı. İşçiler arasında Marksizmi yayan Jules Guez de kuzeyde büyük sanayinin olduğu yerde etki yaptı. Ancak o sırada Fransa'da küçük tezgâh sahipleri, işçi sayısından fazla olduğundan bu hareket çok yayılmadı. Paris ve civarında Proudhan'cular hâkimdi.

Eski suikastçılardan ve Komün isyanı sırasında barikatlarda döğüşenlerden Blanqui'nin temsil ettiği işçiler, işçi hareketinin bir ihtilâlle başarıya ulaşacağına inanıyorlardı. Hâkim sınıf terörle korkutulmalı ve diz çökmeye zorlanmalıydı. Bu hareketlere karşı, sonraları Fransız tarihinde yerleri olan Millerand, Briand ve Jeures işçi hareketini mutedil bir yola yöneltmek istediler.

Komün hareketinden sonra ilk işçi topluluğu «Cercle d'union Syndicale Ouvriere» adı altında 1872 yılının 28 Mayısında kuruldu. İşçiler arasındaki çeşitli temasları sağlayacak olan bu topluluk hükümetçe yasak edilince sendika odaları için bir kredi şirketi kuruldu. Bu, kâr dağıtmadan ve faizsiz kredi sağlayacaktı. 1879 tarihine kadar işçi hareketleri daha ziyade kooperatifçiydi. Nihayet Marsilya'da 1879 da toplanan kongre Marks'ın da etkisi altında kalarak siyasî bir hüviyet aldı. «Fransa Sosyalist İşçiler Kongresi» denilen bu toplantı aldığı bir kararla, bütün kötülük ve eşitsizliklerin özel mülkiyetten doğduğunu ilân ederek işçilerin siyasî olarak sınıflanması gerektiğini belirtti.

Kongre «Parti Ouvrier» i kurdu. Bu parti Alman Sosyal Demokrat Partisi gibi, diğer partilerle işbirliğini reddediyordu. 1880 yılında kooperatifçi olanlar bu partiden ayrıldılar.

Fransa'da III üncü cumhuriyet daha ziyade köylülerden, küçük burjuvadan ve gelir sahiplerinden mürekkep orta sınıf tarafından yönetilmekteydi. Sosyalist cereyanlar bu tabakaya fazla yayılmış değildi. Daha çok fabrikaların olduğu yerlerde bulunan sosyalistler köylüyü de elde etmek gerektiğine inandılar.

Guezde tarafından yönetilen Marksist grup da dahil olduğu halde küçük işletmelerin devletleştirilmesi isteğinden vazgeçildi. Çok işçi çalıştıran işletmelerin devletleştirilmesi fikri hâkim oldu. Bu suretle çeşitli sosyalist cereyanlar birbiriyle anlaştı. 1889 da yapılan seçimde sosyalistler partideki kararsızlıktan fazla bir netice alamadılar.

4. 1893'den bugüne kadar :

1892 de siyasî alanda büyük tepki yaratan Panama skandalı oldu. Panama kanalını açmak için kurulan şirket, meclisten tahvilât çıkarmak yetkisi almıştı. Bu şirket 1892 yılında iflâs ettiği zaman tahvilât alan küçük tasarruf erbabı da büyük zarar gördüler. Bu, sosyalistlerin eline büyük propaganda inkâmı verdi. Kapitalist sistemin neticesi olan bu skandalı seçim dövizini yapan sosyalistler meclise elli beş milletvekili ile girdiler. Sosyalist Partinin etkisiyle kâza sigortası kanunu kabul edildi (1896 da).

1900 yılında ilk defa bir Sosyalist kabineye girdi. Millerand'ın kabineye girmesi bir mesele oldu. Bir kısım sosyalistler kabineye girmesine karşı idiler. 1900 yılında Paris'te toplanan Milletlerarası Sosyalistler Kongresinde «Bir Sosyalistin Burjuva kabineye girmesi istisnai ve geçici bir hâl» olarak kabul edildi.

Jaurés ve Briand 1902 de Tour kongresinde kurdukları Fransız Sosyalist Partisi, sosyal reformcu ve devlet sosyalizmine taraftardı. Bu partiye göre sosyalistlik, demokrasi hareketinden doğmakta ve demokrasiyi ekonomik yönden tamamlamaktaydı. Sosyalistliğin gayesi ortak mülkiyet olmakla beraber bu hedefe cumhuriyetin sağladığı hürriyet yolu ile reformlar yaparak yaklaşılmalı idi. Sosyalistlik, cumhuriyeti korumakla ödevli sayılmıyordu.

1904 de Amsterdam'da toplanan Milletlerarası Sosyalistler Kongresinde Fransa sosyalist partilerinin birleşmesi tavsiye edildi. Nihayet 1905 yılında P.S.F.İ.O.

rumuzu ile söylenen «Parti Socialiste, Section Française de L'Internationale Ouvriere» adlı sosyalist partisi kuruldu. İlk sosyalist bakanı olarak Milerand'ın kabineye girmesi, işçi çevrelerinde büyük ümitler doğurmuştu. Zira, o bakan olmadan evvel gümrük ve vergi politikasını şiddetle tenkit etmiş, üretim araçlarının devletleştirilmesini, milletlerarası işçilerin antlaşmasını ve işçi sınıfının kamu hizmetlerinde yeri olmasını istemişti. Millerand, Burjuva kabineye yalnız iş büroları kurdurabilirdi. Başka hiç bir şeyde sosyalist istekleri gerçekleşmedi. Briand da 1906'da bakan olunca sosyalist fikirleri feda etti. Millerand'la Briand grev yapan demiryolu işçilerine karşı asker kullanmaktan çekinmediler. Hakiki sosyalist lideri Joures'in mecliste yaptığı hücum karşısında Briand, «Memlekette nizamın korunması için icabederse kanunu ihlâl etmekten çekinmem» dedi.

Görülüyor ki, Fransa'da sosyal meseleler karşısında hareketsiz kalmıştı.

I. Dünya Harbinden evvel yapılan milletlerarası sosyalist kongrelerde bir harp çıkarsa, işçilerin durumu konuşulmuş ve kapitalist rejimin doğuracağı anlaşmazlıkta işçilerin genel grev yapması meselesi tartışılmıştı.

Harp patlayınca Fransız sosyalistleri Joures'in muataasip bir milliyetçi tarafından katledilmesine rağmen vatandaşlık vazifesini yapmakta tereddüt etmediler.

I. Dünya Harbinde Çarlık Rusya'sının yıkılması Fransız sosyalistlerini sevindirdi. Fakat Rus ihtilâlinin gelişme tarzı Fransız Sosyalist Partisini hayal kırıklığına uğrattı. Lenin ve arkadaşlarının yalnız liberalleri ve ih-

tilâci sosyalistleri değil, menşevik sosyal demokratları tazyik ve takip etmesi bu tepkinin sebeplerindendi.

Ancak Fransız sosyalistlerinin müfritleri III. Enternasyonal'e Sosyalist Partiyi sokmak istiyorlardı. Sosyalist Parti III. Enternasyonal'e girdiği takdirde Moskova'nın emri de olacaktı. Tour'da toplanan sosyalist kongresinde Moskova'dan dönen müfritlerin getirdiği yirmi bir maddenin kabulü, uzun tartışmalara yol açtı. Bu tartışmalarda Sosyalist Parti Lideri Leon Blum'un konuşması bugünkü Fransız Sosyalist Partisinin gidişine yön vermiştir.

Leon Blum'a göre proleterya diktatörlüğüne dayanan Bolşevik sistemi yanlıştır. Marksist sosyalizmin prensiplerine aykırıdır, Parti liderlerinin emri zulme kaçabilir.

Blum, 1920 yılında yaptığı bu konuşmada S.F.I.O. nun geniş bir toplum partisi olmakla beraber, fikir hürriyetine dayandığını ve bu toplum partisinde de sosyalizmin gayesine erişmek bakımından fikir farkları olacağını belirtmekte, ancak bu suretle sosyalist partinin yaşıyacağına işaret etmektedir.

Leon Blum bu konuşmasında sosyalist anlamda inkılâp kelimesini de açıklamakta ve bunyesi bakımından inkılâpçı olan sosyalist partinin meşru vasıtalarla iktidara geçmesinin de bir inkılâp vasıtası olduğunu belirtmektedir.

Blum, Rusya'da teokratik bir idareden Bolşevik diktatörlüğüne geçildiğini söylemekte ve sosyalist anlayışa göre burjuva bir cemiyet içinde bünye değişikliği için

propaganda yapmanın bile bir inkılâp olduğunu belirtmektedir.

Bu münakaşadan sonra Sosyalist Partisi ikiye bölündü. Müfritler Fransız Komünist Partisini kurdular. Bugün Fransız sosyalistlerine göre sosyalistlik ölü bir şey değil, gerçek gelişmelere uyan canlı bir bilimdir. Sosyalistlik günün gerçeklerini daimi gözden geçirerek fikirlerle bu gerçekleri sürekli olarak karşılaştırmaktadır. Jaures'in partisine verdiği formül şudur :

«İdeale erişmeye çalışmak ve gerçeği anlamak gerektir.»

Fransız sosyalistleri doktrinci değildir. Sosyalistlik bir din değildir. Sosyalistlik insanî bir ümit ve sanayi gelişmesinin işçi sınıfına yüklediği şartların kavranmasıdır.

Fransa'daki bugünkü sosyalist görüşün anlaşılması için zamanın politik ve ekonomik faktörlerini hatırlamak gerekir.

1924 yılında frank'ın düşmesi, işçinin geçimini güç hale getirdiği gibi, küçük gelir sahiplerini de yaşayamaz hale soktu. Enflasyon ve deflasyon belli insanları zengin etmekle beraber, geniş halk topluluklarını perişan etti. Bozulan denge sosyalist fikirlerin halk arasına yayılmasına imkân sağladı. 1936 yılında kurulan Halk Cephesi'nin iktidara getirdiği hükümet bazı sosyal kanunlar çıkardı. Fakat, II. Dünya Harbinden önceki olaylar Fransız Sosyalist Partisini de diğer partiler gibi memleket savunmasıyla ilgilenmeye yöneltti.

Bugünkü S.F.I.O.'nun parti programının esasını Leon Blum 1945 yılında şu cümlelerle anlatmıştır :

«Sosyal şekil değiştirmeler gaye değildir, vasıtaadır. Bu şekil değiştiriişler insan kaderinin değiştirilmesi için ilk şartlardır. Bunlardan maksat, inkılâbın gayesinin insanın yalnız ekonomik sömürülmelerden ve köleliğin ikinci derecedeki şekillerinden kurtulması değil, aynı zamanda insanın kollektif cemiyette ana haklarını tam olarak kullanabilmesi ve şahsî heveslerini, arzularını takip etmesini sağlamaktır. Bence inkılâbın gayesi, toplumu bir birlik olarak kabul ederek fertler arasında ahenğin sağlanması ve kollektif iştikbal toplumu olarak da sosyal bütünün düzenlenmesidir.

Fransız sosyalistlerine göre kapitalizmin yok olması mülkiyet şeklinin tamamen kalkması demek değildir. Kapitalist mülkiyet kalkmakla beraber kapitalist sistem kalabilir. Bunun canlı mişâli Sovyetler Birliği'dir. Burada kapitalist özel mülkiyet kalktığı halde, hâlâ yevmiyeli işçi sınıfı vardır. Tıpkı kapitalist sistemde olduğu gibi imtiyazlı bir oligarşi cemiyeti yönetmektedir.

Fransız sosyalistlerine göre sosyal ihtilâl yalnız ekonomik gelişmenin tabii bir neticesi değil, aynı zamanda insan aklı ve insan vicdanının ebedî isteğidir. Adaletle, hürriyet fikrini ahenkli surette birleştiren sosyalistlik, sosyal vasfını da ekliyeceğimiz demokrasi yolu ile gerçekleştirebilir.»

II — İNGİLTERE

1. *Başlangıcından Bugüne Kadar :*

İngiltere'de sosyalist fikirlerin belirme ve yayılma şartları diğer Avrupa memleketlerinden önce meydana geldi.

Ağır sanayi ilk olarak İngiltere'de kökleşti. Bir çok harplere rağmen, Ada istilâ görmemişti. Napolyon'la olan harpler de İngiltere'yi zenginleştirmişti. Adaya sığınan Protestanların ve Yahudilerin iyi karşılanması halkın iş kabiliyetinin artmasına sebep oldu.

Eskiden köyde hayvancılık ve bilhassa koyunculuktan arta kalan zamanda yün tezgâhları köylünün başlıca meşgalesiydi. 1764 ile 1777 arasında tezgâhların makinelleşmesi ve bilhassa 1763'de buhar makinesinin bulunması sanayide bir inkılâptı. 1807'de ilk buhar makinesi gemilere, 1829'da da lokomotiflere tatbik edildi. 1735'de kok kömürünün bulunması ve daha sonra yukarıda işaret ettiğimiz sanayi, ağır sanayiın nüvesini teşkil etti. Çeliğin gemilerde kullanılması bu aradaki önemli adımlardandır.

1771'de ilk pamuk işleyen fabrika kuruldu. Bu yıl

nız teknik bakımdan değil, sosyal bakımdan da dönüm noktasıydı. Artık köylüye yardımcı kazanç kalmıyordu. Bir işçi eskiden bir tezgâhta çalışırken şimdi, bir çocuk iki tezgâhta çalışabiliyordu. Karın doyurmak için köyden fabrika mıntıklarına akan köylüler yurtlarından oluyordu. Loncalarla organize olan sanatkârlar bunları terk ediyorlar, toprağa bağlı olanlar şehre gidiyorlardı. Ham maddenin, kömürün, suların ve ulaştırmanın fabrika kurmaya elverişli yerleri yeni sanayi merkezlerini teşkil ediyordu. Fabrikalar rekabet yüzünden yuvalarından olan sanatkâr ve işçilerle dolmuştu.

Manchester, Litz, Glaskow bu şehirler arasındaydı.

Liberal ferdiyetçi anlayışa göre fabrikalar işçiye refah getireceklerdi.

Yine liberal anlayışa göre, çalışma fakir adamın tek mülküdür. Bunu kanun yoluyla sınırlamak, fakir adamın hakkına müdahaledir. Bu sebeple 1562'de parlâmentodan çıkmış olan gece çalışmayı yasak eden, ücreti sulh hâkimlerine tâyin ettiren ve çocuk çalışmasını men eden kanun kaldırılmıştı. Fabrikalarda sefalet hüküm sürmekteydi. Gerek ahlâkî, gerek sıhhî bakımdan işçi sefâlet çekiyordu. Alman Başvekili Bismark'ın 1849'da söylediği şu cümle geçen yüzyılda sanayileşen bütün memleketler için akla gelebilir : «Fabrikalar münferit şahısları zenginleştirir, fakat kütleleri proletaryalaştırır.»

Bir çok şahıslar, «fabrika ve makineden daha büyük lânet yok» diyorlardı. İşçilerin sefaleti bunların zihinlerinde makineye karşı o kadar tepki yarattı ki bir çok yerlerde tezgâhları tahrip ettiler. 1820'de yalnız Manchester civarında bin kadar buhar tezgâhı tahrip edildi.

Tezgâhı tahribin cezası ölüm olmasına rağmen işçiler yılmıyordu. 1811 ile 1814 arasında İngiltere'de işçilerin cebir kullanma hareketine «Ludditten» hareketi denildi. Bunun sebebi, Nottingham'da fabrikalara karşı yapılan hareketi Nad Ludd isminde bir işçinin yönetmesiydi.

İşte İngiliz işçi hareketleri yukarıda anlattığımız sebeplerden doğdu. İngiliz sosyalizmi metafizik fikirlerden gelmemektedir. Hayat gerçeğinden doğmuştur.

Modern İngiliz sosyalizminin, kooperatifçiliğinin ve sosyal kanunlarının üzerine en büyük etkisi olan adam şüphe yok ki Robert Owen'dir.

Robert Owen 14 Mayıs 1771'de Newton şehrinde doğdu. 17 Kasım 1858'de bu şehirde öldü. 12 yaşından itibaren çıraklığa başladı. 20 yaşında Manchester'de büyük bir fabrika direktörü oldu. 1779'da İskoçya'da bir tekstil fabrikası satın aldı ve o vakte göre iki bin işçiyle İngiltere'nin en büyük müesseselerinden olan fabrikasını örnek hale getirdi.

Fabrikada sosyal tesisler kurdu. Yeni terbiye usullerine göre okullar açtı. Owen iyi ücret ve iyi iş şartlarıyla daha çok kazanılacağını ispat etmek istiyordu. Owen esaslı sosyal reform yapılmadığı takdirde pamuk sanayiinin memleket için felâket olacağını söylüyordu. Fabrikasını bir çok iş adamlarının ziyaret etmesine rağmen kimse onu taklit etmedi. Hükümetin müdahalesiyle iş şartlarının düzelmesini istedi. Çalışma saati 10,5 saate inmeli, on yaşından aşağı çocuklar fabrikalarda çalıştırılmamalıydı.

1815'den sonra İngiltere'de iktisadi buhran başladı. İşsiz kalan işçilerin rekabet yüzünden yevmiyeleri

düşüyordu. Owen bunun üzerine «Verimli İş Sigortası» denilen sistemin tatbikini istedi. Ona göre hükümet vatandaşını yalnız terbiye ile görevli değil, ona iş de sağlamak zorundaydı. Bu sebeple işsiz kalan işçiler iş kolonilerinde toplanmalı, üretim araçlarıyla donatılmalı ve ihtiyaçları bu yoldan karşılanmalıydı.

Bu suretle işçilerin iş bulma hususundaki rekabet yüzünden sefâlete düşmesi önlenenecekti. Bu yol aynı zamanda özel mülkiyete ve rekabete dayanan «Kâr-Ekonomik Sistemi» ni kaldıracaktı. 1819'da çıkan ilk işçi koruma kanununda Owen'in etkisi olduğunda şüphe yoktur.

1821'de Amerika'ya gidip fikirlerini tatbik için bir iskân kolonisi kuran Owen, işçinin ihtiyacını kendi arasında sağlaması için tam sekiz sene uğraştı. Başaramadı ve 1829'da İngiltere'ye döndü. 1833'te Robert Owen ilk sendika birliğini kurdu. Bu sendikamın bir milyona yakın üyesi oldu. Sendika Birliğinin gayesi sendikacı ve kooperatifçi bir sosyalistlikti. İşçiler sendikalar ve kooperatifler aracılığı ile fabrikalar kurmalı ve kapitalist sanayii eline almalıydı. Gerçekten Owen, işçilerin mallarını mübadeleye aracılık için kooperatifler kurdu. Fakat bu hareket 1834'de bir taraftan sermayedarların, bir taraftan hükümetin müdahalesiyle çöktü. Hükümet liderleri tevkif etti. Fabrikatörler sendika üyesi işçilerini işten çıkardı. Bunun üzerine Owen teşkilâtı dağıttı.

Kooperatifçilikte Owen'in etkisi büyüktür. Owen'e göre istihlâk birlikleri kurulmalı, buna sermaye bulmalı, bunun karşısında da işçi üretim kooperatifi kurulmalı.

hydı. 1844'de «Rochdale Öncüleri» denilen bir avuç insan Lanchester'de tereyağ, şeker, un v.s. satan bir dükân açtılar. Bu ilk istihlâk kooperatifinin yirmi sekiz üyesinin hepsi fakir ve yaşlı dokumacılarıdır. Yirmi sekiz İngiliz lirası sermaye ile kurulan bu teşekkül ilk defa olarak kârı sermayeye göre değil, üyelerin aldıkları mal bedeline göre dağıtıyordu. İşte bu ufak teşekkül bugünkü işçi kooperatiflerinin ilk adımıdır.

Owen'in etkisiyle meydana gelen «Chartist» hareketi değil, ahlâkî ve aklî usulle yaymaya çalışmıştır. Owen'e göre insan karakteri sosyal etkilere ve çevreye göre olur. Owen, ferdiyetçi olan dini reddediyordu. «Çevre nazariyesi» diyebileceğimiz görüşü Marksizme etkilemiştir.

Owen'i etkisiyle meydana gelen «Chartist» hareketten evvel İngiliz sosyalist fikirlerinde müessir olarak Hull, Bray ve Thompson gibi isimleri saymamız gerekir.

Hull (1745 - 1825), 1805'de yayınladığı «Medeniyyetin Kitleler Üzerinde Tesiri» isimli eserinde kapitalist sistemi şiddetle tenkit etmekte ve işçinin veriminin sekizde birini aldığını iddia etmektedir. Hull'e göre toprak devletleştirilmeli, lüks sanayi kalkmalı ve ancak gerekli kullanılacak şeyler yapılmalıdır.

Bray 1839'da yazdığı eserinde kapitalistlerin işçileri aldattığını söylemekte ve işçinin kanunen müsaade edilmiş bir haydutluğun kurbanı olduğunu belirtmektedir. Ona göre bütün felâketler kapitalistlerle işçi arasındaki mübadele eşitsizliğinden doğmaktadır.

Sosyalist tarih için önemli isimlerden bir de William Thompson'dur. O, 1824'de yazdığı «İnsan saadeti-

ni geliştirmek için servetin dağılması Prensipleri Hak-
kında Araştırma» isimli eserinde Ricardo'nun kıymet
teorisinden hareket ederek servetin aracının yalnız «ça-
lışma» olduğunu söylemekte ve işçi tarafından yaratı-
lan kıymetin özel mülkiyet rejiminde elinden gittiğini
belirtmektedir. Thompson'a göre üretim araçlarının ça-
lışmadan sahipliğini yapan kimse asıl üreticinin hakkı-
nın belki yüz mislini ele geçirmektedir. Bu sebeple de
sermayedarla işçi sınıfı arasında sınıf mücadelesi doğ-
maktadır.

Thompson'a göre bu sınıf mücadelesi yüzünden in-
sanın hakikî üretim kabiliyetinin onda dokuzu elde edil-
memekte ve insanlar da mesut olmamaktadır. Thomp-
son'a göre faiz, irad, kâr haksız gelirlerdir.

Ona göre yeni bir toplum nizamı kurulmalıdır.

1) Bütün istihşaller işçilere sağlanmalıdır.

2) İş müddeti serbest olmalıdır.

3) Bütün üretilen şeyler serbest mübadele edilme-
lidir.

Bu üç şartın yerine gelmesi için de herkesin girip
çıkışının serbest olduğu bir toplum kurulmalıdır.

İngiliz işçisinin çektiği sefalet karşısında Owen gi-
bi idealistlerin gayretleri fazla netice vermiyordu. Bu-
nun biraz da seçim kanunu usulünden ileri geldiğini söy-
leyenler sosyal ihtilâlci olarak harekete geçtiler. «Char-
tist Hareket» dediğimiz olay, fakirliği giderecek bir ce-
miyet nizamı istiyordu. Bunların istedikleri ilk adımda
genel ve gizli seçim kanunu, seçim dairelerinin eşit bö-
lünmesi, oy verenlerin vergi vermek mükellefiyetinin
kalkması, milletvekillerine günlük verilmesi idi.

Bilhassa William Chabbet, parlâmentoda büyük arazi sahiplerinin bulunmasının işçi aleyhinde olduğunu söylüyordu.

«The People's Charter» denilen yukarıdaki istekler yüzünden Chartist denilen harekette William Laubett gibi sulhçu yollardan yürüyenler olduğu gibi, İrlandalı O'Brian, O'Connor gibi ihtilâlciler de vardı.

1848 yılında Chartist hareket söndü. Fakat bunların istediklerinden bazıları zamanla kabul edildi.

Yukarıda kooperatif hareketlerinden bahsetmiştik. Bunun maksadı işçinin masrafını mümkün olduğu kadar azaltmaktı.

İşçinin gelir durumunu iyileştirmek için de sendika teşekkülleri meydana geldi. Sendikalar işçinin yevmiyesini yükseltmek için çalışma müddetini kısaltmak ve diğer iktisadi durumunu daha iyileştirmek için kurulmuş iktisadî çıkar birlikleridir.

İngiltere dünyanın en nüfuzlû sendikalarına maliktir. İlk zamanlarda sendikalar gizliydi. 1800 yılında çıkan şiddetli bir kanunla işçilerin her türlü toplantıları ve cemiyet kurmaları ağır hapis cezası ile müeyyideyerek yasak edilmişti. 1825 yılında işçinin yevmiyesinin artırılması ve iş müddetinin kısaltılması hususundaki toplantılara izin verildi. Zamanla, belli bir sanat güden işçilerin sendika kurması yoluna gidildi. İşçi Sendikaları 1871'de çıkan bir kanunla tam hak sahibi oldular.

2. Zamanımızda İngiliz Sosyalizmi :

20. yüzyılın ilk yarısı sosyal, ekonomik ve politik bakımdan büyük değişiklikler olduğu devirdir. Bunun

etkisini her yerde olduğu gibi İngiltere’de de görmek mümkündür. Bu devirde İngiltere’de işçiler iş başına gelmişler ve isteklerinin bir çoğunu gerçekleştirmişlerdir.

1890 yıllarına doğru İngiltere’de yeni sosyalist fikirleri beslenmişti.

Bu fikirler arasında Karl Marks’ın etkisi vardır. Fakat bu hiç bir zaman kuvvetli olmamıştır. Karl Marks’ın etkisi olan Sosyal Demokrat Federasyonu üyelerinin sayısı birkaç bini aşmamıştır. İngilizler genel teorilerden hoşlanmazlar. Daha ziyade ıslâhatçılardır.

Marks’ın etkisinin az olmasında sendikaların kuvvetli oluşunun da etkisi vardır. Bunlar, siyasî demokrasi yayılmadan önce ihtilâlciler olarak hareket etmişler ve sonra da işçilerin hayat şartlarının düzelmesinde etkili olmuşlardır.

Bu sendikalar daha çok siyasî partiler üzerine baskı yaparak gayelerini elde etmeğe uğraşıyorlardı.

Geçen yüzyılın sonlarında Bağımsız İşçiler Partisi kuruldu. Bu parti daha çok Kiliseden mülhem oluyordu.

Bütün sosyalist partiler gibi, sosyal adaletsizliğin düşmanı idi. Bunların «İdeal Cemiyet» anlayışı bütün insanların kapitalizmin kötü teşekküllerinden, rekabet sisteminden, çok kazanma hissinden kurtarılması ve hıristiyanlığın hemcinsini sevmek ve ortak refah için çalışma anlayışından mülhemdi. Bunların lideri olan Keir Hardy dindar bir hıristiyandı. Sendikalarda ve halkta destek bulmak için «Ekmek Meselesi» ni ele almak gerektiğini anlamıştı.

Sendikaların ve Bağımsız İşçi Partisinin yanında

Sosyalist düşüncelere sahip üçüncü bir teşekkül daha vardı :

Fabian dediğimiz bu teşekkül, ismini Roma Generallerinden Fabius'dan almıştır. Fabius ihtiyath bir generaldi. Bunlar da sosyal dâvaları ihtiyathlı olarak çözmek istiyorlardı. 1887'de Cemiyet halinde çalışan bu teşekkülde Bernard Shaw, Sydney Webb, Beatrice Webb gibi insanlar çalışmaktaydı. Daha ziyade Amerikalı Henry George'un «Terakki ve Sefalet» isimli eserinin tesiri Fabian'lar üzerinde fazla olmuştur. Eserinin ana fikri gayrimenkül gelirinün lüzumsuz olduğu idi. Bu sebeple Devlet, geliri bir ana vergi ile elden almalıydı. Fabian'lar George'un bu fikrini emek karşılığı olmayan bütün gelirlere, meselâ yüksek maaşlara kadar genellettirdiler.

Bernard Shaw, «Sosyalistlik, geliri kendine mal eden sınıftan alarak bütün halka dağıtmak demektir. Gelir şahsen çalışılmadan elde edilen bir kısım olduğu için bu tek doğru metoddur.» demektedir.

Fabian'lar iktisadî konularda pek açık değildirler. Böyle olmakla beraber İngiliz işçi hareketinin temel organizasyonunu, sendikalar ruhî kuvvetini, İşçi Partisi teşkil ettiği gibi, Fabian'lar da mânevi varlığını verirler.

Fabianlar 1893 yılında Bağımsız İşçi Partisinin, 1900 yılında da İşçi Partisinin (Labour Party) kurulmasına tesir ettiler. Fabian'lar, Labour Party'nin kolektif üyesidir.

Fabian'ların en büyük etkisi Belediye seçimleri ile halkı ilgilendirmeleridir.

İngiliz işçileri haklarını bir taraftan parlamento yo-

luyula aradıkları gibi bir taraftan da sendikaların sanayi alanındaki baskılarıyla elde ediyorlardı.

Başlarında Cole olan bir sosyalist hareket ise sulh-çu yollardan yürümeye karşıydı. Üretim araçlarının devletleştirilmesinde fazla fayda görmeyen ve bunun ücret sistemini devam ettireceğini söyleyen bu sosyalistler, fabrikaların bir nevi lonca teşkil edecek olan işçilere verilmesini istiyorlardı. Onun için bu harekete Lonca Sosyalizmi de denir.

Lonca sosyalistleri parlâmentoyu diğer müesseseler gibi ve üstünlüğü olmayan bir müessese olarak kabul ediyorlardı.

1906 tarihinde yapılan seçimde işçiler büyük bir muvaffakiyet kazandılar ve parlâmentoya yirmi dokuz kişi soktular.

Bu yirmi dokuz işçi Bağımsız İşçi Partisi'ne mensuptu. «Labour Party» denilen asıl İşçi Partisinin milletvekili yoktu. Çünkü parti teşekkül olarak sendikalar dan ve Fabian'lardan ibaretti. 1918 yılında, yani I. Dünya Harbinden sonra bu partide esaslı hareket oldu. Saf larını ferdi üyelere de açtı. Bundan başka programına koyduğu bir madde ile «Kafa ve El işçilerinin emekle rini tam ve adaletli taksimini sağlamak, üretim araç larını ortak hale getirmek suretiyle, sanayi ve hizmetler üzerinde halk idaresinin ve halk kontrolünün bulunma sını sağlamayı» amaç edindiğini belirtti.

Partinin yaptığı en cazip hareketlerden biri de «İş ç i Partisi ve Yeni Cemiyet Nizamı» isimli programında demokratik sosyalizmi anlatmasıdır. Fabian'lardan Syd ney Webb'in eseri olan bu programda halkın plânlı ola

rak çalıştırılması, sosyal hizmetlerin esaslı olarak arttırılması, bazı sanayi Şubelerinin (Demir, elik, demiryolu, hayat sigortası gibi) millileştirilmesi, özel teēebbüste fiat ve kazancın kontrolü, kuvvetli ve orantılı vergi sistemi istenmektedir.

Bu isteklerin bir çoğu 1945 - 1950 arasında işçi hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir.

İngiltere'de bir takım yazarlar sosyalist fikirlerin gelişmesinde çok müessir olmuştur. Sosyalist fikirlerin gelişmesinde büyük rol oynayan R. H. Tawney, Hugh Dalton politik tatbikatı için yeni görüşler getirmişlerdir.

Tawney «Kazana Susamış Cemiyet» ve «Eşitlik» isimli iki eserinde görüşlerini açıklamıştır. Tawney'e göre mülkiyetin bir fonksiyonu olmalıdır. Yoksa sosyal anlaşmazlıklar meydana gelir. Ev sahibinin kirası, aksiyonerin kazancı, tarla sahibinin geliri fonksiyonsuz mal sahiplerinin ellerine geçen gereksiz paradır. Bu çeşit parazitler ortadan kalkmalıdır. Hükümet sosyal kanunlarla müdahale etmeli ve çalışanları işletmeyle ilgilendirmelidir. Bu ilgi yalnız kazançla olmaz, devlet millileştirmek veya kontrol etmek suretiyle müdahale eder. Bu, işletmenin mahiyetine göre değişiktir.

Tawney etik yönden olayları el almakta ve hıristiyanlıktan mülhem olmaktadır. Tawney'e göre veraset üzerinde durmak gerektir. O'na göre sosyal eşitliği sağlamak için mutlak devlet müdahale etmelidir. Ana sanayi ve maden ocakları gibi yeniden teēkilatlanmayı gerektiren sınai işletmeler ve tekel halinde bulunan sanayi millileştirilmelidir.

Üniversitede hocalık yapan ve işçi partisinde ba-

kanlık eden Hugh Dalton «Modern Cemiyette Gelirin Emniyetsizliği» isimli eserinde, gelir taksiminin sebeplerini çözümlerken, gelir taksiminin belirli şahıslarda toplanması, verasetin önemi, eşitsizliğin giderilmesi üzerinde durmuş ve araştırmalar yapmıştır.

İngiltere’de işçi hareketlerinde müessir olanlardan biri de J. M. Keynes’dir. Ona göre kredi ve bütçe politikasıyla işsizliğe çare bulunabilir. Faiz değişiklikleri, bütçedeki tasarrufların iş sahasına aktarılması gibi.

İngiltere’den ziyade dışarıda tanınan Harold Laski orijinal fikirleriyle isim yapmıştır. Söylemesine rağmen hiç bir zaman demokrasiyi benimsemiyen Laski daha ziyade tekâmül değil, ihtilâle inanıyordu. Bazıları inkılâbı ihtilâlle karıştırmaktadır. Çünkü her iki kelimenin de karşılığı revolution’dur. Meselâ, Leon Blum Revolutioner olduğunu söyler. Fakat bunun mutlak parlâmento yoluyla yapılmasını ister. Maksudı mevcut sosyal nizâmı kanun yoluyla değiştirmektir.) Laski’nin fikirleri İngiliz İşçi Partisi tarafından benimsenmemiştir. İngilizliğin özelliğinden olan pratiklik, İngiliz İşçi Partisinde de görülmektedir. Her şeyden evvel şunu bilmek gerekir ki, İngiliz İşçi Partisi demokratik bir nizâmın savunucusudur. Bu sebeple de isteklerinin gerçekleşmesi için geniş halk topluluklarını elde etmek gerektiğini anlamıştır. İsmine rağmen bir «sınıf» in değil, «Halk» in partisi olan İşçi Partisi katı kaidelere ve doktrinlere bağlanmamakta, vergi politikasını, devletin iktisat kaidelerine müdahalesini gerçeklere ve imkânlarla uydurmaya çalışmaktadır. İki devre iktidardan sonra gene iktidarın eşiğinde olacak kadar oy alması bunu açıkça göstermek-

tedir. Okul politikası, mesken dâvası, doktorluğun devletleştirilmesi gibi konular, ne yalnız nazariyelere dayanarak çözülmekte, ne de yalnız doktrinlerin tatbikatının icabı olarak hemen yürürlüğe konmaktadır. Doktorluk devletleştirilmiştir; çünkü maddî olduğu kadar mânevî şartlar da mevcuttur. Buna karşılık ancak zenginlerin devam edebildiği Eton gibi mektepler tıpkı yüz sene önce gibi kapılarını belli zümreye açmaktadır. İngiliz İşçi Partisi eşitsizliği yaratan sebepler üzerinde dururken okumayı başta gelen sebeplerden saymakla beraber birçok tenkitlere rağmen imkân bakımından özel okullara el atmamıştır.

III — A L M A N Y A

Almanya'da sosyalist fikirler İngiltere ve Fransa'ya nisbetle daha geç tatbik sahası bulmuştur. Bunun sebebi sanayi ve dolayısıyla işçi hareketlerinin daha geç başlamasıdır.

İngiltere'de sanayi inkılâbı denilen buharın fabrikalara tatbiki 18. yüzyılda başlamıştı. Almanya'da buna benzer hareket ancak 19. yüzyılın yarısında kendisini gösterdi. O kadar ki, 1846 yılında yalnız Londra şehri tek mil Almanya'nın kullandığından daha çok maden kömürü istihlâk etmekteydi.

Napolyon muharebesi, harp alanı olan ve istilâ gören Almanya'nın gelişmesine bilhassa engel olmuştu. 19. Asrın ortasına kadar sıkı bir lonca hayatı vardı. 19. Asrın ortalarına doğru, Almanya'da da sanayi hayatı gelişmeye başladı. Bu gelişme ilk önce Renanya ve Westfalya'da oldu. Çünkü, buraları Napolyon istilâsından faydalanmış, yapılan yollar ve etkiliyen Fransız sanayii dolayısıyla gelişmişti. O kadar ki Prusya ile bu eyâletlerin birleşmesi çok zengin bir kızla fakir bir erkeğin evlenmesine benzetilmişti.

Almanya'da ilk defa pamuklu dokuma fabrikaları açıldı. Fabrika hayatı berbattı. Ne çocukların, ne de kadınların çalışması kayıt altına alınmıştı. O kadar ki General Von Horn isimli kumandan, fabrikalardaki kötü çalışma yüzünden nesillerin gelişemediğini ve silâh altına alacak gençler bulmakta, bu yüzden zorluk çekildiğini âmirlerine bildirmişti.

Bu hareketlerin karşısında üç sene okumayanların işçi olamayacağı, 9-10 yaşlarına kadar çocukların on saat çalışabilecekleri hakkında kararname çıktı (1839).

Almanya'da sanayi geç gelişmekle beraber, işçilerin sosyalist fikirlerin etkisi altında kalması çabuk oldu. Bunun sebebi, Baden Württemberg Hükümetlerinde el sanatkârlarını koruyan teşekküllerin olmasıydı. Bu teşekküller sayesinde sanatkârlar seyahatlere çıkarlar, yalnız Almanya'yı değil diğer yabancı memleketleri ve bilhassa Fransa ve Hollanda'yı dolaşarak gelirlerdi. Burarlardan gelen fikirler arasında Fourier'in, Proudhon'un fikirleri de vardı.

Meselâ, bir terzi çırağı olan Weitling, 1843'de yazdığı «Fakir Bir Günahkârın İncili» yazısında demektedir ki, «Fakirlere hürriyet getirdiğini açıkça vaad eden İsa, şüphe yok ki özel mülkiyete karşı özel bir sevgi ve saygı duymamıştır. Zira onun dinine karşı duran ve onun yardım etmek istediklerini fakir düşüren yalnız ve yalnız mülkiyettir.»

Almanya'da sanayi ve işçi hareketi, yukarıda bahsettiğimiz gibi geç başlamakla beraber birden gelişmişti. 1800 yılında 50.000'i bulmayan fabrika işçisi, aynı yüzyılın ortasında bir milyonu aşmıştı. Bu geç, fakat ça-

buk gelişme, sosyal meseleleri de o nisbette çabuk ortaya çıkarmıştı. İşverenlerin kâr gayesiyle tuttukları yollar işçiyi esaslı olarak sınıflandırmıyordu. 1845 yılında Prusya hükümeti, çeşitli cereyanlar karşısında kollektif mukaveleyi hem işveren, hem iş alan için menetti.

İşçi hareketlerinin Alman hükümetleri tarafından (o sırada Almanya'da otuz dokuz devlet vardı) takibi bir çok kimselerin Almanya dışına kaçmasına sebep olmuştu. Bunlar Paris'te, Brüksel'de mülteci kolonileri kuruyorlardı. İşçilerin kurdukları cemiyetler arasında «Hakaret Görenler Cemiyeti», «Adaletçiler Cemiyeti» ve «Komünistler Birliği Cemiyeti» vardı. Bu cemiyetlere tam anlamıyla Sosyalist teşekküller denemezse de bunun hazırlayıcısıdır. Bunlardan Komünist Birliği o sırada Brüksel'de bulunan Engels ve Marks'a bir komünist beyanamesi hazırlamaları için emir verdi.

Bir fabrikatörün oğlu olan Engels, muhafazakâr bir aileden gelmektedir. 1820'de doğup 1895'de ölmüştür. Babasının Almanya'da Barmen ve Engelskirchen ve İngiltere'de Manchester'de fabrikaları vardı. Ailesinin taassubuna ve muhafazakârlığına genç yaşta isyan etti. Engels'in gerek yalnız ve gerekse Marks'la beraber yazdığı eserler kadar, askerî makaleleri de dikkati çekmiştir.

Engels de Marks gibi Hegel'in etkisinde kalmış, ayrıca Fauerbach'ın akımına kapılmıştır.

Engels'e göre tarihte de hâkim olan akıldır. Mükemmel olmayan mükemmele gitmektedir. Mevcut olan yıkılıyor. Kâinat ilerlemiş fikirlerin, kavramların ifadesi değildir. Kâinatı harekete sevkeden ihtiraslar, alâkalar,

istidatlar ve eyilimlerdir. İnsan doğal olarak iyi değil kötüdür. Çünkü bütün hareketler iyi kabul edilen bir nizamla karşı olur.

Marks ve Engels'in 1847'de hazırladıkları komünist beyannamesi kadar işçiler üzerine devamlı etkisi olan eser yok gibidir. Komünist beyannamesinde, «Kapitalist - sanayici cemiyetin, istihsalci kuvvetlerin gelişmesiyle sınıf yarattığını ve bu sınıfın burjuva sınıfına karşı tıpkı burjuvaların derebeylerine karşı mücadele ettiği gibi mücadele edeceği belirtilmekte ve bu sınıfa Proleterya denilmektedir.

Beyannamenin yayınlanmasından bir yıl sonra, 1848 Mart ayında, Viyana ve Berlin'de ihtilâller oldu. Profesörler, talebelerin, ustaların yanında işçilerle beraber döğüşüler. Fakat işçilerin ümidi de diğer hürriyet için döğüşenler gibi boşa çıktı. Daha evvel Leipsig'de toplanan işçilerin demokratik nizam, çocukların çalışmasının men'i, en az ücretin, en çok çalışma saatinin belirtilmesi, sendika mümessillerinin seçilmesi ve tanınması, yardım sigortalarının ve kooperatiflerin kurulması, köylülerin hürriyete kavuşması gibi istekler, 1850'de irticain galebesiyle bir süre için unutuldu.

Almanya'da organize ve modern mânasıyla işçi hareketini meydana getiren adam, Ferdinand Lasalle'dır.

Lasalle, 1825'de Breslav'da doğmuştur. Tüccar bir Yahudi ailesindedir. Filoloji ve felsefe tahsil etmiştir. Birçok seyahatler yapmış, Paris'e gitmiştir. 1848'de Karl Marks tarafından çıkarılan Neue Rheinshen Zeitung da çalışmıştır. Yazdığı yazılar dolayısıyla takibe uğramış ve altı ay hapse mahkûm olmuştur. 1857'de Prusya kralı-

nın müsaadesiyle Berlin'e yerleşen Lasalle, Heraklit Felsefesi ve Frans Von Sickingen isimli tiyatro eserini yazmıştır. 1861'de «Müktesep Hakların Sistemi» isimli eserini meydana getirmiştir. 1863'de «Das Allgemeine Deutsche Arbeiterverein» adı verilen işçi teşekkülünü kurmuştur. Bu sosyalist bir hareket olarak düşünülmüştü.

La Salle hayatı boyunca Hegel'in felsefesine bağlı kalmıştır. Tarihi belirtileri, kavramların gelişmesine bağlıdır. Hukukî müesseseler tarihi, mânevi kavramların gerçekleşmesinden ibarettir.

Lasalle, Hegel gibi felsefenin birbirini doğuran kavramlardan meydana gelen bir düşünce hareketi (diyaletik) olduğunu kabul etmektedir.

Lasalle sosyal ideallerin devlet yoluyla gerçekleşeceğine inanmaktadır. Lasalle genel seçimle iktidara geçmenin mümkün olduğuna kânidir. Ona göre genel Seçim Kanunu halkın %89-96 tarafından mide meselesi kabul edilmekte ve bu sıcak mide hareketi millî bünyeye yayılmaktadır. Mide meselesine karşı duracak hiçbir hareket yoktur.

Lasalle sendika hareketlerinden fazla bir şey anlamıyordu. Buna mukabil devlet kredisyle kooperatifler kurulmasına taraftardı. Lasalle'in kurduğu teşekküle bir çok münevverler de girdi. Bismark da bu hareketle ilgilendi.

Lasalle'in kurduğu teşekkül, hiç bir zaman 5000 kişiden yukarı çıkamadı. Bir düello sonunda 1864 yılında Lasalle'in ölümüyle teşekkül sona erdi.

1863 yılında kurulan ikinci işçi teşekkülü de «Arbei-

ter Bundt» dur. Bu teşekkülü Leipsig'de, liberal ferdiyetçi görüşe göre, Terakki Partisi kurdurmuştur.

Teşekkülün faal üyelerinden birisi August Bebell'di. Bebell bu teşekküle nihayet sosyalist yön verdi. 1869 yılında da Lasalle'in birliğiyle beraber «Sosyal Demokrat İşçi Partisini» ni kurdu. İşte bu sıralarda Karl Marks'ın fikirleri yayılmaya ve partide de hâkim olmaya başladı.

8 Ağustos 1869'da Eizenach'da kabul edilen Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisinin programı, Alman sosyalist hareketi için bir dönüm noktasıdır. Bu programda genel, tek dereceli ve gizli seçim hakkı istenmekte, imtiyazların kaldırılması, doğum, mülkiyet ve din farklarının giderilmesi istenilmekte ve «işçi sınıfının kurtarılması mücadelesi yalnız sınıf imtiyaz ve haklarının giderilmesi mücadelesi değildir. Bu, aynı zamanda eşit hak ve ödevlerin ve her çeşit sınıf hâkimiyetinin yok edilmesi mücadelesidir» denilmektedir.

1871 yılında Prusya'nın Fransa'ya galebesiyle neticelenen harpten sonra Alman İmparatorluğu kuruldu. Bismark İmparator I. Wilhelm'e karşı mesul, fakat ondan nüfuzluydu. Merkez Partisiyle olduğu kadar Sosyal Demokratlarla da mücadele ediyordu. İmparator Wilhelm'e yapılan iki suikastı bahane eden Bismark, Sosyal Demokrat Partiyi kapattı. Bu kapanma müddeti 1878'den 1890'a kadar devam etti. 1883 yılında Karl Marks öldü.

1890 yılında Sosyal Demokrat Parti yeniden açıldı ve yapılan son seçimde de oyların yüzde yirmisini aldı. 1891 de Erfurt kongresinde kabul edilen programın prensip beyanı çok önemlidir. Bunda burjuva cemiyetinde

ekonomik gelişmelerin küçük işletmeleri ve işçilerin mallarını elinden aldığı ve işçileri proletaryalaştırdığı belirtilmekte, üretimin monopol suretinde az sayıda kapitalistlerin ellerinde toplandığına işaret edilmektedir. Beynâmenin son kısmında cemiyetin sömürle sömürülenler arasında sınıf mücadelesine çevrildiğine işaret edilmektedir. Bu sırada Almanya sanayide Birleşik Amerika'dan sonra ikinci devlet olmuş, işçi sayısı dokuz milyon üç yüz bine çıkmıştır.

Sosyal Demokrat Partiyi kapatan Bismark, işçi ile mücadelenin kâfi bir silâh olmadığını görek 1883'de kaza sigortası, 1884'de hastalık sigortası, 1889'da da yaşlılık sigortası kanunlarını çıkartmıştı. Bismark'dan sonra da II. Wilhelm, çocukları ve kadınları koruma hakkında kanunlar çıkartmıştı.

Bu kanunların etkisi işçi hareketi üzerinde önemli ve müsbet oldu. Sosyalist Partinin yasak olduğu sırada Londra'da mülteci olarak yaşayan Edvard Bernestein, Marks'ın nazariyelerinde ve İşçi Partisinin taktiğinde değişiklik yapmak gerektiği kanaatine vardı.

Bernestein'a göre, işçinin hayat şartlarının gelişmesi kapitalist nizamın hemen çökmesini önlüyordu. Bu bakımdan Marks'ın nazariyesi tâdil ve inkişaf ettirilmeliydi. Bu harekete «Revizyonizm» denildi. Bernestein'a göre esas olan hedef değil, hareketti. Revizyonizm'in mümessili olan Bernestein hareketi şöyle anlatmaktadır :

«Hareket namı altında anladığım sosyal ilerleme, politik ve ekonomik faaliyet ve organizasyonların anlayışta oynadıkları roldür.»

Bernestein'ın revizyonizmi yanında bir de «Refor-

mist» denilen islâhatçılar vardır. Bunlara göre ihtilâl veya inkılâp yerine islâhatla sosyalistlik gerçekleştirilmelidir.

Revizyonizm ile Marksist görüş arasındaki mücadele uzun yıllar devam etti. Nihayet 1903 de Dresden kongresinde Marksizmin lehine olarak halledildi. Bu münasebetle İkinci Dünya Harbine kadar bilhassa Alman Sosyal Demokrat hareketinin tesiri altında kaldığı Marksizmi derli toplu olarak anlatmak yerinde olur.

Marks, nazariyelerini anlatırken 1859 tarihinde yayınladığı «Politik Ekonominin Tenkidi» isimli eserinde «Tarihî Maddeciliği» şöyle tarif etmektedir :

«İnsanlar hayatlarının toplumcu üretiminde iradeleri dışında belli, kat'î, zaruri üretim münasebetleri kurarlar. Bu münasebetler insanın maddi üretim gücünün gelişmesi zamanına uyar. Bu üretim münasebetlerinin toplamı, cemiyetin ekonomik bünyesinin ta kendisidir. Bu temel bünye üzerine hukukî ve siyasî bina kurulur. Cemiyetin belli bir şuurunun ifadesi olur. Maddi hayatın üretim şartlarıdır ki sosyal, siyasî ve mânevi hayat safhasını gösterir. İnsanın şuurunu tayin eden, kendi öz benliği değil, cemiyetin benliğidir.

«Toplumun maddi üretim kuvvetleri, belli bir oluş safhasında, o zamanki üretim münasebetleriyle (Hukukî anlamda mülkiyet münasebetleri) çelmeye düşer. Üretim kuvvetlerinin gelişme şekli dolayısıyla sosyal ihtilâller devri başlar. Ekonomik temellerin değişmesi ile üstteki hukukî ve siyasî muazzam bina da daha çabuk değişir.»

Marks ve Engels'in beraber kurdukları Marksist sis-

tem, Hegel'in diyalektiğini almıştır. Bu diyalektiğe göre her «şey» de kendi karşısının tohumu vardır. Bu tohum zamanla gelişir ve bu iki karşının birleşmesiyle çözümlür. Buna tez-anti tez-sentez veya «Hegel İç Adımı» denir. Hegel'e göre tarihte gerçekleşen, «Kâinat Ruhunun» belirtileri olan, «Kavramlar = idee'ler» dir. Kavramlar otonom, maddi münasebetler ise bu kavramların aksetmesinden ibarettir. Marksist anlayışa göre iş tersinedir. Maddi münasebet otonomdur ve içlerindeki diyalektiğe göre değişirler; kavramlar ve cemiyetlerin müesseseleri ise bunların aksetmesinden, yani ideolojik üst yapıdan ibarettir. Bunlara göre benlik, şuuru yaratır. Üretim münasebetleri, tarihin gelişmesini ve bütün mânevi oluşları ifade eder. Bütün kavramlar, dinler, felsefeler, hukuki münasebetler hep maddi münasebetlerin ifadesidir. İnsanlar her şeyden evvel maddi çıkarlarını takip ederler ve bu gayeye hizmet eden ideolojilerini yaratırlar. Teknik, cemiyeti belli mülkiyet münasebetlerine ve sınıflanmaya sevk etmektedir. Bu münasebetler, üretim kuvvetleri tam gelişinceye kadar kalır. Bu gelişmeyi önler hâle gelince ihtilâller ve değişmeler olur. Marksizm, derebeylik devrinden evvel kölelik devri olduğu gibi, kapitalist devirden evvel de derebeylik devrini bir zorunluk olarak görmektedir.

Marksizm'e göre kapitalizm kendi iç çelişmesinden yıkılacaktır : İşçi işlediği mala sarfettiği emeğin değerinden azını almaktadır. Malın kıymetinde olan bu emek fazlası sermayedarın cebine gitmektedir. Bu, «Sömürme Nazariyesi» dir. İhtiyaçtan fazla işçi olması, rekabet yüzünden işçi ücretlerini düşürmekte ve işçiyi sefalete

sürüklemektedir. Makineler de işçinin açıkta kalmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden yalnız işçiler değil, ufak sermayedarlar da ortadan kalkmakta, sermaye evvelâ işletmelerin bünyesinde toplanmakta (sermaye birikmesi) ve rekabet yüzünden küçük işletmeler ortadan kalkmakta ve piyasaya büyük tüccarlar hâkim olmaktadır (Sermaye toplanması).

Kâr getirmekte makine dediğimiz sabit sermaye değil, değişen sermaye dediğimiz işçi emeği müessir olduğundan ve zamanla çok az işçi çalıştığından, sermayedar da az para kazanmaya başlamaktadır (Azalan kâr taksidi kanunu). Bunun neticesi olarak işçi sefalete düştüğü gibi küçük orta sınıf da proletaryalaşmaktadır. Bu suretle muazzam bir proleterya sınıfı karşısında bir avuç kapitalist kalmaktadır. İşte, bu andadır ki ihtilâl olacak, işçiler üretim araçlarını ortak mülkiyete alacaklar, sosyalist plânlı bir ekonomik sistem kuracaklar ve özel kâr değil, genel refah bu ekonominin motörü olacaktır.

Ütopyaçı sosyalistler, yarıncı cemiyetin ne şekil alacağını tasavvur ettikleri halde, Marksizm'de bu yoktur.

Marksizm, tarihî bir determinizmdir ve iyimser bir anlayış felsefesidir. Marks da Hegel gibi kollektifizm'i ferdiyetçiliğe tercih eder. Hegel de esas olan devlet, Marksizm'de esas olan sınıftır.

İngiltere'den başka bütün sosyalist görüşlerin temelini teşkil eden Marksizm için Karl Marks aşağıdaki üç şartın gerçekleşmesini istiyordu :

1. İşçi sınıfı ancak kendi kuvvetiyle ekonomik sömürülmeden, sosyal sefaletten ve mânevi yokluktan kurtulabilir.

2. İşçinin bu kurtuluşu için cemiyetin ekonomik bünyesinin kökünden gelişmesi şarttır.

3. İşçi sınıfı devlet kuvvetini plânlı bir ekonomik yenilemeye vasita olarak kullanmak için siyasî iktidarı ele almalıdır.

1919 yılında Almanya'da Komünist Partisi kuruldu. Bunların lideri olan komünistler arasında Lenin kadar itibar sahibi Roza Luxenburg öldürüldü. Alman Komünist Partisi de bu suretle Moskova'nın etkisi altında kaldı.

Harp esnasında ikiye bölünen Alman Sosyal Demokrat Partisinin müfritleri Komünist Partiye geçti. Büyük kısmıysa 1921'de Görlitz'de kabul edilen reformcu programı kabul ederek mutedillere katıldı. 1933 yılında, yani Hitler iktidara geçinceye kadar Alman Sosyal Demokrat Partisi bazan iktidarda, bazan muhalefette Cumhuriyeti korumaya çalıştı. Bir taraftan da hem aşırı sağcılar, hem de komünistlerle mücadele etti. Bu arada işsizlik sigortası, İş Aracılığı Kanunu çıkartıldı. Alman Sosyal Demokratlarına bu arada «Ostro Marksist»lerin büyük tesiri oldu.

1929 yılı dünya kapitalist âleminin geçirdiği en büyük buhrandır. Bu buhranın sahası içinde Almanya da vardı. Sosyal Demokrat Partinin buhranla mücadele için bir buhran programı yoktu. Gerçi W.T.B. denilen plân, Voitinski Tarnow Baade tarafından hazırlanmıştı. Bu plâna göre bir milyar mark sarfedilerek yatırımlar yapılacak ve iş bulunacaktı. Fakat geç kalınmıştı. Sosyal Demokrat Hükümet yuvarlandı.

1933'de iktidara gelen Hitler, Sosyal Demokrat Partiyi kapattı ve sendikalara el koydu.

II. Dünya Harbinde Sosyal Demokrat mültecilerinin çoğu Londra'da toplandı. Bunlar İngiliz Sosyal Demokratlarıyla ve Fabianlarla temas ettiler. Parti Lideri olan Kurt Schumacher Almanya'da tecrit kamplarında yattı. Schumacher, Sosyal Demokrat Partiyi organize etti.

Schumacher, Batı Almanya'nın en enteresan şahsiyetlerinden biridir. 1895 yılında doğmuştu. Babası tüccardı ve liberal düşünceliydi. Liseyi bitirdi. O sırada harp patladı.

Yıl 1914... Scumacher gönüllü yazıldı ve cepheye gitti. Altı makineli tüfek kurşunu ve onyediy parça şarapnel isabetiyle yaralandı. Sağ kolunu kestiler. Ekonomi tahsil etti. 1926 yılında «Alman Sosyal Devlet Fikri Mücadelesi» isimli eseriyle doktorasını yaptı. 1920'den itibaren fiilen politikayla uğraşan Scumacher, 1924 de Wurttemberg Meclisine üye oldu. 1930 da Relhtag'a seçildi. 1932 yılında Mecliste Nasyonal Sosyalist'lere şiddetli hücumlarda bulundu. 6 Temmuz 1933'de Almanya'yı terketmek istemediği için tevkif edildi. 1943 yılı Mart'ında Dachn kampından çıktığı zaman on yıl geçmiş, mâlûliyetine eklenen mide sancısına ve göz ağrısına dayanmıştı.

Hannover şehrinde 6 Mayıs 1946'da Sosyal Demokrat Partinin ilk kongresini toplamayı başardı. O'na göre Sosyal Demokrat Parti kapılarını «Hürriyet, Sosyal Adalet ve Müsamaha fikri olan herkese» açmalıydı. Alman Anayasasının hazırlanmasında da büyük emeği olan

Schumacher 1952 yılında, Sosyal Demokrat Partinin Başkanı olarak öldü.

II. Dünya Harbinden sonra tekrar canlanan Sosyal Demokrat Parti birincisinden tamamiyle farklıdır.

Bu Sosyal Demokrat Parti millici (nasyonalist değil nasyonal) ve sosyalist düşünceler taşımaktadır.

Yeni Sosyal Demokrat Parti Millicidir. Bağımsız bir Alman Federal Devletinin Avrupa Devletler Camiasında çalışmasını istemektedir. Demokratiktir. Doğu Almanya'daki Sovyet himayesindeki diktatörlükle mücadele etmektedir.

Sosyal Demokrat Parti mülkiyet münasebetinden çok, iktisadî alanda kontrolün esas olduğunu anlamıştır.

Sosyal Demokrat Parti plânlamaya karşıdır. Çünkü 1929'dan beri bilhassa II. Dünya Harbinde bu halin bir takım güçlülere, sorumluluk duygusunun kaybolmasına ve insiyatifin elden gitmesine sebep olduğu görülmüştür.

Alman Sosyal Demokratları büyük bir plân tatbikatı yerine ekonomik ve sosyal metodlarla istenilen neticelerin elde edildiğini gördüler. Konulacak vergiler ve sosyal hizmetlerle, kredi politikasıyla, devlet yatırımlarıyla gerekirse doğrudan doğruya ekonomiyi kontrolları satın alma gücünü arttırıp eksiltmenin yapılabileceğini anladılar. Bazı teşebbüs erbabının fazla kâr almak isteği veya memlekete gerekli olduğu halde kâr getirmeyişi hallerinde devlet işletmeciliğinin gerekli olduğunu gördükleri gibi, ana maddeler sanayiinde ve monopola gidecek sanayiide, devletçiliğin zaruret olduğunu anladılar. Bu kollektifleştirmenin belediyeler kanalı ile mi, devlet eliyle mi, yoksa kooperatif yoluyla mı gerçekleş-

mesi gerekeceği teknik ve ekonomik şartlara göre gerçekleşecektir.

Artık Alman Sosyal Demokratlarının Marksizm etrafında yaptıkları mücadele sona ermiştir. Onlar şimdi toplum nizamının sosyal adalete, iyi bir refaha, hürriyete ve dünya sulhüne erişmesi için uğraşmaktadırlar. Bunun da siyasi demokrasi ve herkese iş politikasıyla olduğunu bilmektedirler. Artık Alman Sosyal Demokratları «Tek Dünya Görüşü» partisi olmaktan çıkmış ve İngiliz İşçi Partisi gibi olaylara göre programlaşmak yolunu bulmuştur. Metod, olayların Marksist ve diğer sosyal usullerle analizi veya dinî ve insanî prensiplerden ilham almasıdır.

Alman Sosyal Demokrat Partisinin 1959 da Godesberg'de kabul ettiği program bir dönüm noktasıdır.

Kabul ettikleri yeni programın «Sosyalistliğin Temel Kıymetleri» isimli kısmını aynen aşağıda Türkçe'ye çeviriyoruz :

«Sosyalistler her insanın kişiliğini hür olarak geliştiren ve insanlığın siyasî, iktisadî ve kültürel hayatta etkili olacağı bir organ olarak çalışmasını sağlayan toplumun kurulmasını arzu ederler.

«Hürriyet ve adalet birbirine bağlıdır. Zira insan onuru kendi öz sorumluluğuna bağlı olduğu kadar hemcinsinin hakkını tanımaya, onun kişiliğinin gelişmesini bilmeye ve toplumun şekillenmesinde eşit haklarla çalışmaya dayanır.

Sosyalistlik iradesinin ana kıymetleri, ortak bağlılıktan doğan, ortak ödevlerin neticesi olan hürriyet, adalet ve dayanışmadır.

Avrupa'da Hıristiyan etiğinde, hümanizmde ve klâsik felsefede kökü olan demokrat sosyalizm son ve kat'î hakikatleri söylemek iddiasında değildir. Bunun sebebi «Dünya Görüşlerine» veya dinî gerçeklere karşı anlayışsızlık ve ilgisizlikten değildir. Aksine hiç bir siyasî partinin veya devletin tâyin etmeğe hakkı olmadığı, insanın inanışına karşı olan hürmetindedir.

Alman Sosyal Demokrat Partisi çeşitli inanışlarda ve düşüncelerde olan insanlar topluluğudur. Onların birleştiği nokta ortak ahlâkî temel kıymetler ve aynı siyasî hedeflerdir. Alman Sosyalist Demokrat Partisi bu temel kıymetlerin ruhuna uygun bir hayat nizamı istemektedir. Sosyalistlik, hürriyet ve adaleti elde etmek için, onu korumak için ve ona lâıyk olmak için mücadele edilen daimi bir vazifedir.»

Görülüyor ki Sosyal Demokrat Partinin temel kıymetlerinde ne Marksizmden, ne tarihî maddecilikten ve ne de diyalektikten en ufak ima yoktur.

I. Dünya Harbinden bu yana Alman milletiyle beraber Alman Sosyal Demokrat Partinin geçirdiği mücadele o'nu nazariyattan çok, tatbikatla meşgul olmaya zorlamıştır. Girişte söylediği gibi parti doğmatik değildir. Ahlâkî esaslardan ilham aldığı kadar Marks'dan da faydalanmıştır. Fakat kat'î bir doktrine yeni programda rastlanamaz.

Meselâ eskiden Alman Sosyal Demokrat Partisi mutlak olarak üretim araçlarının devletleştirilmesi tarafıydı. Bugün programının bir maddesinde açık olarak «üretim araçlarında özel mülkiyet adaletli bir sosyal ni-

zamin kurulmasına engel değilse, himaye edilmeğe hak kazanmıştır. Büyük işletmelerle iktisadî yoldan mücadele için orta ve küçük işletmeler korunmalıdır.» denilmek suretiyle eski görüşten tamamiyle ayrılmıştır.

Rekabet, markisizmin başlıca mücadele ettiği, sefalete sebep gördüğü unsurlardandı. Bu seferki programda pazarlarda özel teşebbüslerin egemenliğini önlemek için, kamu teşebbüslerinin rekabetini prensip olarak almaktadır.

Özet olarak diyebiliriz ki Alman S.P.D.'si 1959 Godesberg programında bir taraftan ana üretim maddelerini devletleştirme, sıkı bir iktisadî kontrol ve oranlı vergi sistemi kabul ederek hürriyet, adalet ve refah prensiplerini gerçekleştirmeye çalışmakta ve sınıf partisi olmaktan çıkarak halkın partisi olmaktadır.

Partinin bu husustaki görüşünü programındaki saptırlardan alarak bu bahsi bitiriyoruz :

«S.P.D., işçi partisi olmaktan çıkmış, halkın partisi olmuştur. O, sanayi inkılâbı ve bütün hareket alanlarının teknikleşmesi yüzünden serbest kalan kuvvetleri herkes için hürriyet ve adalet uğrunda çalıştırmak istemektedir. Kapitalist âlemi yaratan toplum kuvvetleri zamanımızın bu ödevini görmekten acizdirler. Bu kapitalist âlemin tarihi, insanı etkisi altında bırakan teknik bir gelişme ve iktisadî kalkınma olduğu kadar dünyayı harap eden harpler silsilesi, kitleler halinde işsizlikler, malsız, mülksüz bırakan enflâsyonlar ve ekonomik emiyetsizliklerdir.

Kaba Komünist kuvvetlerin kışkırtması karşısında bu kapitalist kuvvetler siyasî ve şahsî hürriyetini sağlayan, ekonomik güvenliği ve sosyal adaleti teminat altına alan yeni bir nizamın üstün programıyla ortaya çıkmamışlardır.

Komünistler hürriyeti kökünden ezmektedir. Onlar, insanların ve milletlerin haklarına saldırmaktadır. Bu sebeple dünya demokrat sosyalistliğin temel kıymetlerine dayanan ve insan onuruna lâyık, korkudan, sefaletten uzak iyi niyetli insanlarla beraber yaşamak isteyen bir nizamın ümidi içindedir.»

IV — AVUSTURYA

Bu kitapta Avusturya Sosyal Demokrat Partisinden bahsetmeyi iki yönden faydalı gördük.

1. İngiltere hariç, Avrupa işçi hareketine uzun zaman hâkim olan Marksizm'in Avusturya sosyal demokrasisinde Austro-Marksizm ismiyle özel bir yeri olması,

2. Avusturya demokratik bir nizam içinde yaşadığı halde ikinci defa kurulduğu 1945 yılından beri Mecliste hiç bir muhalefet partisi olmaması ve Sosyal Demokrat Partiyle Halk Partisinin koalisyon yoluyla memleketi idare etmesi.

Avusturya Sosyal Demokrat Partisi diğer Avrupa memleketlerinde olduğu gibi işçi hareketinin siyasî belirtisi olarak doğmuştur. Alman Birliğini kurmak isteyen hareketlere katılmış ve muahedelerle yasak edilinceye kadar Almanya'yla birleşmeyi programına koymuştur. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi 1889 yılında bugünkü şeklinin esasını almış sayılabilir.

Avusturya Sosyal Demokratlarının iki kanadı vardı. Bu iki kanadı gerek sosyalistlik, gerek Avusturya tari-

hinde yeri olan Victor Adler birleştirdi. Adler, koyu Marksistti. Parlâmanter sisteme ve sosyal reforma pek inanmıyordu.

Avusturya'da Marksistlik ve sosyal demokrat hareketi 20. yüzyılın başlarında canlandı sayılabilir. Bu sıralarda Sosyalist edebiyatında dünyaca isimleri tanınan Austro-Marksist mektebin kurucuları olan Karl Renner, Rudolf Hilferding, Max Adler gibi şahsiyetler Viyanada toplanmışlardı. 1910 yılında Rudolf Hilferding'in «Mali Sermaye» isimli eseri, Marks'ın «Sermaye» si kadar etkili ve şöhretli oldu. Austro-Marksistler o sıralarda Avusturya - Macaristan İmparatorluğundaki milliyetler meselesini çözmeye uğraşıyordu. Onlara göre Avusturya'nın parçalanması, işçilerin aleyhinde olacaktır.

Bütün milletler eşit haklara sahip olarak demokratik bir nizam içinde çalışmalıydı.

Sosyal demokratların milliyetler meselesiyle meşgul olması Lenin'in dikkatini çekmiş ve bu sebeple Stalin'i I. Dünya Harbinden evvel bu işi tetkik etmesi için Viyana'ya yollamıştı.

Austro - Marksistlerin milliyet tezinde başarılı olmayışları, Çekler gibi milletlerin sosyal demokratlarının ve sendikalarının bağımsız bir Çek Devletini istemelerinden ileri geldi. I. Dünya Harbinden ve neticelerinden uzun boylu bahsedecek değiliz.

I. Dünya Harbinden sonra, 1918'de İmparatorluk çöktüğü zaman Avusturya yalnız Almanlarla meskûn bir parça olarak kaldı. Sosyal Demokratlar'ın isteğine rağmen Almanya ile birleşemiyen Avusturya binbir zorluğu yenerek ayakta kaldı. Baş şehir Viyana Belediyesi

Sosyal Demokratların elindeydi. Belediye Reisi Hannsch burada partinin sosyal politikasının büyük kısmını tatbik etti.

İşçi evleri, kreşleri, sosyal hizmetleri ve mekteplerle Viyana Dünya Sosyalistlerinin dikkatini üstüne topladı.

Rus İhtilâli Avusturya üzerinde de iyi tesir bırakmadı. Komünist Parti Avusturya'da daima bir avuç insandan ibaret kaldı. Yalnız ekonomik alanda değil, kültürel ve sosyal alanda da Sosyal Demokrat Parti teşkilâtının faaliyeti, işçinin komünist partiye kaymasını önlemişti. Bu arada da Austro-Marksistlerin görüşlerini bir iki satırla belirtmek isteriz.

Austro-Marksist'ler, Hegel kadar Kant'dan da ilham alıyorlardı. Şuurla varlık aynı zamanda mevcuttu.

İktisadî alanda sentetik kimya ve elektrik, maliyeti düşürmüş, ham madde ihtiyacından bir çoklarını kurtarmıştır. İktisadî zorunluklar, karteller ve tröstleri doğurmaktadır. Serbest rekabetin yerine de metodlu bir rekabet usulü girmektedir. İşte kapitalistler tarafından idare ve organize edilen bu ekonomi, devlet tarafından idare edilen ekonomi haline getirilmelidir.

Devlet esasen para politikası, vergi ve ticaret politikasıyla iktisadî politikaya müdahale etmektedir. Sosyalist prensibe göre işletme ve ekonominin idaresi cemiyetin görevidir. Cemiyetin yürütme organı ise devlettir. Bu sebeple sendikalar da daha az çalışmak ve daha iyi ücret almak mücadelesinden çok, işletme ve ekonomi demokrasisi kurma mücadelesi yapmalıdır.

İşçi demokratik alanda imtiyazları kaldırdığı gibi ekonomik alanda da imtiyazları kaldırmalıdır.

1929 dünya iktisadî buhranı etkisini Avusturya'da da gösterdi. İşsizlik yüzünden fabrikaların kapılarını kapamaları ve işçinin kısılan sigorta tazminatları karşısında Sosyal Demokrat Partinin hareketsiz kalması partinin prestijini sarstı.

1933 yılı geldi çattı. Almanya'da Hitler iktidara geçti. Avusturya'da da Dollfus aBşvekil olunca parlâmentoyu müddetsiz olarak kapattı. Diktatörlüğünü kurdu. Nazilerin Avusturya'yı işgalinden ve II. Dünya Harbinin neticelerinden söz açmıyacağız.

1945 yılında Avusturya Rus istilâsına uğradı. Nazilerin işgali sırasında komünistlikten ümit bekleyen işçiler, Rus işgalinde komünistlik adı altında yağma, haydutluk ve ırza geçme vakalarından başka bir şey görmediler ve Sosyalist Partinin bayrağı altında tekrar birleştiler. İşgal kuvvetleri ve Avusturyalı komünistler, Sosyal Demokratların kendilerine yardımcı olacağını sanıyorlardı. Bu sebeple Başbakanlığa ve Viyana Belediye Reisliğine iki Sosyal Demokrati getirdiler. Bunu takiben yapılan seçimlerde, komünistler yalnız %4 oy aldılar.

1945'den beri Avusturya'da Sosyal Demokratlarla Halk Partisinin kurduğu bir koalisyon hükümeti vardır. Mecliste muhalefet adı altında yalnız dört komünist mebus bulunmaktadır. Sovyetler bu koalisyonun mukavemetini kırmak için uzun yıllar sulh muahedesini geri atmışlardır. Ancak 1955 yılında muahedeyi yapmışlardır.

Dış politikada hedefleri aynı olan bu iki parti, iç politikada karşılıklı fedakârlıklarla bir anlaşma yolu bulmuşlardır. Sosyalist parti prensibi itibariyle «devletleş-tirmek» görüşünden vazgeçmemekle beraber bunu tat-bik alanına koymakta sert hareket etmemekte, buna mu-kabil Halk Partisi de işçinin sosyal güvenliğini sağlayıcı müesseselerin kurulmasında yardımcı olmaktadır.

Bilhassa Avusturya Sosyalist Partisi 14 Mayıs 1958 de Viyana'da kabul ettiği programıyla İşçi Partisi olmak-tan çıkmış, halkın partisi olmuştur.

V — İ S V E Ç

İskandinavya yarımadasının İsveç ve Norveç'den mürekkep iki devleti, sosyalist hükümetler tarafından yönetilmektedir. Biz bunlardan yalnız İsveç'den söz açacağız. Bunun sebebi İsveç'in 1930 yılı ilkbaharından beri sosyalist bir hükümet tarafından yönetilmesidir. Nüfusu yedi milyondan ibaret olan bu memleket, bazılarının refah devleti olarak çevirdikleri, bizim daha ziyade hizmet veya fayda devleti diyeceğimiz «Wahlfafirtsstaat» haline gelmiştir ve bu yolda ilerlemektedir. (Refah devleti Wohlstandstaat'dır.)

Bu sosyalist devlet Avrupa'nın en iyi kara ordularından birine sahip olduğu gibi hava kuvvetleri bakımından da Avrupa'da ikinci yeri işgal etmektedir.

Bütün bunları öz kaynaklarıyla sağlayan sosyalist hükümet, silâhlı bir tarafsızlık politikası gütmektedir.

II. Dünya Harbinde gerek Almanlara, gerekse Sovyetlere ve müttefiklere karşı kendi kuvvetiyle memleketi harp âfetinden korumuştur.

1814 yılından, yani Napolyon muharebelerinden be-

ri harpten uzak kalan İsveç'de Sosyal Demokrat Parti 1889 yılında kurulmuştur. Sosyal Demokrat Partinin geç kuruluş sebebi, memleketin sanayileşmesinin ve sendikaların kuvvetlenmesinin o yıllara rastlamasındandır.

Daha 1880 yılında İsveç'de şehirde oturanların sayısı %15'i geçmiyordu. Bugün bu rakam %50.yi bulmuştur.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi kurulduğu zaman, esas olarak Alman Sosyal Demokrat Partisinin o vakitki programını almıştı. Bu program «Gothae» programının büyük kısmının tercümesinden ibaretti. Yani esas olarak Marksistdi.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi, sendikalar tarafından kurulduğu için (kurucular arasında 51 sendika ve 18 çeşitli işçi teşekkülü vardır) hedefi daha çok işçi haklarını korumak ve işçinin refahını, sosyal güvenliğini sağlamaktı. Bu sebeple de 1897 de hazırladıkları kendi öz programlarının ilk maddesi şöyledir :

«Sosyal Demokrat Parti işçi sınıfının siyasî olarak organize edilmesini, iktidarı ele almasını ve tedricen bütün üretim araçlarının (ormanları, madenleri, makineleri, fabrikaları ve toprağı) yavaş, yavaş millileştirilmesini ister. «Yavaş, yavaş» tâbiri İsveç Sosyal Demokrat Partisinin tekâmülcülüğünün (Evrin) bir ifadesidir.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi görüşünü yavaş, yavaş olaylara ve bilhassa ekonomik gelişmelere göre değiştirmesini bilmiştir. Meselâ, «İşçi sınıfının sosyal kuruluşu» deyimi yerin' «baskı gören sınıfların sosyal kuruluşu» na bırakmıştır.

Onlar için gaye iş emeğinin çalışanlara verilmesidir.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi köylüyü de düşünmüş ve onları büyük işletmecilerin tahakkümünden kurtarmak istemiştir.

İsveç'de tarımda 400.000 işletme vardır. Bunların ekseriyeti ufak işletmelerdir. Sosyal demokrat parti, köylüleri yevmiyeli amele olmaktan kurtarmayı ve doğrudan doğruya işletmede çalıştığının karşılığını elde etmesini istemiştir. 1947'de kabul ettikleri ve teklifleriyle kanunlaştırdıkları bir hükme göre on hektar bir aile işletmesidir. Ekseriyetle bu aile işletmelerine biraz orman da verilmiştir.

Bütün sosyalist partilerde olduğu gibi İsveç'de de Sosyal Demokrat Partiyi «millileştirmek» meselesi işgal etmiştir. 1920'de «Bütün doğal kaynakların sanayi işletmelerinin, banka ve kredi müesseselerinin, ulaştırma araçlarının, mütehasıslar tarafından işletilmesini sağlamak ve bürokratik metoddan korunmak şartıyla devletleştirilmesi kabul edilmiştir.

Parti bir taraftan «millileştirme» prensibiyle uğraşırken, diğer taraftan da üretimin artmasını düşünüyordu. Üretimin artmasında özel teşebbüs büyük rol oynamaktaydı. Bu sebeple de özel teşebbüse çalışma imkânı bırakmak ve fakat kontrol altında tutmak görüşü hâkim oluyordu. Bu bakımdan «Sanayi Demokrasisi» dedikleri bir sistemle işçinin mesul olmak şartıyla bütün işletmelerde söz sahibi olmasını istiyorlardı.

Sosyal Demokrat Parti iktidara geldikten sonra görüşünü büsbütün tatbika koyuldu. Meselâ, Devlet Demiryollarını ve bunun memurla münasebetini özel hukuk hükümlerine tâbi tuttu. Millileştirmenin gayesi, in-

sanların hür ve refah içinde eşit yaşaması olduğuna göre esas olan bunu gözden kaybetmemektir. Bu bakımdan kapitalist sistemin defter tutma usulü, rekabet ve serbest pazar ihmal edilmez unsurlardır. Millileştirme yavaş yavaş ve hâdiseye tatbik ediliyordu.

1944 programında bu genel bir doktrin olmaktan çıktı. Bugün İsveç Sosyal Demokrat Partisinin bu husustaki programı 1944 de hedef olarak kabul ettiği şu esastır :

«Bütün üretim araçlarından tam olarak faydalanma, yetişmiş halkın tamamının güvenlik altında çalıştırılması ve bu ortak çalışmanın sağladığı hayat seviyesi... Böyle bir ekonominin tatbiki için gerekli olan iktisadî faaliyetlerin çeşitli şekilleri kamunun kontrolü altında koordine edilir. Tabiat servetleri, sanayi işletmeleri, kredi müesseseleri ve ulaştırma kamu mülkiyetine geçmelidir.»

Zamanla Sosyal Demokrat Parti Marksist doktrinin büyük kısmından vazgeçti. Marks'ın söylediklerinden çoğunun gerçekleşmediği görüldü. Proleterya diktatörlüğü yerine, demokratik hakların sağlanması gaye olarak alındı. Millileştirme, yeni anlam kazandı. Devletleştirme yerine demokratik kolektif iş birliğinin şekilleri bulundu.

Millileştirilmekten çok sosyal güvenlik üzerinde duruldu. Tabii olarak bunun esası, kanunî kaza sigortası, çocuk çalışmasının yasak edilmesi, gereksiz gece çalışmasının kaldırılması, geniş kaza ve hastalık sigortası. Bugün İsveç bütçesinin dörtte biri sosyal gayelere ayrılmıştır. Belediyelerin sosyal masrafları bunun dışında-

dır. Bildiğimiz genel sosyal sigortaların yanında, ailelere yardım, çocuk yardımı, analık yardımı vardır. Sosyal Demokrat Partinin esas gayelerinden biri de vatandaşlara mesken sağlamaktır.

İsveç Sosyal Demokratları, vergi politikasını da sosyal politikalarına aracı olarak kullanmaktadırlar. İyi durumda olanlar zayıflara vergi yoluyla yardım etmelidirler.

Bugün İsveç’de oranlı vergi, gelirlerin dengelenmesine hizmet etmiştir. Sosyal Demokrat anlayışa göre demokratik iktisat, üretim kuvvetlerinden en iyi faydalanan ve herkesin iş bulduğu, gelirlerin adaletli bir orana dağıldığı iktisat sistemidir. 1952 yılında iktisadî yönden bu görüş kabul edilmiştir.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi görüş itibariyle lâiktir. Tek mektep, basın, konuşma, toplantı hürriyetleri insanî bir ceza kanunu hususundaki prensipleri benimsemiştir.

Genel devletçilik görüşünden vazgeçmiştir. Parti üretimin devlet tarafından kontrol edilmek şartıyla özel teşebbüsten de faydalanacağına inanmaktadır.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi, devlet teşebbüslerinin usulleriyle yönetilmesini istemektedir.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi halka o derece mal olmuştur ki 1889 da 3000 üyesi varken, bugün 800.000 üyeye maliktir.

VI — İ S R A İ L

İsrail sosyalizminden söz açmak demek, İsrail devletinin varlığından söz etmek demektir. Çünkü, İsrail devletinin yaşaması, sosyalist bir insan cemiyetinin heyecanından gelmektedir.

İsrail sosyalist teşkilâtı bir taraftan Histadrut denilen sendikalar, diğer taraftan da Kibbutz denilen sosyalist teşekküllerdir.

Histadrut'un tarım sektörü 150.000 işçiden müteşekkil bir topluluktur. Tarım bakımından üretim ve istihlâk kooperatifleri ve sanayide hissedar, üretim, istihlâk, ulaştırma ve satış kooperatifleri vardır. İşçilerin sağlık hizmetleri bu teşekkül tarafından yönetilmektedir. Kültürle de uğraşmaktadır. 600 âdet tarım birliği vardır.

Kibbutzlar İsrail'in kurulmasından evvel de vardı. Daha Osmanlı İmparatorluğu zamanında Filistin'e gelen Yahudiler ilk Kibbutzu kurmuşlardır. İsrail'de 90.000 üyesi olan 230 Kibbutz vardır.

Kibbutz tam demokratik bir topluluktur. Üyelerinin genel kurulu, ortak çalışma, üretimle istihlâk arasında

gelirin ne suretle dağıtılacağı, boş vaktin geçirilmesi meselesi, çocukların terbiyesi gibi hususlarda karar verir. Topluluğun seçtiği organ teşkilâtın çalışma için koordine edilmesi için uğraşır. Üyeler arasındaki anlaşmazlıkları halleder. Bu teşekküle üyeler istekleri ile girmişlerdir. Bu teşekküllere girenler özel teşebbüsü ve parayı kaldırmışlardır. Bunlar para yerine hasılatı bölüşürler. Marksist doktrinin dediği tarzda «Herkes istidadına göre ve herkes ihtiyacına göre» prensibiyle hareket etmektedir.

Kibbutzlar bir sosyalist cemiyet mikrokozmosudur. Bu teşekkül, insanların önce ahlâken sosyalistliğe hazır olmasını, yani isteyerek kendi çıkarını cemiyetin çıkarından sonra tutmasını istediğini göstermektedir. 2.000.000 nüfuslu bir millettir. İktisaden geri kalmış ülkeler arasında, tabiatla mücadele ederek iktisaden ve sosyal bakımdan kuvvetli bir devlet kurmuşlardır. Ahlâkî bir enerji ile ve sosyal demokrat metoda dayanan kalkınma hamlesiyle çölleri verimli toprak haline getirmekte, kuru dağları meyva bahçeleri haline sokmaktadır. Hiç bir kapitalist sistem bunları yapamaz. Nef'in kuru toprağında buğday ve pamuk yetiştiremezdi. Bu imar mucizesi sosyalist idealizmin millî hisle birleşmesinden ve sosyal kuvvetleri harekete getirmesinden meydana gelmiştir.

İsrail'deki sosyalist bünye Marks'ın sosyalist anlayışına uymamaktadır. İsrail bir sanayi memleketinin iktisadî buhranını geçiren ve işçi ile kapitalist arasında doğan zıddiyetten istihaleler geçirmiş bir memleket değildir.

İsrail Osmanlı İmparatorluğunun bir eyaleti olan Suriye'den bir parçaydı. Yahudiler iki bin yıllık rüyalarının gerçekleşmesine inanıyorlardı. 1918 yılında Osmanlı İmparatorluğu çöktü. Daha o vakit buraya gelip yerleşen Yahudiler kendi aralarında Kibutzlar kurmuşlardı (1909). Bunların öncülerinden olan Josef Baratz, «Daganya'nın Hikâyesi» isimli kitapta, Ürdün'de kurdukları ilk kollektif köyün, yani Kibutz'un hikâyesini anlatır.

İsrail'de, Meclisinde de temsil edilen sağcı ve mersinif partisi olarak değil, milletin partisi olarak kurulduğudur.

18 yaşını geçen her İsrail'li sigorta olmaya mecburdur. 65 yaşından sonraki her erkek, altmış yaşından sonraki her kadın İsrail'li yaşlılık sigortasından faydalanır. Bu sigorta, kaza, hastalık, doğumu da içine alan bir devlet sigortasıdır.

İsrail'de Meclisinde de temsil edilen sağcı ve merkez partileri bulunmasına rağmen kurulduğu günden beri sosyalistler tarafından idare edilmekte (Bugünkü Başbakan Bengurion bir Kibbutz'a mensuptur) ve memleketin bünyesi sosyalist bir cemiyetin bütün gereklerine uygun olmaktadır.

Araplarla hukuken sürekli bir harp halinde olan İsrail, hudutları içindeki İsrail vatandaşı Araplara demokratik ve sosyal hakları tanımaktadır. Bu da Sosyalist görüşün doğal gereğidir.

VII — E N T E R N A S Y O N A L

1. Genel Olarak Tanımı :

İşçi hareketlerinin teşkilâtlanmasından sonra, milletlerarası işbirliğine doğru cereyanlar oldu. Fakat bu cereyanları, özellikle Marks ve Engels'in yazdıkları komünist beyannamesinden sonra tek merkezde birleştirmek yolu arandı.

Komünist beyannamesinde «Bütün dünya işçileri, birleşiniz» deniliyordu. İşte dünya işçileri tek teşkilât olarak ilk defa 1864'de «I. Enternasyonal» i kurdular. Bu teşekkül tüzüğünü 1866'da Cenevre Kongresinde kabul etti. 1873'e kadar ömrü olan bu teşekkül, siyasî partiler tarafından değil, fertler tarafından kurulmuştu.

II. Enternasyonal 1889'da Paris'de toplandı. Merkezi Brüksel'di. Nazarı olarak 1940 yılına kadar devam eden bu teşekkül fertlerden değil, partiler temsilcilerinden mürekkepti.

1919 yılında Lenin, daha sonra Komintern adını alan III. Enternasyonal'i kurmak istedi. Maksudı bütün siyasî işçi partilerini Moskova'nın emrine bağlı kılmaktı. Tabii olarak Sosyalist Partiler bu teşekküle girmediler.

1938'de Troçky IV. Enternasyonal'i kurmak istedi. Başaramadı.

II. Dünya Harbinden sonra İngiliz İşçi Partisinin ön ayak olmasıyla V. Enternasyonal kuruldu.

Aşağıda beyannamesini neşrettiğimiz V. Enternasyonal, 1951'de Frankfurt'da toplantısını yapmıştır. Otuz dört devlete mensup siyasî partiler vardır. Beyannamesinden de anlaşıldığı gibi amacı, Sosyalist Partiler arasında dayanışmayı ve işbirliğini sağlamaktır.

2. DEMOKRATİK SOSYALİSTLİĞİN HEDEF VE ÖDEVLERİ

*2 Temmuz 1951'de Frankfurt'da kararlaştırılan
Sosyalist Enternasyonal'in Beyannamesi*

Giriş

1. Kapitalizm 19. yüzyıldan beri çok büyük çapta üretim kuvvetleri geliştirdi. Kapitalizm aynı zamanda milletin büyük çoğunluğunu üretimin gelişmesini etkilemekten mahrum etti.

O, mülkiyet haklarını insan haklarının üstünde tuttu. O, mal ve mülkten mahrum ve sosyal hakları olmayan yeni bir sınıfı, yevmiyeli işçi sınıfını yarattı. Kapitalizm sınıflar arasında mücadeleyi şiddetlendirdi.

Kâinatın maddi yardım kaynakları herkese insanca bir varlık sağlamaya müsaitken kapitalizm insanlığın en ilkel ihtiyaçlarını sağlama kabiliyetinden mahrumdur. Kapitalizm yıkıcı krizler ve topluluk halinde işsizlikler olmadan çalışma imkânından mahrum olduğunu göster-

di Kapitalizm sosyal güvensizlik, fakirle zengin arasında büyük zıddiyet yarattı. Kapitalizm emperyalist genişlemeler ve müstemlekeci sömürmeler yoluyla milletler ve ırklar arasındaki kin ve anlaşmazlıkları arttırdı. O, büyük sermayenin yardımıyla bir çok memleketlerde faşizm ve nazizm adı altında mazinin barbarlığını canlandırdı.

2. Sosyalistlik Avrupa'da kapitalist cemiyet sisteminin doğurduğu kötülöklere karşı protesto hareketinden doğmuştur. Kapitalist sistem altında en vahşicesine yevmiyeli işçiler ezildiğinden sosyalistlik ilk önce işçi hareketi olarak başlamıştır. Gittikçe, başkaları da — köylüler ve zanaatkârlar, büroda çalışanlar, müstahdemler ve küçük tüccarlar, serbest meslek erbabı, âlimler, sanatkârlar ve yazarlar — geleceklerinin sosyalistlikte olduğunu görmekte dirler. Sosyalistlik insanın insan tarafından sömürölmesine karşı olan herkese hitap etmektedir.

3. Sosyalistlik milletleri üretim araçları elinde olan bir azınlığa bağılılıktan kurtarmak istemektedir. Sosyalizm, bütün milletin ekonomide söz sahibi olmasını hedef edinmiştir.

Sosyalistlik hür insanların eşit olarak müessir olduğu bir toplum istemektedir.

4. Sosyalistlik dünya politikasında müthiş bir kuvvet oldu. O, fikirleri için irşat etmek safhasından fikirlerini gerçekleştirmek safhasına geçti. Birkaç memleketlerde sosyalist cemiyetin temelleri atıldı.

Kapitalizmin kötülükleri buralarda kaybolmakta ve

yeni enerjiler cemiyete katılmaktadır. Sosyalistlik yaratıcı kuvvetini ispat etmektedir.

5. Bir çok memleketlerde kontrol edilmeyen kapitalizm, devletin iktisada tanzimci olarak müdahale ettiği ve üretim araçlarında ortak mülkiyeti genişletmek suretiyle özel sermayenin etkisini azalttığı yerlerde kaybolmaktadır. İktisadî plânlamanın zorunluğu gittikçe büyük topluluklar tarafından anlaşılmaktadır. Sosyal güvenlik ve ekonominin demokratlaşması her gün biraz daha fazla gerçekleşmektedir. Bu, yıllarca süren sosyalist ve sendikacı mücadelenin sonucudur. Kuvvetli sosyalist partilerin olduğu memleketlerde yeni bir nizam doğuş halindedir.

6. İktisaden az gelişmiş memleketlerde milletler sosyalistlikte millî, hürriyetleri ve yüksek hayat seviyesi için mânevî bir silâh görmektedirler. Mücadelenin çeşitli şartlara bağlı olması demokratik sosyalistliğe çeşitli ifade tarzı vermiştir.

Buralarda sosyalistler mâlî oligarşinin ve yabancı sermayenin sömürmelerinin çeşitli şekillerine karşı mücadele etmektedirler. Bunlar siyasî ve iktisadî demokrasi, halk kitlelerinin hayat seviyelerinin toprak reformu ve sosyal reform yoluyla yükselmesi ve ortak mülkiyetin genişletilmesi ve üretim ve istihlâk kooperatiflerinin gelişmesi için mücadele etmektedirler.

7. Sosyalistlik dünyaya nüfuz ederken yeni kuvvetler hürriyetin ve sosyal adaletin gelişmesini sınırlamaktadır. Rusya'daki Bolşevik ihtilâlinde beri komünistlik milletlerarası işçi hareketini parçalamış ve sosyalizmin

gerçekleşmesini bir çok memleketlerde uzun yıllar için geriye atmıştır.

8. Komünistler haksız olarak sosyalist geleneklere dayanmak istemektedirler. Gerçekte onlar bu gelenekleri tanınmaz halde parçalamışlardır. Komünistlik Marksizmin tenkitçi ruhuyla birleştirilemeyecek zıddiyetin dogmatizmi içindedir.

9. Sosyalistlik kapitalist sınıf cemiyetini aşmak suretiyle hürriyeti ve sosyal adaleti gerçekleştirmek istediği halde komünistler cemiyetteki sınıf zıtlığının artmasını ve tek parti diktatörlüğünün kurulmasını istemektedirler.

10. Milletlerarası komünistlik yeni bir emperyalizmin âleti olmuştur. Komünistlik iktidara geldiği yerde hürriyeti kökünden kazımış, yahut onu elde etmek imkânını yok etmiştir. Komünistlik askerî bürokrasiye ve terörcü polise dayanmaktadır. O, mülkiyet ve imtiyaz hususunda kışkırtıcı zıtlıklarla dolu yeni bir sınıf cemiyeti yaratmıştır. Angarya çalışmak onun iktisat sisteminde önemli bir faktördür.

11. Demokratik sosyalizm, anlayışların dar bir eşit çerçeveden görülmesini istemiyen milletlerarası bir harekettir. Sosyalistler kanaatlerini ister Marksist hâdiselerden veya başka çeşit sosyal analizlerden, isterse dinî ve insanî prensiplerden alsınlar, hepsi de ortak bir hedef peşindedirler :

Sosyal adaletin, daha yüksek bir hayat seviyesinin, hürriyetin ve dünya sulhunün hâkim olduğu yeni bir cemiyet nizamı.

12. İlimin ve tekniğin gelişmesi insanlığa ya kendi-

ni yıkmak veya refahını arttırmak imkânını sağladı. Bu sebeple üretim, iktisadî kuvvetlerin serbest oyununa bırakılamaz. Bu plânlanmalıdır. Bu plânlama insan kişiliğinin temel haklarını sağlamalıdır. Sosyalistlik millî ve milletlerarası ölçüde hürriyetin ve plânlamanın bağdaşmasını.

13. Sosyalistlik zorla gerçekleştirilmez. Onun gerçekleşmesi için ona bağlı olanların çalışmaları gerektir. Sosyalistlik, halka pasif bir rol yükliyen totaliter bir sistem karşısında bütün milletin aktif olmasını istemektedir. O bu suretle demokrasinin en yüksek şekli olacaktır.

Politik Demokrasi :

1. Sosyalistler demokratik vasıtalarla hürriyet içinde yeni bir cemiyet istemektedirler.

2. Hürriyetsiz sosyalistlik olamaz. Sosyalistlik ancak demokrasi ile gerçekleşebilir. Demokrasi ise sosyalistlik ile zirveye ulaşır.

3. Demokrasi halk için halk vasıtasıyla halk hükümetidir. O, a) Herkesin şafsfî hayatına devletin keyfî müdahalesine mâni olur ve

b) Siyasî hürriyet haklarını, fikir hürriyetlerini, basın hürriyetini, cemiyet kurma ve toplanma hürriyetini, öğrenme ve öğretme hürriyetini, grev hakkını, dinî inanç hürriyetini,

c) Serbest, genel, eşit ve gizli seçimlerle halkın temsilini,

d) Azınlığın hakkı korunmak şartıyla çoğunluk hükümeti,

e) Doğum, cinsiyet, itikat, dil veya ırk farkı gözet-

meden bütün vatandaşların kanun önünde eşitliği,
önünde eşitliği,

f) Ayrı dili olan gruplara kültür sahasında otonomi hakkı,

g) Bağımsız bir adalet sistemini (Hiç kimse nizamî hâkiminden başka hâkim huzuruna çıkarılamaz. Hâkimler yalnız kanuna bağlıdır.) temin eder.

4. Sosyalistler daima insan haklarının korunması için mücadele etmişlerdir. Birleşmiş Millteler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Beyannamesi bütün memleketlerde gerçekleşmelidir.

5. Demokrasi, bir partiden fazla parti olmasını ve muhalefet hakkını gerektirmektedir.

Demokrasi kendini yıkmak için kötüye kullananlara karşı, korunmakla görevlidir. Siyasî demokrasinin savunulması halk için hayatî menfaat icabıdır. Onun muhafazası ekonomik ve sosyal demokrasinin gerçekleşmesi için şarttır.

6. Demokrasinin totaliter hücumlara karşı korunması için icabeden halk kuvvetlerini, kapitalist çıkarların politikası geliştiremez ve birleştiremez. Demokrasi kendisiyle kader birliği eden işçinin yardımıyla savunulur.

7. Sosyalistler faşist veya komünist diktatörlere karşı hürriyetleri için döğüşen milletlere beraber olduğunu ilân eder.

8. Nerede olursa olsun bütün diktatörlükler, bütün milletlerin ve netice olarak da dünya sulhu için tehlikelidir. İster angarya çalıştırma, ister ilk insan haklarının ihlâli, ister özel kapitalizmin kârı lehine, isterse bir ş-

yaşı diktatörlük adına olsun, insanın her çeşit sömürülmesi, bütün milletlerin maddi ve mânevi hayat seviyelerini tehdit eder.

Ekonomik Demokrasi :

1. Sosyalistlik toplumun çıkarını özel çıkar üstünde tutan ekonomik bir düzen istemektedir. Sosyalist politikanın ilk ekonomik amacı, herkese iş, üretimin artması, refahın süreli olarak gelişmesi, sosyal güvenlik ve gelirle servetin adaletli olarak dağıtılmasıdır.

2. Bu amacın gerçekleşmesi için halkın yararına olarak üretim plânlanmalıdır. Bu çeşit plânlı ekonomi iktisadî kuvvetin birkaç elde toplanmasıyla bağdaşamaz. Bu plânlı ekonomi, ekonominin etkili olarak demokratik kontrole tâbi olmasını gerektirir.

Demokratik sosyalizm bu yüzden monopolcu kapitalizme tamamen karşı olduğu gibi totaliter ekonomik plânlanmanın her şeklinin de şiddetle karşısındadır. Çünkü bu şekildeki ekonomik organizasyonlar her çeşit üretim safhalarının âmme tarafından kontrolüne engel olurlar ve işin gelirinin âdil olarak dağılmasını sağlalmazlar.

3. Sosyalist plânlama çeşitli plânlama metodlarından faydalanır. Kamu mülkiyeti ve plânlama şekli her memleketin iktisadî bünyesine göre olur.

4. Kollektif mülkiyet ya özel sermayedarlardaki teşebbüslerin millileştirilmesi veya ortak çıkar için karteller ve istihlâk veya üretim kooperatifleri kurulmasıyla mümkündür.

Kollektif mülkiyetin çeşitli şekilleri gaye değildir.

Bunlar toplumun hayat ve refahının bağı olduğu sanayi, kamu kontroluna tâbi olması, teknik olarak geri kalmış sanayi rasyonalleşmesi, kapitalist monopol ve karteller tarafından halkın sömürülmesini önlemek için vasıtalarıdır.

5. Sosyalist plânlama için bütün üretim araçlarının kollektifleştirilmesi şart değildir. Sosyalist plânlama, tarımda, zanaatta, küçük ticarete, küçük ve orta sanayide görüldüğü üzere özel mülkiyetle bağdaşabilir. Devlet özel, kapitalist mülkiyetin kuvvetini kötüye kullanmasını önlemelidir. Devlet bunların üretimini arttırmasına ve halkın refahını yükseltmesine hizmet etmelidir.

6. Sendikalar, üretim ve istihlâk birlikleri demokratik toplumun ihmal edilmez faktörleridir. Bunlar merkez bürokrasisinin ve siyasî lonca usulünün âletleri olmamalıdır. Ekonomik birlikler, anayasanın parlâmentoya verdiği hakları ihlâl etmemesi şartıyla ekonomik politikanın gelişmesinde tesir edebilmelidirler.

7. Sosyalist ekonomi plânlaması bütün ekonomik kararların hükümet veya merkez bürokrasisi tarafından verilmesi demek değildir. Ekonomik iktidar, ekonomik plânlamanın neticesiyle bağdaştığı hallerde merkeze bağlı olmamalıdır.

8. Bütün vatandaşlar, birlikleri ve şahsî inisiyatifleri ile üretim dâvasında söz sahibi olmalı ve bu suretle devletin veya özel şahısların bürokrasisini önlemelidir. Sanayi idaresinde işçinin demokratik iştiraki sağlanmalıdır.

9. Demokratik sosyalizm, ferdin hürriyetini ekonomik ve sosyal güvenlik ve daimi surette artan refah dairesinde genişletir.

Sosyal Demokrasi ve Kültürel İlerleme :

1. Kapitalizmin asıl maksadı şahsî kâr, sosyalizminki ise insanca ihtiyaçların tatminidir.

2. Sosyal üretim herkesin esas hayatî ihtiyaçlarını tatmin eder tarzda dağıtılmalıdır. Bu fertlerin en yüksek çalışma gayretini önlememelidir. Sosyalistler, ferdin meydana getirdiğinin tam karşılığı olan ücret almasını tabii bulurlar. Sosyalistler insanların ortak çıkar için çalıştıkları takdirde iyi iş yapmadan doğan sevinç, dayanışma ve birlik ruhunun çalışmayı teşvik edici unsurlar olduğuna inanırlar.

3. Demokratik sosyalizm, yalnız siyasî değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal haklar için de mücadele etmektedir. Bu haklar arasında şunlar vardır : İş hakkı, doktorca tedavi edilmek ve analık koruma hakkı, dinlenme hakkı, yaşlanınca ekonomik güvenliği hakkı, işsizlik ve iş kabiliyetini kaybetme halinde ekonomik güvenliği hakkı, çocukların çocuk korunmasından istifade hakkı, gençliğin ferdi kabiliyetlerine uygun tahsil isteme hakkı, insanlık şerefiyle bağdaşan ikamet hakkı...

4. Sosyalistler, bütün kanunî, sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerin, kadınla erkek, sosyal tabakalar, şehirle köy, dinler ve ırklar arasında kalkması için mücadele etmektedirler.

5. Demokratik sosyalizm, yeni iktisadî ve sosyal düzenden daha fazla şeyler istemektedir. Ekonomik ve sosyal görüşler insan kişiliğinin gelişmesi ve hür olması ortamında ahlâkî açıklamasını bulur.

6. Demokratik sosyalizm, kapitalizmle, yalnız ikti-

sadî kifayetsizliğinden ve büyük toplulukları maddi basısından değil, bilhassa ahlâkî hisleri yaralamasından dolayı mücadele etmektedir. Demokratik sosyalizm bütün totaliter sistemleri insan onurunu kirlettiği için ayıplar.

7. Demokratik sosyalizm, politik ve iktisadî güvensizlikle ilgili olan her çeşit korkudan insanlığı kurtarmak için mücadele etmektedir. İnsanlık bu korkulardan kurtulduğu gün, mânevi gelişmesinin ve sorumluluğunu bilir kişiliğin imkânını bulacaktır.

Demokratik sosyalizm, kültürel gelişmenin en muh-tem kuvvetidir.

8. Sosyalistlik, sanat ve ilim sahasında daha üstün safhaya ulaşılması için uğraşmaktadır. Sosyalistlik insan ruhunun yaratıcılığının ve isteğinin verimli olması için uğraşır. Binlerce yılda yaratılmış olan sanat ve ilim hazineleri herkese açılmalıdır.

Milletlerarası Demokrasi :

1. Sosyalistlik başlangıcından beri milletlerarası bir hareketti.

2. O, bütün insanlığın ekonomik, ahlâkî ve siyasî uşaklıktan kurtulmasını istediği için milletlerarasıdır.

3. O, hiç bir milletin tek başına süreli olarak ekonomik ve sosyal problemlerini çözemediğini bildiği için milletlerarasıdır.

4. Sınırlanmamış ulusal egemenlik sistemi aşılmalıdır.

5. Sosyalistlerin istedikleri yeni dünya nizamı ancak ulusların serbestçe işbirliği yapması sayesinde verimli olur ve sulh içinde gelişebilir.

Bu, ancak milletlerin hürriyet içinde yaşamasını ve insan haklarını, korunmasını sağlayan milletlerarası hukuk nizamı içinde bir demokrasiyle mümkündür.

6. Demokratik sosyalizm, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulmasında uluslararası müşterek varlık için önemli bir adım görmekte ve bunun tüzüğünün sıkı bir surette tatbikini istemektedir.

7. Demokratik sosyalizm, emperyalizmin her şekliyle mücadele halindedir. Demokratik sosyalizm, milletlerin esir edilmesine ve sömürülmesine de karşıdır.

8. Emperyalizme karşı koymak yetmez. Dünyanın geniş ülkelerinde milyonlarca insan hastadır, derin bir fakirlik ve cehalet içindedir. Dünyanın bir köşesindeki fakirlik diğer köşesindeki refahı tehdit eder. Fakirlik demokrasinin gelişmesini önler. Demokrasi, refah ve sulh dünya servetinin yeniden dağıtılmasını ve iktisaden gelişmemiş memleketlerde üretimin artmasını icap ettirmektedir. Buralarda hayat standardının yükselmesi bütün milletlerin menfaati icabıdır. Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeler demokratik sosyalizmden ilham almalıdır ki esaretin yeni şekline düşmesinler.

9. Demokratik sosyalizm dünya sulhunun korunmasını zamanımızın en önemli ödevi saymaktadır. Sulh ancak kollektif güvenlik sistemiyle sağlanabilir. Dünya silâhsızlanması için şartı yaratacaktır.

10. Sulhün korunması için yapılan mücadele özgürlük mücadelesiyle yakından ilgilidir. Zamanımızın harp tehlikesinin asıl sebebi ulusların tehdit ve sataşmasından doğmaktadır.

*
**

Sosyalistler hürriyet içinde bir sulh dünyası, insanın insan tarafından ve ulusların uluslar tarafından sömürülmesini ve esir edilmesini istemiyen bir dünya ve şahısların gelişmesinin şart olduğu bir dünya için mücadele etmektedirler.

Bu büyük hedefleri için işçilerin dayanışmasına hitap ederler.

VIII. N E T İ C E

5 inci Enternasyonalin beyannamesini okuyunca sosyalistliğin bugünkü anlamı açıkça görülmektedir. Her şeyden evvel şunu işaret etmek lâzımdır ki, sosyalistlikle demokrasi, tez - anti tez olmadığı gibi, kapitalizmle de demokrasinin münasebeti aynıdır.

Demokrasinin anti-tezi diktatörlük, kapitalizmin ise sosyalizmdir.

Birer misâl verelim, II. Wilhelm Almanyası, kapitalizmin canlı bir misâliydi; fakat demokrasisi şekilden ibaret; oligarşik bir rejimdi. Buna mukabil aynı devirdeki Victorya ve VII. Edvard İngilteresi hem kapitalist, hem de demokratik bir rejimdi.

İsveç sosyalizmi demokratiktir. Buna mukabil 1910 sıralarında Meksika'daki sosyalist sistem diktatörlük rejimiyle idare ediliyordu. Bunları işaret etmekten maksadımız, bunların son zamanlarda birbiriyle karıştırılmasıdır. Bu ara bir noktayı işaret etmeden geçemeyeceğiz :

Komünizmle demokrasi de tez - anti-tez değildir. Bunu bir takım zararlı tatbikat yanlışlıkları dolayısıyla arada işaret etmeyi faydalı gördük.

Sovyetler Birliği, komünist rejimi kurduğu iddiasındadır. Sovyetler Birliği'nin Türk kanunları mucibince kabul edilmeyen tarafı bünyesi değil, siyasi rejimidir. Yani demokrasinin anti-tezi olan diktatörlüğüdür, bir sınıfın zor kullanarak diğer sınıflar ve vatandaşlar üzerinde hâkimiyet kurmasıdır.

Buna mukabil İsrail'de, tamamıyla komünist hüviyet ve mahiyet taşıyan Kibbutz'lar Türk kanunları mucibince takip konusu değildir. Yani Türkiye'de bir takım vatandaşlar, İsrail'deki Kibbutz'larda olduğu gibi bir araya gelir; satın aldıkları arazi de kendi rızalarıyla müşterek bir işletme kurarlar ve aralarında tesbit ettikleri esaslar dairesinde ihtiyaçlarını karşılarlar, çocukların ve ihtiyarların geleceklerini sağlarlarsa, kanunla karşı karşıya olmazlar. Bilâkis kanunun himayesinde olmaları lâzımdır. Çünkü yasak olan zorba bir sınıfın diğer sınıf üzerinde hâkimiyet tesisi veya zorla iktisadî sistemi değiştirme teşebbüsüdür.

Buna karşı Demokrasinin anti-tezi olan «Sovyet» sisteminin propagandasını yapmak yasaktır. Çünkü bu sistem zor kullanarak bir sınıfın diğer sınıf üzerinde hâkimiyet kurması ve zor kullanarak sosyal ve ekonomik nizamı değiştirmesi demektir.

V. Enternasyonal'ın beyannamesi, demokratik bir sosyalizm istemektedir. Böyle olmakla beraber her milletin hususiyetine göre bir idareyi kabul etmektedir.

Aynı beyannamede, sosyalist partilerin doktrinci olmaktan çıktıkları açıkça gösterilmektedir. Beyannamenin, sosyalizmin, doktrinlerin ifadesi olmadığını ve sos-

yalist partilerin bir nevi tatbik plâm mahiyetini taşıdığını gözden uzak tutmamalıdır.

Bu, şu bakımdan önemlidir : Cemiyet şuuruna kavuşmuş memleketlerde bile doktrin partilerinin umumî efkârca benimsenmediği ve bu bakımdan gerçeklere yurdurduğu görülmektedir.

Bundan elli sene evvel, Enternasyonal'in küçük ticareti tanınması, rekabeti bir vasıta olarak kabul etmesi düşünülemezdi. Bu beyannamede açık olarak istihsal vasıtalarının millileştirilmesinin gaye olmadığı işaret edilmiştir.

Sosyalist partilerin maksatları, insanın insan tarafından sömürülmesini önlemek ve bunun için de istihsal vasıtalarının millileştirilmesinden başlayıp, kooperatifçilik ve oranlı vergi yoluyla bunu sağlamaya gitmektir.

Sanayi, mahiyetine göre millileştirilecek veya kontrol edilecektir.

Ticaret ve tarım için de durum aynıdır. Yüz yıldan fazla süren mücadele, sosyalist partilere gerçek yolu buldurmuştur. Beyanname, bunun ifadesidir.

C - TÜRKİYE GERÇEĞİ

Bundan evvelki yazılarımızda Batı memleketlerinin bazılarındaki Sosyalist gelişmelerinden, Sosyalist Partilerden ve Beşinci Enternasyonelin Beyannamesinden bahsettik. Bundan maksadımız bilhassa sosyalistlik idealiyle, sosyalist partilerin programının aynı şey olmadığını göstermekti. Beşinci Enternasyonelin Beyannamesi üzerinde durmakla da Sosyalist Partilerin «Doktrinci» parti olmaktan çıktığını belirtmek istedik. Yine göstermek istedik ki, sosyalist partiler artık sınıf partisi olmaktan çıkmış, milletin, halkın partisi olmuştur. Çeşitli karşıt görüşlere rağmen amacı, hürriyet, adalet ve sosyal güvenlik olan sosyalist programın Türkiye için tek kurtarıcı ve çıkar yol olduğuna inanmaktayız.

Yalnız önemle şu noktaya işaret etmek isteriz ki, bu amacın gerçekleşmesi için mutlaka yeni bir partinin kurulması şart değildir. Mevcut partilerden biri bu amacı gerçekleştirebilir. Zaten, derdinin çözülmesi yolunu aşağıda göstereceğimiz, iktisaden geri kalmış Türkiye'de bu yola gitmiyen partiler eninde sonunda çökmeye mahkûmdurlar.

Bugün artık Türkiye’de de sosyalist parti veya sosyalist görüş yalnız işçilere mal edilemez. Yazılı istekleri, «Kollektif iş mukavelesi» ve «grev hakkı» olan işçilerin yanında, köylüsüyle, kentlisiyle milletin büyük çoğunluğu iktisadî hürriyetten ve sosyal güvenlikden mahrumdur. Hangi parti yukarda belirttiğimiz bu amacı benimserse, bütün milletin olacaktır.

Avrupa’yı taklit eden bazı politika amatörlerine Avrupa’nın şu gerçeğini hatırlatmayı faydalı bulduk : Orada da kapitalist ve işçi sınıfları kalmamıştır. İşçi de iktisadî sahada Almanların tâbiriyle «Wirtschaftsbürger» denilen eşit vatandaş olmuş ve iki sınıfın kaynaşmasıyla «Müstehlikler Cemiyeti» denilen yeni bir toplum doğmuştur.

I. ÜRETİM DÂVASI :

Türkiye’de hürriyetin sağlanması, eşitliğin korunması ve sosyal güvenlikten bütün vatandaşların faydalanması için herşeyden evvel üretim dâvasının çözülmesi lâzımdır (Sosyal güvenlikle sosyal adalet terimleri hemen herkes tarafından karıştırılmakta, çocuklara ve ihtiyarlara sağlanacak yaşama ve gelişme şartlarıyla sosyal sigorta müesseselerinin sosyal adaletle ilgisi olmayıp sosyal güvenlik müesseseleri olduğu anlaşılmamaktadır).

İşte, üretim dâvasının çözülmesi Türkiye’de de sosyalist partilerin tatbik ettikleri metodla olacaktır.

Bu metod üç yoldan gerçekleşmelidir.

1. Devlet işletmeciliği,
2. Kooperatiflerin kurulması ve geliştirilmesi,

3. Oranlı vergi yoluyla hem üretimin belli yönlere çevrilmesi, hem de sosyal adaletin sağlanması.

1. *Türkiye'de Devlet İşletmeciliği :*

Türkiye iktisaden geri kalmış bir memleketidir. Şehirlerin kasabalardan, kasabaların köylerden farkı büyüktür. Büyük şehirlerin bir çoğundan daha 20-30 km. ayrılmadan Orta Çağı hattâ İlk Çağı yaşarız. Medeniyetin en son gelişmesinden faydalanan insanların yanında, hayvanlarla aynı yerde yatan, ışıktan, sudan mahrum vatandaşlar vardır. Bunlara vatandaş diyoruz ama bunlar yalnız askerlik ve vergi vermek gibi hususlarda vatandaşlırlar.

Yine sayısı milyonları aşan insanlar birbirlerinin yanında ve içinde ayrı dil konuşurlar, ayrı lehçe söylerler, birbirlerini anlamazlar. Yaşama şartları ise birbirine benzer iptidailiktedir. Burada durum o kadar acıklıdır ki, memurlar için burası resmî tâbiriyle «mahrumiyet bölgesi» dir.

Bu mıntikalara zaten özel teşebbüs gelmez. Çünkü bazı platonik temennilere rağmen, özel teşebbüsün gayesi kârdır ve yalnız maddi menfaattir. Gelse de yalnız bu yönden ve yalnız sömürmek için gelir.

İşte buralarda sosyalistliğin, devletçilik dediğimiz devlet işletmeciliği kolu, tek kurtarıcı yoldur. Devlet, durumu yalnız ekonomik yönden değil politik ve sosyal yönden de ele alır. Burada istihsal, sosyal gelişme ve politik birleşme için vasıtaadır. Buralarda kurulacak endüstri ve tarım işletmeleri, kombinaları yalnız maddi kal-

kınmanın değil, medeniyetin, ondan da ileride olan kültürün nüvesini teşkil ederler. Açılan mekteplerde, çalışılan işyerlerinde konuşulan Türkçe, resmî dil olmakla kalmaz, halkın müşterek dili olur. Vatandaş, sağladığı iktisadî menfaati dolayısıyla doğudan ve güneyden gelen tahriklere aldırış etmez; hattâ ciddiye almaz.

2. Kooperatifçilik :

Kooperatifeçilik köylü için hem istihsal, hem istihlâk bakımından hayatidir. Şehirli için de bilhassa gıda ve giyim maddesi bakımından, istihlâk yönünden önemlidir.

Kooperatif, gerek istihsal, gerek istihlâk müessesesi olarak maliyeti düşürür, müstahsilin kazancını artırır, müstehlikin yaşamasını ucuzlatır.

Menfaat sağlaması bu kadar açık olan kooperatif müessesesi, her şeyden evvel bir terbiye işidir. Bu terbiye işi sosyalist görüşlü devletin en önemli vazifelerindedir. Devlet kurduracağı istihsal ve istihlâk kooperatiflerine önderlik etmeli, icabında mütehassıslar getirmeli ve kooperatifin faydasını gözle görülür, elle tutulur tarzda anlatmalıdır. Bilhassa balıkçılık, meyvecilik ve sebzeçilik için bu çok önemlidir. Hollanda, Danimarka ve Norveç'in astronomik denilecek kazanç rakkamları bu sayededir.

Son zamanlarda kendilerini fazla politikaya kaptıran sendikaların ve işçi liderlerinin esas vazifelerinden biri de işçiler arasında istihlâk kooperatifleri kurmasını ve yürütmesini sağlamaktır.

İşçiler arasında istihsal kooperatifi mahiyetinde bir deneme bugün Türkiye'de, Gaziantep'de muvaffakiyetle yürümektedir. Hukukî bakımdan Anonim Şirket olan 5000 «İğ» lık İplik Fabrikası son iki yılın krizini muvaffakiyetle atlatmıştır.

3. *Oranlı vergi :*

Gerek üretim, gerekse istihlâk bakımından devlet sektörünün yanında kurulacak özel teşebbüsün memlekete faydalı olduğu, sosyal ve ekonomik politika bakımından kabul edildiği hallerde, tesislerin kurulmasını gözönünde tutan vergi sistemi şarttır. Ancak istihsalin esas unsuru olan el ve kafa emeğinin sağladığı kazancın, «Teşebbüs Erbabı» elinde lüzumundan fazla yığılması toplum için zararlıdır. Bu bakımdan vergi, vatandaşlar arasında ahenkli yaşamayı sağlayacak vasitalardan biridir.

II. CUMHURİYET TÜRKİYESİNİN EKONOMİK DURUMU

Türkiye'nin esas dâvasının «üretim» olduğunu belirtmiştik. Bu dâvayı çözerken Batı'nın geçirdiği krizlerden sakınmak ve metodlarından faydalanmak lâzımdır.

Batı'da büyük buhranların, sınıf mücadelelerinin sebebi insanın insan tarafından sömürülmesidir. Buna mukabil yine Batı'da son zamanlarda sınıf mücadelesinin kalkarak işçinin de kapitalist gibi çalışmasının, işbirliği yapmasının sebebi, emeğinin değerini yalnız yevmiye olarak değil, aynı zamanda kâra iştirak suretiyle

de alması ve geleceğinin sosyal güvenlik müesseseleriyle teminat altında olmasıdır.

Acele kalkınma ve mümkün olduğu kadar çabuk üretimini artırma zorunda olan Türkiye, bu metodlardan faydalanmalıdır. Devlet işletmelerinde de hususi teşebbüsün metodlarından faydalanmalı ve hususi teşebbüsün devlet sektörünü baltalayıcı hareketlerini önlemelidir. Buna mukabil sosyal bakımdan verimli olmak şartıyla hususi teşebbüsün kurulma ve çalışmasını da desteklemelidir.

Bu bakımdan biz kat'î bir doktrinin aleyhindeyiz. Memleketin çok basit metodlarla çözülmesi mümkün ekonomik dâvalarını, ilmileştirmek adı altında çıkmaza sokmaktan kaçınmak lâzımdır. Cumhuriyetin kurulduğu günden bugüne kadar olan ekonomik olayları gözden geçirmek bize yeter örnekler verir.

Ekonomik bakımdan Cumhuriyetin kurulduğu tarihten bugüne kadar geçen zamanı birkaç kısımda mütalâa etmek mümkündür :

1. *1923'den 1933'e kadar olan devir :*

Lozan Muahedesiyle kapitülasyondan kurtulan ve ekonomik istiklâl kazanan Türkiye'nin kendini bulma devresidir. Yabancı Şirketler satın alınmıştır, kabotaj hakkının gerçekleşmesi için vasıtalar bulunmuştur. Demiryollarının yapılması da bu devreye rastlar. Memlekette yetişen bazı zenginler, sanayi erbabı değil, devletin yaptırdığı inşaatın ve yolların taşaronlarıdır.

2. 1933'den 1938'e kadar olan devre :

Bu devrede devlet ciddi olarak ekonomik konuları almış, Etibank, Sümerbank ve Denizbank'ı kurmuş ve madenleri, tekstil fabrikaları, gemileri ve limanları işletmiştir. Şeker sanayiinin gelişmesi de bu devreye rastlar.

Yeraltı servetlerinin devlet malı telâkki edilerek 2818 No. lu kanunla millileştirilmesi ve Ereğli Kömür Tesislerinin satın alınması, sosyalist bir görüşün ifade edilmesidir.

Arada kurulan Maden Tetkik ve Arama, Petrol Arama, Elektrik Etüd İdare ve Enstitüleri rasyonel çalışma görüşünün ifadeleridir.

Faydalı ve verimli olan bu müesseselerin çalışmaları ne yazık ki Batı metodundan ayrılma, «kendimize benzeme» ve memurlar arasındaki kıskançlık yüzünden boşa gitmiştir. Yoksa bugün Türkiye, devletçilik sayesinde kalkınma yolunda büyük adımlar kaydetmiştir.

3. 1938'den 1948'e kadar olan devre :

Bu devre de İkinci Dünya Harbine ve sonrasına rastlar. Harp ekonomisinin tesirleri vardır. Devletçilik namı altında tatbik edilen ve harp ekonomisini düzenleyen «Millî Korunma Kanunu» bu devrede gayet kötü olarak tatbik edilmiştir. Yine bu devrede yerli sanayiin canlanması görülmüştür. Millî Korunma Kanunundan zarar gören vatandaş kadar fırsat bekleyen ihtikârcılar, Millî Korunma Kanunu bahanesiyle devletçilik aleyhinde şiddetli bir kampanya açmışlar ve devlet fabrikalarını ucuz-

dan ele geçirmek için çeşitli yollara gitmişlerdir. Bilhas-
sa çok partili hayatın bu devrede gelişmesi iktisadî dü-
zeni bozmakta bu muhtekirlere vasita olmuştur.

Etibank ve Sümerbank ve Etüd İdareleri yalnız is-
tihsal bakımından değil, mühendis, teknisyen gibi işlet-
mecî eleman yetiştirmekte de faydalı olmuştur.

Özel teşebbüsle de ilgili olan bazı kimseler bu dev-
rede kıymetli elemanların büyük kısmını kendilerine
çekmek imkânını buldular.

4. 1948-1950 devresi :

Bu devrede Türkiye Marshall yardımından fayda-
lanmaya başlamıştır. Yardımdan devlet, Nafia kanalı ile
hazırlattığı stabilize büyük yol plânının gerçekleştiril-
mesine başlamış, Etibank ve Sümerbank eliyle barajlar
ve fabrikalar yaptırmış, et kombinalarının umumi plâ-
nını hazırlatarak ilkinin temelini attırmıştır. Denizcilik
Bankasının geniş siparişleri bu aradadır. Bazı hususi
sektöre de ekonomik esaslar dairesinde yardım edil-
miştir.

5. 1950-1958 devresi :

Bu devre Marshall yardımından faydalanılarak
memlekette gerek hususi teşebbüs, gerekse resmî sektör
eliyle hesapsız kitapsız yatırımlar yapıldığı devirdir.
Devlet sektöründe verimli olmayan şeker fabrikaları ve
uzun zamanda daha çok yatırım yapılmak suretiyle fay-
dalanılacak barajlar bu aradadır.

Harp yıllarında kurulmaya başlanan özel teşebbüs
ise daha ziyade (az ciro, çok kâr) prensibine uyarak

yaptığı tesislerle memleketten ziyade kendisine faydalı olmuş, millî gelir ufku değil, şakulî istikamette artmıştır.

Bu arada yatırımlar dolayısıyla ortaya çıkan iç finansmanın icap ettirdiği emisyon ve kredi politikası verimsiz yatırımlar dolayısıyla enflasyonu doğurmuş, geniş kitleler sıkıntıya düşmüşlerdir. O vakitki politik havanın da tesiri ile enflasyona karşı tedbirler arandı.

6. 1958'den bugüne kadar :

Enflasyona karşı, yabancıların zor ile 4 Ağustos kararları namı ile maruf bir kararname çıkartıldı. Sanayi memleketlerinde tatbikinde enflasyonu durdurucu olan bu karar Türkiye'de tamamiyle ters tesir yaptı. Yatırımlar iyi yere kanalize edileceğine durduruldu. Krediler kesilmek suretiyle özel teşebbüste yalnız parası olanlara, daha çok zengin olma imkânı sağlandı. Türk parasının kıymeti düşürülerek halkın satın alma gücü azaltıldı. İthal edilen ve karşılığı hazineye ait olacak mallar satılamadı. İç piyasada işsizlik oldu. Zaten yeni ihraç mataı da olmadığı için devalüasyondan bu bakımdan da faydalanılmadı.

Türkiye, tansiyonu düşürülmek için lüzumundan fazla kanı alınmış bir adam durumuna düşmüştü.

27 Mayıs ihtilâlinin zahiri sebebi Demokrasi mücadelesi olmasına rağmen, hakiki sebebi enflasyonun yarattığı sıkıntının 4 Ağustos kararları ile büsbütün artması idi. Maalesef Millî Birlik Komitesi hükümeti de bu yanlış politikada devam etti. Bugün de bu yanlış politikada ısrar edilmektedir.

III. TUTULMASI GEREKEN YOL.

Türkiyenin yüz ölçümü (776.000) kilometre karedir. 3000 km. den fazla sahili vardır. 1923 de 9 milyon olan nüfus, 28 milyonu bulmuştur. Fakat iktisadî şartlar tıpkı 1923 deki gibidir. İstihsal, istihlaktan azdır. İthalât, ihracattan fazladır. Nüfusun artması, tekniğin, fennin ve sosyal ihtiyaçların genişlemesi, ihtiyacı büsbütün arttırarak şartları büsbütün güçleştirmiştir. Dünyada ikinci bir sanayi inkılâbı olmuş, atomun sanayiye tatbikine geçilmiştir. Devletler, fayda devleti ve refah devleti olmak yolundadır. Yani sosyal güvenlik müesseseleri tamamlanmakta ve insanların artan zamanlarını nasıl faydalandırabilecekleri düşünülmektedir.

Türkiyenin derdi, istihsalıdır. İnsanın insan tarafından sömürülmiyerek, emeğinin değerlendirilmesi, tabiat kuvvetinden ve servetinden faydalanılması ve bunların kıymetlendirilmesi, Türkiye için tek kurtuluş yoludur. Türk milletini bu yola götürecektir olan da, sosyalist görüşe sahip bir idaredir.

Hususi teşebbüs, her yerde olduğu gibi Türkiye'de de yalnız kâr gayesi ile ve şahsî menfaati için hareket eder. Türkiye'nin, batı memleketlerinde olduğu gibi, özel teşebbüsün (sermaye terakümü) devresini beklemeye ve doğacak sınıflar mücadelesini yapmaya vakti yoktur. Özel teşebbüs kendi gücü nisbetinde çalışır. Bunu zaten kimse önlememektedir de.

Halkın ucuz giymesi, ucuz ve iyi gıda alması, ucuz ve sıhhi meskende oturması da devletin başlıca vazifelerindedir. Bu bakımdan devletin, tanzimci olarak mü-

dahalesi, bizim gibi geri kalmış ve teşkilâtsiz bir memlekette şarttır.

IV. TÜRKİYE'DE DEVLETÇİLİK

Türkiye'de devletçilik yolu ile üretim esas ve şarttır. Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar olan olaylar bunu açıkça göstermiştir. Geçmişten faydalanmak, varsa müesseselerden istifade etmek lâzımdır. Göstereceğimiz yol basittir. Sosyalistliğin ilk şartı olan insanlık heyecanına sahip kimseler, memleketi sosyalist yoldan çabukça kalkınabilir.

Herşeyden evvel şunu belirtmek lâzımdır ki, devletin üretim fonksiyonu diğer fonksiyonlarından tamamiyle farklıdır, onlara benzemez. Bu bakımdan devletin sadece hizmet karşılığı masraflarını, yani istihlâk bütçesini iktisadî bütçeden ayırmalıdır. Devletin âmme hizmetine taallûk eden gelir gider bütçesi gene eskisi gibi meclisten geçmelidir, buna mukabil iktisadî blâncosunun taallûk ettiği hususlar, gelirler, giderler, devletin bütçesinden ayrılmalıdır. Devlet, bunu tıpkı anonim şirketlerde olduğu tarzda bünyesine uydurarak idare etmelidir.

Türkiye'de devletçilik yolu ile üretim, dört bölümde incelenir :

- 1) Sanayi,
- 2) Toprakaltı servetleri,
- 3) Hayvancılık,
- 4) Tarım.

1. Sanayi :

Devletin sanayi işlerinin kurulması, işletilmesi, kontrolü ve finansmanı, Sümerbank veya buna benzer bir müessese vasıtası ile yapılmalıdır. Bankanın tecrübe uzmanlardan mürekkep bir etüd heyeti sanayiye ait tesislerin etüd ve plânlarını hazırlayacaktır. Banka bunu mali ve ekonomik zaviyeden etüd edecek, hükümetin muvafakatini alınca kuracağı işletme ile harekete geçecektir.

Hükümetin kefaleti ile üretimi karşılık göstermek suretiyle banka tahvilâtı çıkarılabilmelidir.

Sümerbank'ın bu tarzda kurduğu Nazilli ve Kayseri gibi kombinalar devlet işletmeciliği bakımından müsbet olmuştur.

Hele bu fabrikalarda belli müddet çalışan mühendis ve işçiler, belli bir nispette fabrikaya ortak edilseler ve kâra iştirak ettirilseler, devletciliğin tenkit edilen bürokrasisi de asgariye indirilirdi.

2. Toprakaltı servetleri :

Bu konuda Etibank'a dayanılır. Etibank'ın çalışması, Sümerbank'a paralel olacak, programında yeraltı servetleri yani madenler bulunacaktır.

Etibank'ın teknik plânlama dairesi sayılacak, geçmişte muvaffak olmuş bir müessese hâlen mevcuttur. Bu da Maden Tetkik Arama Enstitüsüdür.

Sanayi ve madenciliğin dayandığı elektrik enerjisi, istifade konusuna göre, ya Etibank ya Sümerbank yolu

ile elde edilmelidir. Elektrik etüd idaresi, etüdlar bakımından şimdiiye kadar faydalı olmuştur.

Tarım ve hayvancılığa geçmeden, birkaç noktaya işaret etmek isteriz :

a) Devletçiliğin en çok tenkit edilen tarafı, bürokrasisi ve maliyetinin yüksekliğidir. Bilhassa İsveç Sosyalist Partisi bu konuda uzun uzadıya durmuş ve işin mahiyeti icabı, devlet işletmesinde çalışan memur ve teknisyenlerin memur statüsünden ayrı hususi teşebbüsünküne benzer, bir statüye tâbi olmasını prensip olarak kabul etmiştir. Hattâ komünist bazı devletler bile, buna benzer bir yol tutmuşlardır.

Bizde Etibank ve Sümerbank kurulduğu zaman, memurlar gerek aylık, gerek kâra iştirâk bakımından özel teşebbüs durumundaydı. 3460 sayılı kanunla prim vererek kârdan mahrum edildiler, bareme tâbi tutuldular. Kalifiye memur ve idareciler özel teşebbüslere kaçırıldılar. Çalışma için yalnız heyecan ve aşk kâfi değildir. Mahiyeti devlet memurluğundan ayrı olan devlet işletmesi memurları, teknisyenleri ve işçileri hakkındaki statüler yeniden elden geçirilmeli, bunların işletmeye ortaklığı, kâra iştirâkı, istihsale göre fazla prim verilmesi ciheti düşünölmeli ve mutlak karara bağlanmalıdır.

b) Gerek sanayi, gerek maden ve gerekse diğer sahada Türkiye'de yatırımı, millî gelir ölçüsüne bağlamak tamamiyle yanlışır. İktisaden çok geri kalmış bir memleket olan Türkiye'de, millî servet esasen adaletsizce tevzi edildiği için yatırım nisbeti hiç bir şey ifade etmez. Yatırımların çabuk ve verimli olmasına göre,

emisyonu gidilebileceği gibi sosyal ve politik sebepler de devleti bu yola sevk edebilir. Millî gelirin artacağı enflasyoncu bir politika, kısır ve sosyal dertleri arttırıcı deflasyoncu bir politikadan herhalde çok daha iyidir.

c) Türkiye'nin derdi malî yönden değil, iktisadî tedbirlerle çözülür. Jandarma devlet devri geçmiştir. Devlet gelir ve giderlerle âmme hizmeti görmek vazifesinin üstünde, ekonomik sosyal yeni bir takım yükler altına girmiştir. Bu yoldaki karar ve tedbirler ancak memleket gerçeğine uyan iktisadî imkânlarla ve zaruretlere dayanmalıdır. Kemer sıkılamak ve bir lokma ve bir hırka ile yaşamak Türk cemiyeti için faydalı değil, zararlıdır. Bunu her politikacının bilmesi lâzımdır.

d) Devletin işletmecilik yaptığı rejimlerde, iş ah-lâkı başlıbaşına bir konudur; sendikalara bu bakımdan büyük vazifeler düşmektedir. Türk işçisi, batıdaki arkadaşlarının haklarına eşit haklar ister ve alırken onların disiplinine benzer disiplin ve onların randımanı kadar randıman vermelidir.

3. Hayvancılık :

Bu hususta 1950 yılında hazırlanmış Türkiye'nin et ihtiyacını sağlayacak et sanayiini kuracak bir plân mevcuttur. Bu ana finansman müessesesi olarak işletilecek, Et ve Balık Kurumuna tahakkuk ettirilmelidir. Bu plânın tatbiki için hemen harekete geçmelidir. Doğunun zaman zaman olan açlığına karşı devletin yapacağı en büyük yardım budur. Çünkü, doğuda ekseriyetle aç kalan ve ölen insan değil, hayvandır.

4. Tarım :

Bizim düşüncemiz, Toprak Mahsulleri Ofisinin vazifesi, buğday mübayaası yanında ziraat istihsal kooperatiflerinin önderliğini yapmak olmalıdır.

Gene 1950'de mütehasıslar tarafından esaslı surette hazırlanmış Barker Raporu vardı. Bu raporun meyva ve sebzeçiliğe taallük eden kısmı hemen tahakkuk ettirilebilirdi.

Tarım konusunda toprağın işletilmesi, iki yünden ele alınabilir. Biz burada görüşümüzü şöyle hülâsa edebiliriz : Toprağın taksimi işi her şeyden evvel kapasitesine bağlıdır. Bu bakımdan aile işletmeleri kurulurken bu gözönünde tutulmalı ve yanyana olan işletmeler devletin himaye ve nezareti altında üretim kooperatifleri şeklinde çalıştırılmalıdır. Ancak, devlet arazisi de hemen şahıslara devredilmemeli, buralara iskân edilecekler yine devlet nezareti altında kooperatifçiliğe alıştıdırılmalıdır.

Balık sanayii ihmal edilemeyecek bir konudur. 3000 km. lik sahili olan Türkiye'nin balıkçılığı, yalnız memlekete döviz sağlamakla kalmaz, alıştıdırılarak ve fennî vasıtalarla ulaştırılarak fakir halk kitlelerinin gıda ihtiyacı da karşılanabilir. Et ve Balık Kurumunun önderlik ve finanse edeceği balık istihsal kooperatiflerine yabancı uzmanlar getirilmesi lâzımdır. Balığın tuzlaması ve konservesi ayrı ihraç konusudur. Devlet bu işi ciddi olarak ele alıncaya kadar balıkçılıkla geçinenler sömürülecek, balıklar denize dökülecek ve memleket muhtekirler yüzünden gıdadan ve dövizden mahrum kalacaktır.

V. GENEL OLARAK MALİ VE TİCARİ POLİTİKA

Kredi müesseseleri ve bankalar devletçiliğin tabii icabı olarak sıkı kontrolü altında olmalıdır. Bu kontrol, bankaların hisse senetlerinin çoğunluğunun devlet elinde bulundurulması suretiyle daha iyi sağlanır. Geri kalmış bir memlekette maliyetin ucuz olmasının faktörlerinden biri de paranın ve kredinin ucuzluğudur. Bu sebeptendir ki bankaların kredi politikası hükümetçe ayarlanmalıdır.

Özel bankalar da dahil bütün kredi müesseseleri konularına göre ayrılmalıdır. Devlet sektörünün yanında özel teşebbüs de eşit şartlar altında gelişir. Devletin özel teşebbüse vereceği tek teminat devlet sektörünün lüks sanayii ile uğraşmıyacağıdır.

Devlet yatırımlarının plânlanması, Başbakanın başkanlığında Sanayi, Tarım, Maliye, Ticaret, Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanlarından kurulu komiteye yapılır. Bu komiteye lâzım gelen hazırlığı, Başbakanın memur ettiği bakanın başkanlık edeceği devlet işletmeleri ve bankalarından mürekkep bir komite hazırlar. Hükümet lüzum gördüğü mütihazları bu komiteye katar.

Umumi bir devlet plânlaması yapılması yanlıştır. Uzun tecrübelerden sonra, değil demokratik, hattâ totaliter rejimler bile bundan kaçınmaktadır. Piyasa, dünya üretimi, üretimin çeşitli sebeplerden aksaması, ham madde bulunmaması, umumi plânı aksatan faktörlerdendir. Ancak belli üretim şubelerinin plânları olur ki bunu da sanayi hayatında yaşayan ve piyasayı bilen uzmanlar yapmalıdır.

Türkiye için ithalât da başlı başına bir konudur. Büyük yatırımlar için yapılacak alımların dışında, müstehliki korumak için istihlâk eşyası ithaline yarayan bir ticaret ofisi şarttır. Bu, özel teşebbüsün yanında tanzimci rol oynayacaktır.

İşçiler ve memurlar için üretim kooperatifleri, köylüler için üretim ve satış kooperatifleri hayatı kolaylaştırıcı faktörlerdir. Devletin bu yönden harekete geçmesi ve önderlik etmesi şarttır.

Bunun dışında sanayi hayatı, ticaret dilediği gibi gelişebilir. Biz, umumiyetle herşeyi devletleştiren bir tecrübeye girmenin aleyhindeyiz. Bizim için gaye hürriyetin, adaletin ve sosyal güvenliğin sağlanmasıdır. Sırf kuru doktrin uğruna, memleketin maceraya atılmasına, yeni tecrübelere girmesine lüzum yoktur. Memleketin dövizini boşuna sarfetmeyen, halkı sömürmeyen özel teşebbüs, memleket için faydalıdır.

VI. SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL ADALET

Sosyalist devletde, sosyal güvenliği bütün vatandaşlara sağlamak esas gayedir. Hastalık sigortası, işsizlik sigortası, analık sigortası, çocuk yardımı gibi güvenlik müesseseleri yalnız işçinin, yalnız memurun değil, köylü, kentli, çalışan bütün vatandaşın hakkıdır.

Bizce bu yönde yapılacak ilk iş, hayat sigortalarını devletleştirerek çeşitli resmî sigortalarla birleştirmek ve bunlara yarının güvenlik müessesesi olacak teşekküller yapacak statüler hazırlamaktır.

Bir noktayı önemle işaret etmek isteriz. Sosyal gü-

venlik bir sistemdir. Hastalık sigortası topluma mal edilmiyen, vatandaşın ilâcı ve yatağı bedava karşılanmayan bir sistemde, doktorluğun devletleştirilmesinin hiç bir mâna ve kıymeti yoktur.

Milletin estetik yönden aydınlanması içindir ki sosyalist devletde yalnız konservatuarlar, tiyatro ve opera mektepleri açılmaz. Üretimle ilgili olmadığı halde, devlet ve belediyeler tiyatro ve opera oynatır, konserler verir.

Sosyalist görüşün bir vasfı da sosyal adalettir. Bunda ilk akla gelen millî gelirin tevzii, kazancın vergi yoluyla umumi hizmetlere tahsisi, maaşların ve ücretlerin geçim haddine göre ayarlanmasıdır.

VII. DEMOKRASİ ANLAYIŞI

Biz, memlekette sosyalist rejimin cemiyeti alt üst etmesini değil, nizamlamasını, ahenkleştirmesini istemekteyiz. Bu nizamlama işi gene halkın seçtiği bir idare tarafından yapılacaktır. Ancak demokrasi denilen halk idaresinin her memleketin hususiyetine göre olması şarttır. Bu sebeptendir ki İngiltere'de hâlâ tayinle olan veya irsiyetle gelen bir Lordlar Kamarası mevcuttur. Bu müessesese İngiliz anlayışıyla bile demokratik değildir. Fransa'nın bugünkü Anayasasındaki Cumhurbaşkanı yetkilerine, demokratik bir krallıkta bile rastlamak mümkün değildir. Bizde, demokratik idare namı altında millî enerji boşa gitmekte, husumete, nifaka kaçan bir hava memlekete hâkim olmaktadır. Türkiye'nin iktisadî dâvaları, sosyal meseleleri arka plânda kalmıştır.

Türkiye bünyesi bakımından hususiyeti olan bir memlekettir. Burada Gana, Tunus ve hattâ Mısır gibi yeni bir millet doğmamaktadır. Türkiye, tarihiyle ve geçirdiği merhaleleriyle millî şuura sahip bir millettir. Ancak bu şuur geniş kitlelere yayılmamıştır. Bu bakımdan Türkiye'de millî irade bugün geniş kitlelerin görüşünün ifadesi değildir. Bunu bugünkü Anayasa bile kabul ettiği içindir ki demokratik memleketlerde tamamiyle serbest olan kıyafet, harf kullanma gibi hususlar, 153. madde ile yasak edilmiştir. Yerinde olan bu yasaktan daha mühim ve zarurî yasaklara ihtiyaç vardır. İstihsal dâvası ile ilgili ve Türk cemiyetinin çağdaş uygarlık düzenine ulaşması için gereken mükellefiyetler, çalışma ve çalıştırma imkânları, bugünkü Anayasayla bağdaşamaz. Bu bakımdan, 1923 Anayasası bu memleket gerçeğine bugünkünden daha çok uymaktadır.

Memlekette iktisadî temele dayanan çeşitli partiler yoktur. Demokrasi ve hürriyet mücadelesi için kurulan partiler geçici olur ve bunlar daha çok şahsiyata kaçarlar. Türk partileri, ihtilâle rağmen bu haldedir.

Nisbi temsil sistemi kaldığı müddetçe partiler çoğalacak ve istihsal ve kalkınma gibi dâvalar ikinci plâna atılacaktır. Bu bakımdan en bozuk ekseriyet sistemi bizce nisbî temsilden üstündür.

VIII. SON

Türkiye'nin kalkınması, sosyalist rejime bağlıdır. Sosyalist rejime inananların muvaffak olmaları, memleketi çağdaş uygarlık düzenine ulaşturmaları, ferde hür-

riyet, adalet ve sosyal güvenlik sağlamaları için, kalplerinde daimi bir heyecan duymaları esastır.

Biz, memlekette bu çeşit düşünen ve duyan pek çok insanlar olduğuna inamıyoruz.

FAYDALANILAN ESERLER

- Kampfer fur Die Freiheit — Werner Blumenberg
Werden und Wesen Der Deutschen Sozialdemokratie
— Wilhelm Matull
Socialismus, Kommunismus und Anarchismus — Karl
Diehl
Lexikon Der Politik
Das Ende des Parteienstaates — Ekkehart Krippendorff
Socialistische Weltstimmen — Von Julius Braunthal
Propylaen Welt Geschichte — BD. 9 ve 10
La Securite Sociale — Andre Getting
Le Socialisme et La Guerre — Edvard Kardelj
Les Doctrines Economiques — J. Lajugie
Les Systemes Economiques — Joseph Lajugie
Les Classes Sociales — Pierre Laroque
Le Marxisme — Henri Lefebvre
Le Socialisme — Georges Bourgin ve Pierre Rimbart
Ekonominin Bugünkü Meseleleri — Wilhelm Ropke

03 SA 8081

ULB Halle

3/1

000 280 909

Flatz : 3 Lira

